

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ  
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця  
на правах рукопису

**СКОРОБОГАТОВА АЛІНА ЮРІЇВНА**

УДК 349.2

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС  
ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ**

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

\_\_\_\_\_ **А. Ю. Скоробогатова**

Науковий керівник – **Стрельченко Оксана Григорівна**, доктор юридичних наук, професор

**Київ–2022**

## АНОТАЦІЯ

*Скоробогатова А. Ю.* Адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2022.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми щодо визначення сутності та особливостей адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України, що дозволило сформулювати відповідну наукову позицію, а також обґрунтувати низку нових положень і рекомендацій щодо подальших напрямків і перспектив функціонування та розвитку зазначеної діяльності.

У висновках дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання – надання теоретико-правової характеристики адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України за сучасних умов, виявленні у чинному українському законодавстві прогалин та колізій. В результаті дослідження сформульовано наукові сентенції положення та рекомендації у досліджуваній сфері.

У якості новітніх історико-правові передумови виникнення адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України визнано – ратифікація Статуту ООН, централізований союзний, самостійний, суверенний або правонаступницький характер статусу фондів, взаємодія з профспілками, а також кризові явища, а сам розвиток статусу характеризується особливостями нормативно-правового регулювання, межі виникнення яких дозволяють стверджувати про республіканський радянський період та період незалежної України.

В історіографії досліджень адміністративно-правового статусу Пенсійного

фонду України виявлено та ідентифіковано тенденції: визнання проблем пенсійного забезпечення, потреба їх комплексного вивчення; відхід від наслідування радянських правових інститутів республіканського державного управління, перехід до публічного управління та надання населенню сервісних послуг; поява ідей - розбудови спеціалізованого фонду, як центрального органу виконавчої влади, автоматизації управлінських процесів та цифровізації публічного управління; формування пропозицій та рекомендацій щодо нормативно-правового регулювання, а також фокусування наукової думки на кризисному управлінні, продовженні наукового пошуку оптимальної моделі діяльності Пенсійного фонду України.

Під «адміністративно-правовим регулюванням діяльності Пенсійного фонду України» пропонується розуміти загальні та спеціальні акти адміністративно-правового характеру, що регулюють статус Пенсійного фонду України, як суб'єкта публічного управління.

Вироблено дефініцію «адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України» як сукупність прав та обов'язків, що виникають у процесі реалізації державної політики щодо пенсійного забезпечення, формування обліку осіб, підлягаючих загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та обліку відповідних надходжень для сплати внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також у процесі забезпечення функціонування цього фонду як центрального органу виконавчої влади у системі публічної адміністрації.

Процесуальні особливості адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України полягають у регламентації нормами матеріального (основні положення, функції, завдання, права, обов'язки, а також підстави юридичної відповідальності тощо) та процесуального права (строки, порядки, режими функціонування тощо) виконання ним окремої функції з реалізації державної політики (питання пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які

підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню), а також забезпечення його функціонування, як суб'єкта публічного управління на всій території України, у т.ч. на тимчасово окупованих її територіях.

Специфіка юридичної відповідальності Пенсійного фонду України полягає у тому, що винні фізичні або юридичні особи за наявності юридичних та фактичних підстав несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову, господарську або кримінальну відповідальність у відповідності до чинного законодавства.

Дістало подальшого розвитку компаративістське вчення за рахунок вивчення та висвітлення досвіду розбудови адміністративно-правового статусу аналогів пенсійних фондів країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських Республік), а також його асоційованих членів (Республіки Грузія та Молдова), у результаті чого розглянуто можливість його запозичення на шляху до євроінтеграції та у частині квазі-утворень.

В умовах тимчасово окупованих територій України адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України зазнав та зазнає змін з огляду на пандемію, а його зміст розширився, що раніше спостерігалось під впливом інших соціально-економічних умов, зокрема, пов'язаних із пенсійним забезпеченням військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб.

Вплив процесу цифрової трансформації на адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України настав у вигляді цифровізації після автоматизації та персоніфікації, призвів до формування нового правового інституту, який має потенціал розвитку за рахунок суспільних відносин, пов'язаних із рішеннями у сфері блокчейн та його похідними. Вбачається, що на прикладі Пенсійного фонду України цілком можливо ввести в науковий обіг нові сутності, а саме цифрова юридична та фізична особа, під якими пропонується розуміти образ даних про них у цифровому (віртуальними) світі.

**Ключові слова:** адміністративно-правовий статус, Пенсійний фонд України, цифрова трансформація, зарубіжний досвід, адміністративне законодавство, адміністративно-правове регулювання.

## **ABSTRACT**

*Skorobohatova, A.Yu. Administrative and Legal Status of the Pension Fund of Ukraine. - Qualification scientific work on the rights of manuscript.*

The Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 Law. - National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2022.

The thesis provides a theoretical summarisation and a new solution to the scientific problem of determining the essence and particularities of the administrative and legal status of the Pension Fund of Ukraine, enabling to form the relevant scientific concept, as well as to prove a number of new provisions and recommendations on further directions and prospects for the functioning and development of this activity.

The conclusions of the thesis provide a theoretical summarisation and a new solution to the scientific task of a theoretical and legal characterisation of the administrative and legal status of the Pension Fund of Ukraine under current conditions, and identifying gaps and conflicts in Ukrainian legislation in force. As a result of the study, the author formulates scientific propositions, provisions and recommendations in the field under study.

The newest historical and legal prerequisites for the administrative and legal status of the Pension Fund of Ukraine are the ratification of the UN Charter, the centralised union, independent, sovereign or successor status of the funds, and interaction with trade unions, as well as crisis phenomena, while the development of the status is characterised by particularities of regulatory mechanism, the boundaries thereof enable to assert the republican Soviet period and the period of independent Ukraine.

The historiography of research on the administrative and legal status of the Pension Fund of Ukraine reveals and identifies the following trends: recognition of the problems of pension provision and the need for their comprehensive study; moving away from imitation of the Soviet legal institutions of republican state administration, transition to public administration and provision of public services; emergence of ideas such as the development of a specialised fund as a central executive body, automation of management processes and digitalisation of public administration; formulation of proposals and recommendations for the regulatory mechanism, as well as focusing scientific thought on crisis management, and continuing the scientific search for an optimal model of the Pension Fund of Ukraine.

The term of "administrative regulatory mechanism of the Pension Fund of Ukraine" is proposed to be understood as general and special acts of administrative and legal nature regulating the status of the Pension Fund of Ukraine as a public administrator.

The definition of "administrative and Legal Status of the Pension Fund of Ukraine" was developed as a set 'state pension insurance, as well as in the process of ensuring the functioning of this fund as a central executive body in the public administration system. The substantive and procedural features of the administrative and legal status of the Pension Fund of Ukraine are regulated by substantive law (basic provisions, functions, tasks, rights, obligations, as well as grounds for legal liability, etc.) and procedure law (terms, procedures, modes of operation, etc.) to perform a separate function of making public policy (pension provision and keeping records of persons subject to compulsory state social insurance), as well as to ensure its functioning as a public administrator throughout Ukraine, including in the temporarily occupied territories.

The specificity of legal liability of the Pension Fund of Ukraine is that guilty individuals or legal entities, if there are legal and factual grounds, bear not only disciplinary, administrative, civil or criminal liability in accordance with law, but also

economic liability.

The comparativist doctrine is further developed by studying and highlighting the experience of developing the administrative and legal status of analogues of pension funds in EU member states (for example, the Republics of Latvia, Lithuania and Estonia), as well as its associated members (Republics of Georgia and Moldova), and as a result, the possibility of applying it on the way to European integration and in terms of quasi-entities is considered.

Under the conditions of the temporarily occupied territories of Ukraine, the administrative and legal status of the Pension Fund of Ukraine has undergone and is undergoing changes, and its content has expanded, which has been previously observed under the influence of other socio-economic conditions, in particular, those related to pensions for military personnel, members of the rank-and-file and command staff of the internal affairs bodies and some other persons.

The impact of the digital transformation process on the administrative and legal status of the Pension Fund of Ukraine came in the form of digitalisation after automation and personalisation, leading to the formation of a new legal institution that has the potential to develop through social relations associated with blockchain solutions and its derivatives. It should be noted that the example of the Pension Fund of Ukraine enables to introduce new concepts into scientific circulation, namely, a digital legal entity and a digital individual, proposed to be understood as an image of data about them in the digital (virtual) world.

**Keywords:** administrative and legal status, Pension Fund of Ukraine, digital transformation, foreign experience, administrative legislation, administrative regulatory mechanism.

## СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:*

1. Скоробогатова А. Ю. Передумови виникнення та етапи розвитку адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск №5. Том 2. С 100-106.

2. Скоробогатова А. Ю. Сутність та поняття адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. №3(61). С. 100-107.

3. Скоробогатова А. Ю. Юридична відповідальність Пенсійного фонду України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. №4(62). С. 109-114.

4. Скоробогатова А. Ю. Цифрова трансформація та адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 2. С. 146-149.

5. Скоробогатова А. Ю. Досвід розбудови адміністративно-правового статусу аналогів пенсійних фондів країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонської Республік). *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6\3. Р. 37-41. (Словацька Республіка).

*Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*

6. Скоробогатова А. Ю. Повноваження органів управління Пенсійного фонду в сучасних умовах. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції*: 13 матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 жовт. 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 298-300.

7. Скоробогатова А. Ю. Шляхом удосконалення основних функцій Пенсійного фонду України. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні*: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 28 лют. 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 273-275.

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>11</b>
<b>РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....</b>	<b>20</b>
1.1. Сучасна історіографія адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України.....	20
1.2. Адміністративно-правове регулювання діяльності Пенсійного фонду України.....	30
Висновки до розділу 1.....	41
<b>РОЗДІЛ 2. СПЕЦІАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....</b>	<b>43</b>
2.1. Поняття та види адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України.....	43
2.2. Процесуальні особливості діяльності Пенсійного фонду України.....	56
2.3. Юридична відповідальність Пенсійного фонду України.....	77
Висновки до розділу 2.....	97
<b>РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....</b>	<b>99</b>
3.1. Досвід розбудови адміністративно-правового статусу аналогів пенсійних фондів країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських	

Республік), а також його асоційованих членів (Республіки Грузія та Молдова).....	99
3.2. Особливості адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України в умовах сучасних реалій	116
3.3. Вплив цифрової трансформації на адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України.....	133
Висновки до розділу 3.....	149
<b>ВИСНОВКИ.....</b>	<b>151</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>155</b>
<b>ДОДАТКИ.....</b>	<b>182</b>

## ВСТУП

**Обґрунтування вибору теми дослідження.** Обрання теми дослідження не випадкове, оскільки дієвість вирішення питання пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, окрім іншого, безпосередньо залежить від адміністративно-правового становища Пенсійного фонду України, його прав та обов'язків. Крім того, за обраним нами питанням стоїть доля людини, її права, очікування нею швидкого та сервісного обслуговування, а також очікування нею від держави та роботодавця заслуженого блага та власне почуття соціальної справедливості.

Аналіз показав, що сьогодні накопичено позитивний досвід країн-членів ЄС, а також його асоційованих членів, у результаті чого з'являється унікальна можливість його комплексного вивчення на прикладі країн, з якими до недавню була більш тісна історія та правова дійсність. Варто зазначити, що подібним шляхом у часи перебудови змушений йти й радянський уряд у пошуках виходу з кризи пенсійного забезпечення. Україною у результаті реформ розроблено та введено в дію відповідні норми законодавства, які також потребують вдосконалення. Це підтверджено хоча б тим, що правовий нігілізм, прояви якого ми бачимо у вигляді тимчасової окупації територій України або пандемія показали прогалини норм права та викликали перегляд існуючих норм права. До того ж, четверта світова промислова революція, зокрема, її новітні технології, як і усе зазначене дійсно підтверджують потребу подальших наукових розвідок комплексного дослідження, проявивши малодослідженість актуальних проблем згаданого інституту за сучасних реалій.

Отже, у такому разі, малодослідженість теми особливостей адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України; потреби у розробці належного нормативно-правового підґрунтя; пошук шляхів

удосконалення адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України, потребують подальшого вивчення, додаткового теоретичного обґрунтування та осмислення.

Варто зазначити, що окремі проблемні питання з приводу адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України, у своїх наукових працях розглядало багато науковців таких як В. Б. Авер'янов, С. С. Алексєєв, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, Є. В. Додін, І. В. Зозуля, Р. А. Калюжний, С. В. Ківалов, Л. В. Коваль, Т. О. Коломоець, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, В. І. Курила, Д. М. Лук'янця, Т. О. Мацелик, Р. С. Мельник, О. І. Миколенко, Ю. С. Назар, І. Д. Пастух, О. Г. Стрельченко, С. В. Тихомиров, В. К. Шкарупа та ін. Втім незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, вчені фактично по за своєю увагою залишили його передумови розвитку, історіографію, матеріальні та процесуальні особливості, особливості юридичної відповідальності, цифровізації тощо.

Таким чином, наявність ряду теоретичних та практичних проблем адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України за сучасних умов, а також відсутність останнім комплексних монографічних досліджень присвячених вказаній проблематиці, обумовлюють актуальність та своєчасність представленого дисертаційного дослідження.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.** Дисертаційне дослідження виконане відповідно до основних положень Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015; Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на виконання основних

положень Плану науково-дослідницької роботи Національної академії внутрішніх справ; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розроблень на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки, затверджених рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року (протокол № 23).

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 листопада 2019 року, протокол № 23.

**Мета і завдання дослідження.** *Мета* дисертації полягає у наданні теоретико-правової характеристики адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України за сучасних умов, виявленні у чинному українському законодавстві прогалин та колізій, а також розробці пропозицій та рекомендації щодо удосконалення його норм.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких *завдань*:

- дослідити тенденції сучасної історіографії адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України;
- з’ясувати сутність адміністративно-правового регулювання діяльності Пенсійного фонду України;
- визначити адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України;
- охарактеризувати процесуальні особливості діяльності Пенсійного фонду України;
- розкрити юридичну відповідальність Пенсійного фонду України;
- охарактеризувати досвід розбудови адміністративно-правового статусу аналогів пенсійних фондів країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських Республік), а також його асоційованих членів (Республіки Грузія та Молдова);

– встановити вплив сучасних реалій на зміни адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України;

– виявити вплив цифрової трансформації на адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України.

*Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають, змінюються та припиняються у сфері реалізації державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню.*

*Предметом дослідження є адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України.*

**Методи дослідження.** *Методологічне підґрунтя дослідження згідно об'єкту, предмету, мети і завдань складало методи наукового пізнання, порівняльно-правовий, статистичний, системно-структурний, структурно-функціональний, метод наукового аналізу та узагальнення тощо. Серед методів і прийомів наукового пізнання дисертаційного дослідження застосовувався комплекс вузькоспеціальних та загальнонаукових методів. Задля досягнення поставленої мети та вирішення завдань, а також обґрунтування сформульованих висновків застосовувався системний підхід і різні наукові методи, зокрема: діалектичний метод використано під час дослідження теоретичних основ, а також нормотворчих положень у сфері повноважень пенсійного фонду; систематизації – задля визначення завдань, функцій, повноважень, принципів, ознак суб'єктів реалізації повноважень Пенсійного фонду України, узагальнення зарубіжного досвіду; порівняльно-правовий – для порівняння зарубіжного та вітчизняного досвіду у сфері пенсійного забезпечення; аналітичний – для обґрунтування необхідності внесення змін до чинного законодавства; аналізу, синтезу, індукції, дедукції тощо – для дослідження нормативно-правових актів, матеріалів аналітичного та статистичного характеру, концепцій і теорій, які стосуються проблематики теми дисертаційного дослідження, соціологічний – з*

метою отримання інформації шляхом інтерв'ювання.

**Наукова новизна отриманих результатів** полягає в тому, що підготовлене дисертаційне дослідження є однією з перших спроб, комплексно, за допомогою використання сучасних методів та на основі аналізу наукових поглядів вчених і норм чинного законодавства, з'ясувати особливості адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України на сучасному етапі розвитку.

У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд наукових положень і висновків, з них найбільш ключові:

*вперше*

– виокремлено історико-правові передумови становлення та розвитку адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України та виокремлено наступні періоди: I період – започатковуючий, що передбачав створення Українського республіканського відділення Пенсійного фонду до основних завдань якого входило фінансування пенсійних виплат; II період – впорядковуючий, що передбачав нормативно-правове врегулювання адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду уже на теренах України (прийняття Закону України «Про пенсійне забезпечення»; Прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про створення Пенсійного фонду України», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України»); III період – правовстановлюючий, передбачав наділення адміністративно-правовим статусом на законодавчому рівні Пенсійного фонду через прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»; IV період – трансформаційний, який передбачав значні зміни у адміністративно-правовому статусі Пенсійного фонду через прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України»;

– охарактеризовано процесуальні особливості адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України, які полягають у регламентації нормами процесуального права (строки, порядки, режими функціонування тощо) виконання ним окремої функції з реалізації державної політики (питання пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, в тому числі військовослужбовців), а також забезпечення його функціонування, як суб'єкта публічного адміністрування на всій території України в умовах сучасних реалій;

– доведено, що вплив процесу цифрової трансформації на адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України настав у вигляді цифровізації після автоматизації та персоніфікації, призвів до формування нового правового інституту, який має потенціал розвитку за рахунок суспільних відносин, пов'язаних із рішеннями у сфері блокчейн та його похідними. Вбачається, що на прикладі Пенсійного фонду України можливо ввести в науковий обіг та Закон України «Про Національну програму інформатизації» нові правові категорії такі як цифрова юридична та фізична особа, під якими пропонується розуміти образ даних про них у цифровому (віртуальними) світі;

– доведена необхідність внесення змін до п. 26 ст. 1 до Закону України «Про Національну програму інформатизації» наступного змісту: «*Цифрова фізична особа* – зафіксований у цифровому (віртуальному) світі за допомогою цифрових технологій образ даних про фізичну особу (*громадян України, іноземців та осіб без громадянства*), який свідчить про неї, як про суб'єкта адміністративно-правових відносин. *Цифрова юридична особа* – зафіксований у цифровому (віртуальному) світі за допомогою цифрових технологій образ даних про юридичну особу (*органи виконавчої влади, будь-які інші державні органи, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації*), який свідчить про неї, як про суб'єкта адміністративно-правових відносин»;

*удосконалено:*

– поняття «адміністративно-правове регулювання діяльності Пенсійного фонду України», під якими пропонується розуміти загальні та спеціальні акти адміністративно-правового характеру, що регулюють статус Пенсійного фонду України, як суб'єкта публічного управління;

– дефініцію «адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України» як сукупність прав та обов'язків, що виникають у процесі реалізації державної політики щодо пенсійного забезпечення, формування обліку осіб, підлягаючих загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та обліку відповідних надходжень для сплати внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також у процесі забезпечення функціонування цього фонду як центрального органу виконавчої влади у системі публічної адміністрації;

*дістало подальший розвиток:*

– компаративістське вчення за рахунок вивчення та висвітлення досвіду розбудови адміністративно-правового статусу аналогів пенсійних фондів країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських Республік), а також його асоційованих членів (Республіки Грузія та Молдова), у результаті чого розглянуто можливість його запозичення на шляху до євроінтеграції та у частині квазі-утворень;

– вчення про історіографію адміністративно-правового статусу за рахунок виявлення та ідентифікації тенденцій, пов'язаних із Пенсійним фондом України, серед яких нами названо: визнання проблем пенсійного забезпечення, потреба їх комплексного вивчення; відхід від наслідування радянських правових інститутів республіканського державного управління, перехід до публічного управління та надання населенню сервісних послуг; поява ідей - розбудови спеціалізованого фонду, як центрального органу виконавчої влади, автоматизації управлінських процесів та цифровізації публічного управління;

формування пропозицій та рекомендацій щодо нормативно-правового регулювання, а також фокусування наукової думки на кризисному управлінні, продовжені наукового пошуку оптимальної моделі діяльності Пенсійного фонду України;

– встановлено специфіку юридичної відповідальності Пенсійного фонду України, яка може полягати у тому, що винні фізичні або юридичні особи за наявності юридичних та фактичних підстав несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність згідно із законом.

**Практичне значення отриманих результатів** зумовлено їх науково-теоретичною та практичною цінністю, а також використанням у:

– *науковій діяльності* – для подальшого розроблення наукових питань щодо дослідження теоретичних та прикладних аспектів адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України (акт Національної академії внутрішніх справ від 18.10.2021 року);

– *законодавчій діяльності* – для розробки і вдосконалення нормативних актів спрямованих на поліпшення нормативного регулювання пенсійної сфери;

– *практичній діяльності* – для удосконалення діяльності Пенсійного фонду України;

– *освітньому процесі* – положення та висновки дисертації використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність» у Національній академії внутрішніх справ (акт Національної академії внутрішніх справ від 25.10.2021 року).

**Апробація результатів дисертації.** Підсумки досліджуваної теми та окремі її аспекти, одержані результати та висновки оприлюднені автором на семи науково-практичних конференціях: Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції (м. Дніпро, 30 жовт. 2018 р.);

Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: (м. Дніпро, 28 лют. 2020 р.).

**Публікації.** Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено у 7 наукових публікаціях, серед яких чотири – статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, одна стаття – у науковому періодичному виданні іншої держави, дві – у збірниках наукових доповідей, оприлюднених на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

**Структура та обсяг дисертації.** Дисертація складається з анотації українською та англійськими мовами, основної частини (вступу, трьох розділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 186 сторінок, з яких основного тексту – 144 сторінки. Список використаних джерел налічує 210 найменувань і займає 27 сторінок, додатки викладено на 5 сторінках.

# РОЗДІЛ 1.

## ЗАГАЛЬНА ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

### 1.1. Сучасна історіографія адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України

Перед безпосереднім розкриттям суті питання порушеного у даному розділі дисертації маємо визначитись в двох ключових термінах або що ми вкладаємо у зміст «сучасна» та «історіографія». Термін «сучасна» є похідним від «сучасний» [151, с. 872] і вжито нами у контексті одного часу, однієї епохи з розвиток права та держави незалежної України. За загальну основу ми взяли одну із періодизацій української історіографії, а саме період, який має назву «сучасний» та який бере свій початок з 90-х років 20 ст. [187]. Але зауважимо, що ми не будемо вдаватись у полеміку, адже сьогодні існує проблема періодизації української історіографії, яка залишається предметом численних наукових дискусій.

Під «історіографією» прийнято розуміти наукову дисципліну, що вивчає історію історичної та інших галузей науки. Об'єктами її дослідження є процес і етапи розвитку історичної думки, організаційні форми та загальна структура історико-наукової діяльності (навчальні заклади, дослідницькі установи, товариства, центри), формалізована (галузі, дисципліни) та неформалізована (напрями, школи, групи) інституціоналізація науки, соціокультурні й інтелектуальні передумови та фактори наукового розвитку, теорія та методологія історичних досліджень стан і перспективи розроблення дослідницької проблематики, творчих доробок і спадок тощо [85]. В

адміністративно-правовій науці терміном «історіографія» також позначають сукупність історико-правових досліджень з певної проблематики, теми чи галузі адміністративно-правової науки, що мають просторово-хронологічну єдність та спільний предмет дослідження.

Для розкриття змісту порушеного нами питання мають загальне значення дослідження правових феноменів загальнотеоретичного адміністративного характеру. Так, теоретичні та методологічні питання правового статусу та юридичної відповідальності висвітлювали у своїх працях І. О. Галаган, В. В. Копейчиков, П. М. Рабінович, О. Ф. Скакун, Ю. С. Шемшученко та ін.

Не менш фундаментальне значення несуть праці В. Б. Авер'янова, Л. Р. Білої, В. М. Галуцько, І. С. Гриценко, С. В. Діденко, Т. О. Коломоєць, О. В. Кузьменко, В. К. Колпакова, С. В. Ківалов, О. Г. Стрельченко та інших видатних вчених-адміністративістів, якими досліджувалось загальне поняття адміністративно-правового статусу та впроваджувалось його академічне розуміння. Доповнюють розуміння та утворюють ґрунт для порівняльних досліджень праці В. Л. Кротюк, де 1999 року висвітлено питання на тему «Правовий статус Національного банку України», І. В. Бойко (Правовий статус громадян у сфері виконавчої влади, 2000), Є. Є. Додіна (Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні, 2002), С. Ф. Константінова (Адміністративно-правовий статус іноземців в Україні та механізм його забезпечення, 2002) тощо.

Адміністративна відповідальність фізичних та юридичних осіб була предметом досліджень В. Б. Авер'янова, І. П. Голосніченка, Є. В. Додіна, Т. О. Коломоєць, О. С. Літошенка та інших.

Науковий інтерес до питань розбудови правового статусу органу, який здійснює управління пенсійною системою в Латвійській Республіці висловлювали такі іноземні вчені, як Т. Андрєєва, А. Рубановський, Ж. Цауркубуле та інші, в Литовській Республіці - Т. Андрєєва,

Ю. Мишальченко, Л. Платонова та інші, в Естонській Республіці - О. Клип, Є. Куліков, І. Ярошенко та інші, в Республіці Грузія - Т. Гогоберідзе, А. Цінцадзе та інші, в Республіці Молдова - В. Баскакова, А. Рожко, Ю. Мішальченко та інші.

Втім комплексних компаративістських досліджень та дисертаційних розвідок з питань порівняльно-правового законодавства, яке регламентує адміністративно-правовий статус державних інституцій – аналогів Пенсійного фонду України в країнах колишнього СРСР, які обрали європейський вектор розвитку, та шляхів правового використання в суспільних відносинах цифрових технологій не виявлено. Є лише поодинокі наукові доробки, наприклад, Т. Андрєєвою аналізуються засади функціонування пенсійної системи Латвійської Республіки, три її рівні: схема державного обов'язкового нефондового пенсіонування; схема державного фондового пенсіонування; схема приватного добровільного пенсійного страхування Особливу увагу приділено порівнянню пенсійних систем трьох балтійських держав - Латвії, Литви та Естонії [7, с. 126-134].

У сучасній українській фінансово-правовій науці проблеми правового регулювання централізованих позабюджетних цільових фондів не отримали достатнього наукового опрацювання. Окремі аспекти правового режиму централізованих позабюджетних цільових фондів розглянуті в роботах по фінансовому праву Л. К. Воронової, М. П. Кучерявенко, О. П. Орлюк, А. А. Нечай, Н. І. Хімічевої, Є. Ю. Грачової, Ю. О. Крохіної, М. В. Карасьової.

Однак до цього часу не існує комплексних фундаментальних праць, які б узагальнювали досвід функціонування цих важливих інститутів фінансового права і соціальної сфери життєдіяльності нашого суспільства.

При підготовці даної роботи важливе значення мали вивчення та використання автором праць вчених-економістів, котрі досліджували питання діяльності зазначених фондів: Т. М. Шевченко, Л. І. Василенко,

Т. О. Масленникова, Г. О. Волощук, Ю. В. Пасічник, Н. В. Прямухіна, В. В. Ковальова, І. Д. Мацкуляка, О. Василика та багатьох інших.

Дослідження, які проводив автор, охоплюючи правові питання відносин у галузі функціонування централізованих позабюджетних цільових фондів в комплексі, разом з тим орієнтоване переважно на фінансово-правовий аспект аналізу.

Обґрунтування права соціального забезпечення як окремої галузі призвели до появи праць і в сфері проблем пенсійного забезпечення. Зокрема це роботи В. А. Ачаркана, М. Л. Захарова (дослідження правової природи пенсії); Я. М. Фогеля (сутність права на пенсію та гарантії його реалізації); Є. І. Астрахана (принципи пенсійного забезпечення); Р. І. Іванової (сутність пенсійних правовідносин); І. В. Гущин (пенсійне забезпечення колгоспників) тощо. Монографія А. Д. Зайкіна ) присвячена комплексному дослідженню теорії пенсійних правовідносин. Деякі проблеми пенсійного забезпечення досліджувались в кандидатських дисертаціях вітчизняних вчених В. М. Андріїва, Б. І. Сташківа, Б. С. Стичинського. У 1998 році вийшов підручник із права пенсійного забезпечення І. М. Сироти). Однак більшість питань пенсійного забезпечення саме за умов ринкових перетворень все ще залишаються малодослідженими та дискусійними, досі відсутнє комплексне дослідження правових засад створення нової пенсійної системи в умовах формування сучасних підходів у соціальній політиці держави та ринкових перетворень суспільства [139].

Питання функціонування професійних та корпоративних пенсійних фондів, за допомогою яких має здійснюватися професійне пенсійне забезпечення, до цього часу залишається мало дослідженим в юридичній та економічній літературі. Більшість вчених економістів та правників, які розглядали це питання, зокрема, Е. М. Лібанова, Л. Г. Ткаченко, Д. А. Леонов, О. О. Тарасенко, С. О. Бірюк, Г. В. Назарова, А. А. Нечай, В. А. Ульянов,

К. Д. Петрина, А. В. Федоренко, М. М. Папієв, Н. М. Ковальова, О. Й. Ткач та інші приділяли увагу проблемним питанням функціонування солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, умовам початку функціонування накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, вдосконалення системи недержавного пенсійного забезпечення тощо. Роботи, що були присвячені правовому регулюванню фінансування пенсійної системи в Україні, зокрема А. А. Нечай, В. А. Ульянова, Д. А. Леонова, О. Й. Ткача не розглядали окремо регулювання фінансування професійних пенсій в Україні.

Сьогодні існує лише загальне дослідження правового статусу накопичувальних пенсійних фондів, які мають функціонувати на другому та третьому рівні пенсійної системи України, проведене доктором юридичних наук А. А. Нечай. Але у ньому також не розглядаються особливості правового регулювання фінансування професійних пенсій в Україні та питання, пов'язані із особливостями утворення та функціонування пенсійних фондів, за допомогою яких має здійснюватися професійне пенсійне забезпечення.

З огляду на це нами за допомогою БД «Правова наука», щорічних переліків тем дисертаційних досліджень з юридичних наук та інших відкритих джерел зроблено вибірку відповідних наукових праць.

Аналіз показав, що з 1999 по 2021 рік в Україні затверджено не менше 54 тем дисертаційних досліджень за спеціальністю «Право» та «Державне управління», з них 47 – «Право». Найбільше за спеціальністю «Право» або по 5 затверджувалось у 2005, 2018 та 2021 роках.

Аналіз тем за різними спеціалізаціями показує таке їх співвідношення за спеціалізацією: 12.00.02 – 1 тема (2,1 %); 12.00.03 – 2 теми (4,3 %); 12.00.04 – 1 тема (2,1 %); 12.00.05 – 21 тема (44,6 %), 12.00.07 – 19 тем (40,4 %), 12.00.08 - 2 теми (4,3 %) та 12.00.10 – 1 тема (2,1 %). Очевидно, що найбільше тем було затверджено за спеціалізацією 12.00.05 – Трудове право; право соціального

забезпечення та 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, а найменше – 12.00.02 – Конституційне право; муніципальне право, 12.00.04 – Господарське право, господарсько-процесуальне право та 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. Жодної теми не затверджено за спеціалізацією 12.00.06 – Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право; 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність; 12.00.11 – міжнародне право та 12.00.12 – філософія права, що у першому випадку пояснюється специфікою предмета дослідження.

Також слід зазначити, що лише 2 роботи подано на затвердження, як докторські по спеціалізації 12.00.07, або 10,5 %, тоді як по спеціалізації 12.00.05 їх 6 (28, 6 %).

Серед закладів вищої освіти юридичного профілю, в яких затверджуються теми за спеціалізацією 12.00.07, більше всього тем затверджено закладами вищої освіти Міністерства освіти України – 9 тем, або 57,9 % від усіх затверджених тем, 4 заклади МВС складають близько 26,3 % від усіх ЗВО юридичного профілю, які подали теми дисертаційних досліджень, 2 заклади Державної податкової служби склали 10,5 %. Необхідно зауважити, що робота Р. І. Бездітного (Правові засади організації та діяльності Пенсійного фонду України, 2004) нами не аналізувалась, адже не була відшукана.

У Запорізькому національному університеті затверджено найбільше або 3 роботи або 18,8 %, Інституті законодавства ВРУ, які стосувались питань адміністративно-правового забезпечення права внутрішньо переміщених осіб на пенсійне забезпечення в Україні, адміністративно-правових засад публічного управління у сфері пенсійного забезпечення в Україні та фінансово-правового регулювання діяльності позабюджетних державних цільових фондів в Україні, Національній академії внутрішніх справ України та Харківському національному університеті внутрішніх справ – по 2 (12,5 %). Звернув на себе

увагу і той факт, що попри профільне навчання Національним університетом «Юридична академія України» на факультеті підготовки кадрів для органів Пенсійного фонду України [78] вчена рада цього закладу освіти не затверджувала тем дисертаційних досліджень за спеціальністю «Право» або «Державне управління».

Одна з перших та реалізованих спроб дослідити правовий статус Пенсійного фонду України була робота Д. А. Бекерської, яку було оприлюднено 1997 року. Але за змістом вона охоплювала більш ширшу сутність або правове регулювання позабюджетних коштів установ, що фінансуються з державного бюджету. Треба зазначити, що у радянський період, при існуванні централізації фінансів у руках держави, питання про створення позабюджетних цільових фондів не піднімалось. І як нам відомо Пенсійний фонд України виник вже після розпаду СРСР. Тому, у наукових роботах того часу питання щодо позабюджетних цільових фондів не досліджувалось.

Наступною фундаментальною роботою, яку опубліковано 1999 року, була дисертація С.М. Сивак, у якій автор аналізує теорію пенсійних правовідносин за умов пенсійної реформи, зокрема, ним аналізується зміст суб'єктивних прав та обов'язків суб'єктів пенсійних правовідносин та юридичний механізм забезпечення суб'єктивного права на пенсію. Піднімається питання про відповідальність Пенсійного фонду, про що мова піде у розділі 2. Автором вивчено правові основи діяльності Пенсійного фонду України, джерела фінансування та проблем його реформування [139]. Однак здобутки С. М. Сивака повністю не можуть бути запозичені адже робота виконана за спеціалізацією 12.00.05.

І лише 2005 року за спеціалізацією 12.00.07 О. Б. Зайчук у роботі «Правовий статус централізованих позабюджетних цільових фондів» зосереджено увагу на правових засадах діяльності Пенсійного фонду України. Нею висвітлено питання формування фінансових ресурсів фонду та тенденції

удосконалення правового забезпечення діяльності Пенсійного фонду України. Також цілком логічно констатовано, що пенсійне забезпечення регулюється більш як 20 законодавчими актами і величезною кількістю нормативно-правових документів. Зроблено висновок про необхідність прийняття єдиного систематизованого законодавчого акту, який врегулював би всі відносини щодо пенсійного забезпечення [40, с. 9-10]. Як бачимо, її дослідження мало загальний аспект та стосувалось відносин щодо пенсійного забезпечення у цілому.

В. В. Фещук у 2010 році захистив дисертацію стосовно проблем правового регулювання та організації пенсійного страхування в Україні. Вченим окремим питанням досліджено правовий статус Пенсійного фонду України як центрального органу виконавчої влади, що здійснює керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а також передумови його перетворення на неприбуткову самоврядну організацію, управління якої здійснюватиметься Правлінням фонду на основі паритетності представниками держави, застрахованих осіб і роботодавців, за принципом трипартизму. Підкреслено, що запозичення зарубіжного досвіду нормативного врегулювання в тій чи іншій сфері та імплементація відповідних норм у національне законодавство є одним із пріоритетних шляхів подальшого вдосконалення правового регулювання та організації пенсійного страхування [176, с.11-12].

У тому ж році М. О. Лібанов, завершує аналізувати правову природу корпоративних та професійних пенсійних фондів, в яких мають накопичуватися кошти для здійснення професійного пенсійного забезпечення, з метою визначення їх місця в загальній системі обов'язкового державного пенсійного забезпечення, та доходить до висновку, що професійна пенсійна система - це складова частина системи обов'язкового державного накопичувального пенсійного забезпечення. Ним уперше сформульовані наукові підходи щодо фінансово-правового регулювання відносин, які виникають у процесі

мобілізації, розподілу (перерозподілу), управління і використання коштів пенсійних фондів, через які здійснюється професійне пенсійне забезпечення в Україні, а також проаналізовано та узагальнено світовий досвід функціонування систем професійного пенсійного забезпечення з метою врахування їх при побудові нової системи професійного пенсійного забезпечення в Україні [58]. Тим самим автор говорить про корпоративне та професійне пенсійне забезпечення, як про додаткову сферу повноважень Пенсійного фонду України.

2012 року І. О. Ткаліч досліджено правовий статус недержавних пенсійних фондів у системі недержавного пенсійного забезпечення України [159], що дає нам змогу порівняти його з адміністративно-правовим статусом Пенсійного фонду України.

Отже, в основу досліджень такого рівня покладено синтез наукових розвідок наступних наукових напрямностей:

- 1) цивілістичні;
- 2) дослідження вчених-адміністративістів, спрямовані на з'ясування сутності адміністративно-правового спору як особливого різновиду юридичного конфлікту. Як результат почав формуватися особливий напрямок – адміністративістські або порівняльні дослідження [130].

Зокрема, у 2012 році Т. І. Шинкар було затверджено тему дисертацію «Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід» і яку було захищено у 2018 році в Національному університеті «Львівська політехніка». Визначним було те, що автором уперше на високому теоретико-методологічному рівні вивчено наукознавче підґрунтя та теоретико-методологічні підходи досліджень вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві, юридичний конфлікт і юридичний спір як соціально-правові явища, сутність процедур примирення в системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів), принципи й моделі медіації, її переваги та недоліки, а також

особливості врегулювання юридичних спорів з використанням медіації в адміністративному судочинстві через призму зарубіжного досвіду.

Із вищевизначеного, вважаємо за доцільне у якості новітніх історико-правові передумови виникнення адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України визнано – ратифікація Статуту ООН, централізований союзний, самостійний, суверенний або правонаступницький характер статусу фондів, взаємодія з профспілками, а також кризові явища, а сам розвиток статусу характеризується особливостями нормативно-правового регулювання, межі виникнення яких дозволяють сформулювати наступні періоди становлення та розвитку:

- I період – започатковуючий, що передбачав створення Українського республіканського відділення Пенсійного фонду до основних завдань якого входило фінансування пенсійних виплат;

- II період – впорядковуючий, що передбачав нормативно-правове врегулювання адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду уже на теренах України (прийняття Закону України «Про пенсійне забезпечення»; Прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про створення Пенсійного фонду України», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України»);

III період – правовстановлюючий, передбачав наділення адміністративно-правовим статусом на законодавчому рівні Пенсійного фонду через прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» ;

IV період – трансформаційний, який передбачав значні зміни у адміністративно-правовому статусі Пенсійного фонду через прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України».

## **1.2. Адміністративно-правове регулювання діяльності Пенсійного фонду України**

Статус пенсійного фонду визначається законодавством держави, в якій він діє. Пенсійний фонд може бути створений як державна установа або недержавна організація, яка має право на збирання, зберігання та використання пенсійних внесків.

У більшості країн існують закони та нормативні акти, які регулюють діяльність пенсійного фонду, зокрема його функції, права та обов'язки, процедури збирання та використання пенсійних внесків, процедури виплати пенсій, порядок контролю за діяльністю пенсійного фонду тощо.

Зокрема, такі законодавчі акти можуть регулювати наступні питання:

Установлення статусу та правової форми пенсійного фонду.

Умови та порядок збору та зберігання пенсійних внесків.

Правила і процедури видачі пенсій та їх розміру.

Правила та процедури обліку, зберігання та використання коштів пенсійного фонду.

Порядок контролю за діяльністю пенсійного фонду, включаючи фінансовий аудит та звітність.

Відповідальність посадових осіб пенсійного фонду за порушення законодавства та недбалість у роботі.

Правові можливості пенсійного фонду у випадку фінансових труднощів.

Звичайно, правове регулювання статусу пенсійного фонду може відрізнятися у різних країнах, залежно від їх законодавства та політики щодо пенсійної системи.

Правовий статус Пенсійного фонду України встановлюється законами та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність даної установи.

Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове пенсійне страхування» від 09.07.2003 Пенсійний фонд є державним органом, що здійснює функції зі збору пенсійних внесків, виплати пенсій, інших соціальних виплат і заходів, пов'язаних із забезпеченням соціального захисту громадян.

Право на здійснення податкових та інших фінансових операцій має Пенсійний фонд або його територіальні органи. Пенсійний фонд України має право вводити, змінювати та вилучати з обігу грошові знаки Загальнодержавної кошторисної класифікації. Крім того, Пенсійний фонд України відповідає за зберігання та використання пенсійних внесків відповідно до встановлених законодавством правил.

Адміністративно-правове регулювання пенсійного фонду включає набір нормативно-правових актів та дій державних органів, спрямованих на забезпечення функціонування пенсійної системи та забезпечення належних прав та гарантій для пенсіонерів.

Основними законодавчими актами є Конституція України, Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», Кодекс законів про працю України та інші акти, що стосуються пенсійної системи.

Крім того, можна визначити й інші нормативно-правові акти, які так чи інакше регламентують сферу пенсійного забезпечення.

*Закони України:*

Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей.

Про верифікацію та моніторинг державних виплат.

Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні.

Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції.

Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях.

Про освіту.

Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Про запобігання корупції.

Про прокуратуру.

Про очищення влади.

Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України.

Про зайнятість населення.

Про гарантії держави щодо виконання судових рішень.

Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи.

Про центральні органи виконавчої влади.

Про доступ до публічної інформації.

Про скорочення заборгованості перед Пенсійним фондом України підприємств, які мають стратегічне значення, та вугледобувних підприємств і відновлення пенсійних прав їх працівників.

Про захист персональних даних.

*Угоди:*

Адміністративний договір про застосування Угоди між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення від 18 травня 2012 року.

Угода між Україною та Португальською Республікою про соціальне забезпечення від 7 липня 2009 року.

Угода між Україною та Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення від 5 жовтня 2010 року.

Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, членів їх сімей та інші види соціального захисту таких осіб від 19 жовтня 2011 року.

Договір про застосування Угоди між Україною та Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення від 5 жовтня 2010 року.

Технічна Угода між Пенсійним фондом України і Службою закордонних виплат Управління фонду державного соціального страхування Литовської Республіки про порядок призначення, переказу та виплати пенсій від 19 січня 2010 року.

Угода між Міністерством праці та соціальної політики України та Федеральною державною службою соціального забезпечення Королівства Бельгія про співробітництво у сфері соціального забезпечення від 10 жовтня 2009 року.

Угода між Україною та Словацькою Республікою про внесення змін до Договору між Україною та Словацькою Республікою про соціальне забезпечення від 11 жовтня 2007 року.

Договір між Україною та Чеською Республікою про соціальне забезпечення від 28 травня 2001 року.

Договір між Україною та Словацькою Республікою про соціальне забезпечення від 5 грудня 2000 року.

Адміністративна угода про застосування Договору між Україною та Чеською Республікою про соціальне забезпечення від 25 червня 2003 року.

Адміністративна угода про застосування Договору між Україною та Словацькою Республікою про соціальне забезпечення від 21 червня 2004 року.

Угода між Міністерством праці та соціальної політики України та Міністерством соціальної охорони і праці Литовської Республіки про порядок реалізації Договору між Україною та Литовською Республікою про соціальне забезпечення від 19 грудня 2005 року.

Адміністративна Угода про застосування Договору між Україною та Словацькою Республікою про соціальне забезпечення від 21.06.2004.

Угода між Міністерством праці та соціальної політики України та Національним інститутом страхування Республіки Болгарія про застосування

Договору між Україною та Республікою Болгарія про соціальне забезпечення від 4 вересня 2001 року.

Договір між Україною та Республікою Болгарія про соціальне забезпечення від 4 вересня 2001 року.

Договір між Україною та Литовською Республікою про соціальне забезпечення від 23 квітня 2001 року.

Угода між Пенсійним фондом України і Державним агентством соціального страхування Латвійської Республіки про порядок переказу і виплати пенсій від 04 липня 2001 року (режим доступу).

Угода між Україною і Королівством Іспанія про соціальне забезпечення громадян від 7 жовтня 1996 року.

Адміністративний договір про порядок застосування Угоди між Україною та Королівством Іспанія про соціальне забезпечення громадян від 17 січня 2001 року.

Договір між Україною і Латвійською Республікою про співробітництво в галузі соціального забезпечення від 26 лютого 1998 року.

Угода між Пенсійним фондом України і Фондом соціального захисту населення Міністерства соціального захисту Республіки Білорусь про взаємний переказ і виплату пенсій від 12 червня 1997 року.

Угода між Пенсійним фондом України і Державним фондом соціального захисту Азербайджанської Республіки про взаємний переказ і виплату пенсій від 24 березня 1997 року.

Угода між Пенсійним фондом України і Єдиним державним фондом соціального забезпечення і медичного страхування Республіки Грузія про взаємне переведення пенсій особам відповідно до статей 6 і 7 Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Грузія про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення від 23 листопада 1996 року.

Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про гарантії прав громадян в галузі пенсійного забезпечення від 29 серпня 1995 року.

Угода між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про гарантії прав громадян в галузі пенсійного забезпечення від 14 грудня 1995 року.

Угода між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення від 9 січня 1995 року.

Угода між Міністерством соціального захисту населення України та Міністерством соціального захисту населення Республіки Казахстан про співпрацю в галузі пенсійного забезпечення від 21 вересня 1995 року.

Угода між Урядом України та Урядом Азербайджанської Республіки про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення від 28 липня 1995 року.

Угода про взаємне переведення пенсій особам, які мають право на пенсійне забезпечення і проживають на території України і Республіки Польща від 19 травня 1993 року.

Тимчасова угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про гарантії прав громадян, які працювали в районах Крайньої Півночі та місцевостях, які прирівняні до районів Крайньої Півночі в галузі пенсійного забезпечення від 15 січня 1993 року.

Угода про порядок переведення і виплати пенсій відповідно до Тимчасової угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про гарантії прав громадян, які працювали в районах Крайньої Півночі та місцевостях, прирівняних до районів Крайньої Півночі, у галузі пенсійного забезпечення від 15 січня 1993 року.

Угода про гарантії прав громадян держав – учасниць Співдружності Незалежних держав – у галузі пенсійного забезпечення від 13 березня 1992 року (Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Росія, Україна).

*Укази:*

Указ Президента України від 08.11.2019 № 837/2019 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави».

Указ Президента України від 12 квітня 2017 року № 108/2017 «Про довічні державні стипендії для працівників, осіб рядового і молодшого начальницького складу пожежної охорони органів внутрішніх справ України, які брали безпосередню участь у гасінні пожежі на Чорнобильській АЕС та її охороні 26 квітня 1986 року».

Указ Президента України від 31 жовтня 2008 року N 982/2008 «Про символіку Пенсійного фонду України».

Указ Президента України від 10 травня 2006 року N 358/2006 «Про довічні державні стипендії для військовослужбовців, осіб рядового і молодшого начальницького складу органів внутрішніх справ України, які брали безпосередню участь у гасінні пожежі на Чорнобильській АЕС та її охороні 26 квітня 1986 року».

*Рішення Уряду:*

Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 1052 «Про внесення змін до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2020 р. № 674».

Постанова Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2021 р. № 829 «Про внесення змін до пункту 12 Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній».

Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 748 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2021 р. № 127».

Постанова Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 713 «Про додатковий соціальний захист окремих категорій осіб».

Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2021 р. № 543 «Деякі питання надання допомоги застрахованим особам, які можуть втратити доходи у разі повної заборони сфери їх діяльності внаслідок посилення обмежувальних заходів».

Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 456 «Про затвердження Порядку нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за співробітників кадрового складу розвідувальних органів, обчислення набутого ними страхового стажу, оформлення та перерахунку пенсій».

Постанова Кабінету Міністрів України від 08 квітня 2021 р. № 325 Деякі питання виплати разової грошової допомоги, передбаченої Законами України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» і «Про жертви нацистських переслідувань».

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2021 р. № 271 «Про внесення змін до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 987».

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2021 р. № 277 «Про додаткові заходи щодо організації виплати і доставки пенсій та грошової допомоги за місцем фактичного проживання одержувачів у межах України».

Державні органи, що займаються адмініструванням пенсійного фонду, виконують функції зі збору та обробки інформації про страхувальників, розрахунку внесків до пенсійного фонду, виплаті пенсій та інших видів соціального захисту.

Крім того, адміністративно-правове регулювання пенсійного фонду також включає встановлення розміру пенсій, порядку їх призначення та виплати, регулювання порядку виходу на пенсію, встановлення категорій громадян, які мають право на пільгове призначення пенсій тощо.

Пенсійний фонд України має статус державного органу, який здійснює державне управління в галузі пенсійного забезпечення. Він є спеціалізованим фондом соціального страхування, з метою забезпечення громадян пенсійним забезпеченням відповідно до законодавства України.

Пенсійний фонд України фінансується з обов'язкових пенсійних внесків громадян та їх роботодавців, а також з інших джерел, передбачених законодавством.

Пенсійний фонд України має свої територіальні підрозділи у всіх регіонах України, які забезпечують виконання його функцій на місцях. Органи управління Пенсійного фонду України призначаються та звітують перед відповідними державними органами.

Законодавством України передбачені вимоги до організації діяльності Пенсійного фонду України та його звітності. У своїй діяльності Пенсійний фонд України керується Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами.

Отже, Пенсійний фонд України має статус державного органу та здійснює важливі функції щодо забезпечення пенсійного забезпечення громадян відповідно до законодавства України.

Діяльність Пенсійного фонду України регулюється законодавством України. Основні правові засади діяльності Пенсійного фонду України визначаються такими законами та нормативно-правовими актами:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначає порядок формування та виплати пенсій, права та обов'язки пенсійних фондів та їх клієнтів, а також встановлює відповідальність за порушення законодавства у сфері пенсійного забезпечення.

2. Закон України «Про державну соціальну допомогу» встановлює порядок надання державної соціальної допомоги та правила її призначення.

3. Закон України «Про зайнятість населення» визначає правові засади діяльності служб зайнятості, порядок надання допомоги безробітним та створення умов для працевлаштування громадян.

4. Закон України «Про обов'язкове державне пенсійне страхування військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ» встановлює порядок формування та виплати пенсій військовослужбовцям та працівникам органів внутрішніх справ.

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України» визначає організаційну структуру та компетенцію ПФУ.

6. Інші нормативні акти, що регулюють питання діяльності Пенсійного фонду України, включають положення про пенсійне забезпечення окремих категорій громадян, правила призначення та виплати пенсій.

Пенсійний фонд України є державним органом, який здійснює соціальне страхування в Україні і забезпечує виплату пенсій та інших соціальних виплат громадянам. Діяльність Пенсійного фонду України регулюється низкою законодавчих та нормативно-правових актів.

Основними законодавчими актами, які регулюють діяльність Пенсійного фонду України, є:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV, зі змінами та доповненнями. Цей закон встановлює загальні принципи організації та здійснення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні.

2. Закон України «Про Пенсійний фонд України» від 23.02.1995 р. № 400/95-ВР, зі змінами та доповненнями. Цей закон встановлює правові основи діяльності ПФУ, зокрема, його структуру та організацію роботи, взаємодію з іншими органами державної влади та громадськими організаціями.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування та використання коштів Пенсійного фонду України» від 18.09.2013 року № 696.

За утримання і розширення захищення пенсіонерів Пенсійний фонд України діє відповідно до національного законодавства, включаючи Конституцію України, Закон України «Про пенсійний фонд України» та інші закони та органів місцевого самоврядування.

Закон запроваджує унікальний механізм для дотримання захисту пенсіонерів. Він включає забезпечення мінімального рівня пільг для пенсіонерів і гарантування надання соціальних послуг та пільг на місці.

Закон передбачає правила та умови для доступу до пенсійних послуг, приховує надання пенсійних перерахунків та забезпечує безпеку й стабільність та процес надання пенсійних послуг для пенсіонерів.

Закон також передбачає заходи для підтримки сумлінності пенсіонерів та захисту від незаконних пенсійних послуг. Спеціальні органи слідування перевіряють справедливість надання пенсійних послуг і прийняття мір, якщо їх порушення виявляється.

Закон про пенсійний фонд України передбачає ще деякі правові механізми, що обслуговують пенсіонерів, наприклад можливість здійснювати притримання пенсій для платежів належною сумою згідно з умовами, передбаченими законодавством.

Таким чином ми можемо стверджувати, що правовий статус Пенсійного фонду України встановлюється законами та іншими актами законодавства, що регулюють діяльність даної установи.

Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (№ 1058-IV від 09.07.2003) [101], Пенсійний фонд є державним органом, що здійснює функції зі збору пенсійних внесків, виплати пенсій, інших

соціальних виплат і заходів, пов'язаних із забезпеченням соціального захисту громадян.

Право на здійснення податкових та інших фінансових операцій має Пенсійний фонд, або його територіальні органи. ПФУ має право вводити, змінювати та вилучати з обігу грошові знаки Загальнодержавної кошторисної класифікації. Крім того, ПФУ відповідає за зберігання та використання пенсійних внесків відповідно до встановлених законодавством правил

При укладенні трудових контрактів з працівниками, які займають посади в Пенсійному фонді, необхідно дотримуватись вимог законодавства щодо установа та дотримання правил щодо відпусток, оплати праці, стажування та переведення на інші посади.

Також Пенсійний фонд України є підприємством державного сектору економіки та підлягає державному фінансовому контролю згідно з законодавством України.

## **Висновки до Розділу 1**

1. У якості новітніх історико-правові передумови виникнення адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України визнано – ратифікація Статуту ООН, централізований союзний, самостійний, суверенний або правонаступницький характер статусу фондів, взаємодія з профспілками, а також кризові явища, а сам розвиток статусу характеризується особливостями нормативно-правового регулювання, межі виникнення яких дозволяють сформулювати наступні періоди становлення та розвитку: I період – започатковуючий, що передбачав створення Українського республіканського відділення Пенсійного фонду до основних завдань якого входило фінансування пенсійних виплат; II період – впорядковуючий, що передбачав нормативно-

правове врегулювання адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду уже на теренах України (прийняття Закону України «Про пенсійне забезпечення»; Прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про створення Пенсійного фонду України», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України»); III період – правовстановлюючий, передбачав наділення адміністративно-правовим статусом на законодавчому рівні Пенсійного фонду через прийняття Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування»; IV період – трансформаційний, який передбачав значні зміни у адміністративно-правовому статусі Пенсійного фонду через прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України».

2. В історіографії досліджень адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України виявлено та ідентифіковано тенденції: визнання проблем пенсійного забезпечення, потреба їх комплексного вивчення; відхід від наслідування радянських правових інститутів республіканського державного управління, перехід до публічного управління та надання населенню сервісних послуг; поява ідей - розбудови спеціалізованого фонду, як центрального органу виконавчої влади, автоматизації управлінських процесів та цифровізації публічного управління; формування пропозицій та рекомендацій щодо нормативно-правового регулювання, а також фокусування наукової думки на кризисному управлінні, продовженні наукового пошуку оптимальної моделі діяльності Пенсійного фонду України.

3. Під «адміністративно-правовим регулюванням діяльності Пенсійного фонду України» пропонується розуміти загальні та спеціальні акти адміністративно-правового характеру, що регулюють статус Пенсійного фонду України, як суб’єкта публічного управління.

## РОЗДІЛ 2.

### СПЕЦІАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

#### 2.1. Поняття та види адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України

Аналіз етимології слова «статус» свідчить, що воно запозичене із західноєвропейських мов, ймовірно пов'язано із проникненням германізмів в українську мову та означає «правове становище; певний стан чогось».

До німецької мови «статус» увійшло з латинської та значило «стан, становище; громадянський стан, звання, суспільний ступінь» [34, с. 402]. «Статус» має десяток етимологічних відповідників, наприклад, у праслов'янському це «stati». Як бачимо, в останньому випадку наявна певна схожість із сучасним українським відповідником.

Серед юридичних термінів, де використано слово «статус» ми одразу можемо пригадати словосполучення «правовий статус». Очевидно, що дане словосполучення складається з двох слів «правовий» та «статус».

Основою першого слова є корінь «право». Його походження пов'язано із праслов'янським «ргавъ» або прямиий, правильний чи справедливий, що споріднене з латинськими та давньоіндійськими rgō- – «добрий, чесний» та bhūh – «видатний (щодо сили й повноти)» відповідно; той, що перевищує, з давньоанглійської fram – «сильний, діяльний, сміливий» [32, с. 551].

У словнику «право» тлумачиться в декількох варіантах або як законодавство, здійснювана державою форма законодавства, залежна від соціального устрою країни чи система встановлених державою правил і норм, які регулюють правовідносини [161, с. 481].

У правничій літературі «право» розуміється у двох значеннях, як: певні можливості, що має суб'єкт суспільних відносин; сукупність юридичних норм, за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин.

Як правило право поділяють на:

1) загальносоціальне, або безпосередньо-соціальне (впливає безпосередньо із соціального життя і не залежить від держави);

2) спеціальносоціальне, юридичне (є наслідком державної діяльності, втіленням волевиявлення держави). Останнє право через систему норм права надає можливість регулювати різноманітні соціальні відносини. Норма права – це модель юридичного взаємозв'язку суб'єктів, особливістю якого є забезпечення певних можливих діянь одних суб'єктів відповідними діями інших [37, с.104-107].

В теорії права існує багато відповідних формулювань, проаналізувавши які О. Ф. Скакун справедливо говорить про термін «право», як багатозначний і розглядає його з позицій концепцій праворозуміння, але в усіх випадках термін «право» по суті означає правда, справедливість.

Загалом сутність права полягає в тому, що воно є:

1) владним нормативним регулятором суспільних відносин і поведінки людей, узгодження їхніх інтересів, примирення, подолання конфліктів шляхом компромісів;

2) виразником міри свободи і рівності в суспільстві відповідно до рівня його соціально-економічного розвитку (в ідеалі ця міра свободи і рівності має бути справедливою), що уможлиблює досягнення компромісів.

Поняття права охоплює дві сторони, що виражають його сутність:

- регулятивну (упорядкувальну) – забезпечує порядок, соціальну стабільність, згладжує конфлікти на формальному рівні (існує поза часом і поза простором) (об'єктивна сторона);

- оцінно-орієнтувальну – забезпечує свободу, справедливість, рівність (існує в часі і просторі) (суб'єктивна сторона) [142, с. 229-230].

Отже, термін «право» багатозначний і несе в собі упорядкувальну та оцінно-орієнтувальну сутність, розглядається з позицій різних концепцій праворозуміння та має відношення до уявлення людей про таку сутність, як справедливість у суспільних відносинах.

Слова «право» та «статус» зустрічаємо в одному з ключових юридичних термінів або у словосполученні «правовий статус». На думку вчених, дане термінологічне словосполучення означає «сукупність прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб. В Україні визначається Конституцією, законами та іншими нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України.

Правовий статус особи фізичної визначають насамперед конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Практична реалізація правового статусу забезпечується системою конституційних та інших гарантій. Розрізняють правовий статус:

- а) громадян України;
- б) іноземців;
- в) осіб без громадянства;
- г) осіб, яким надано притулок.

Найповніше національним законодавством регулюється правовий статус громадян України. Щодо інших категорій осіб існують певні винятки, передбачені законодавством. За характером правового регулювання виділяють загальний, галузевий і спеціальний правовий статус фізичної особи. Загальний правовий статус визначається нормами всіх галузей права, галузевий – конкретної галузі права, а спеціальний – нормами національного законодавства (наприклад, правовий статус осіб, потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи).

Правовий статус осіб юридичних визначається через їх компетенцію, тобто права і обов'язки цих осіб, зафіксовані в чинному законодавстві. Йдеться про державні органи, підприємства, установи та організації. У концентрованому вигляді їх правовий статус відображається у законах, положеннях, статутах та інших нормативно-правових актах про ці органи, підприємства, установи та організації. Від повноти юридичної фіксації повноважень даних юридичних осіб залежить ефективність їхньої діяльності. Свій правовий статус має і держава в цілому [183, с. 44].

В теорії права та держави правовий статус юридичної особи обумовлено вченням про розподіл гілок влади та безпосередньо зустрічаємо його вживання у положеннях, які характеризують правосуб'єктність та компетенцію органу публічної влади, як суб'єкта права. Так, в академічному розумінні «правовий статус суб'єкта права» може означати сукупність усіх прав, обов'язків і законних інтересів суб'єктів права [38, с. 341-342].

Отже, досліджуване нами словосполучення має енциклопедичне значення, використовується в юридичній термінології та має відношення і до юридичних осіб, різновидом яких є Пенсійний Фонд України. У цьому зв'язку сфокусуємо наш погляд спочатку на адміністративно-правовому статусі загалом та статусі юридичних осіб зокрема.

В науці адміністративного права також знаходимо, як класичний термін «адміністративно-правовий статус», суть якого визначено відповідними нормами цієї галузі права, так і більш новітній або – «правовий статус суб'єкта публічної адміністрації», який, поміж іншого, обумовлено вченням про публічну адміністрацію. Розглянемо їх більш детально.

В. К. Колпаков зазначав, що поняття адміністративно-правового статусу охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплюються за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є

наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які здійснюються такою особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [3, с. 188-189].

В. Б. Авер'янов також розглядав адміністративно-правовий статус, як комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права [4, с. 193-195].

Подібний зміст статусу пропонували С. В. Ківалов та Л. Р. Біла, які вважають, що адміністративно-правовий статус – це комплекс прав і обов'язків осіб, що закріплені нормами адміністративного права, а також гарантії захисту цих прав і обов'язків [48, с. 272-273].

На думку В. М. Галуцько адміністративно-правовий статус – це встановлені адміністративно-правовими нормами права й обов'язки особи в сукупності з обсягом і характером її правосуб'єктності [17, с. 32-33].

У свою чергу, С. В. Діденко висловлено думку, що адміністративно-правовий статус – це більш конкретне поняття, яке охоплює своїм змістом певні складові елементи, за допомогою яких з'являється можливість дослідити місце певного суб'єкта в усій системі регулюючого впливу з боку держави на певні суспільні відносини [28, с. 79-80].

З огляду на вищевикладене, авторами розглянуто термін «адміністративно-правовий статус», як один із різновидів правового статусу, зазвичай, правовий статус суб'єкта поєднують із сукупністю або комплексом його прав та обов'язків, адже права та обов'язки, хоча й становлять ядро правового статусу, але не виключні аспекти, що впливають на компетенцію органу публічної влади.

Адміністративно-правовий статус юридичної особи у правничій літературі представлено найчастіше, як сукупність передбачених законами, підзаконними нормативно-правовими актами та установчими документами прав і обов'язків юридичної особи у сфері публічного управління, а також

адміністративною відповідальністю юридичної особи [8, с. 24-25], а специфіка того або іншого визначення адміністративно-правового статусу залежить насамперед від того, які елементи обирає автор для його характеристики.

Наприклад, одна група вчених вважає, що правовий статус передбачає відповіді на такі питання: органом якого рівня є даний орган (центральний, місцевий або міжтериторіальний); до якого виду органів належить за змістом своєї діяльності (орган влади, орган управління, орган правосуддя тощо); яке офіційне найменування даного органу; хто його утворює, формує особовий склад; кому він підпорядкований, підзвітний, підконтрольний і перед ким; хто може скасовувати, призупиняти, змінювати і опротестовувати його акти; якою є компетенція органу; хто йому підпорядкований, підзвітний, підконтрольний, чії акти він може скасовувати, призупиняти, змінювати і опротестовувати тощо; яку юридичну силу мають акти даного органу; якими є джерела фінансування; чи має орган права юридичної особи [13, с. 138].

Натомість І. С. Гриценко елементами правового статусу державних органів називає правомочність і відповідальність [39, с. 173-175].

Саме з приводу елементного складу правового статусу у цілому й адміністративно-правового статусу зокрема відсутнє порозуміння. До того ж тривають дискусії щодо тотожності з терміном «правове становище». Особливо це помітно, коли робити фокус на конкретному суб'єкті права.

Наприклад, С. Л. Курило пропонує під адміністративно-правовим статусом органів внутрішніх справ розуміти їхнє положення (становище) в системі суспільних відносин і механізмі державного управління, що визначається державою шляхом закріплення в нормах адміністративного законодавства їхніх завдань, функцій, повноважень і відповідальності, які реалізуються зазначеними суб'єктами через відповідні адміністративно-правові (управлінські) відносини, зокрема, ті, що складаються безпосередньо під час їхньої взаємодії з питань забезпечення громадської безпеки та громадського

порядку [56, с. 525-526]. Однак, ми не будемо вдаватись у згадані дискусії, а розглянемо більш детально існуючі поняття та характеристики адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України.

Для досягнення поставленої мети в дослідженні обраної проблеми треба визначитись в тому, який сенс ми вкладаємо у поняття «адміністративний» та «Пенсійний фонд України».

Термін «адміністративний» утворено від «адміністрація», який у свою чергу через польське посередництво запозичене з латинської мови; лат. *administratio* «прислужування, допомога; керування, адміністрація» є похідним від дієслова *administro* «прислужую; допомагаю; керую, завітую», утвореного з префікса *ad-* «при-, до-» і дієслова *ministro* «служу, керую», похідного від *minister* «слуга, помічник», спорідненого зі старослов'янським менший [33, с. 49]. У контексті нашого дослідження «адміністративний» вказує на належність до конкретної галузі права тобто адміністративного.

Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, що реалізує державну політику з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню [104; 87].

Слід звернути особливу увагу на зміну існуючих підходів у правовідносинах. Зокрема, як справедливо зазначає О. Є. Буряченко концепція управління соціальним страхуванням суттєво змінився – держава стала рівноправним партнером щодо інших учасників. Крім того, істотно звузилися сфера впливу, зміст та обсяг зобов'язань держави у цій сфері [14, с.34]. До того, ж необхідно більш чітко визначати правовий статус Пенсійного фонду України, який дає можливість йому ефективніше виконувати функції страхування, збору страхових внесків, призначення та виплати пенсій [14, с. 165].

Ми погоджуємось з твердженням, що наявність у державі сучасної системи суб'єктів публічного управління у сфері пенсійного забезпечення з чітко визначеним адміністративно-правовим статусом елементів її структури виступає вирішальним фактором забезпечення ефективної реалізації завдань публічного управління у цій сфері [23, с. 175].

Л. В. Можечук використовує термін «правовий статус Пенсійного фонду України», який характеризує на основі одного із ключових законів України у сфері пенсійного забезпечення – Закону України «Про пенсійне забезпечення» [65].

На думку вченої даним актом у статті 8 визначено правовий статус Пенсійного фонду України як самостійної фінансово-банківської системи, яка не входить до складу державного бюджету України, формується за рахунок коштів, що відраховуються підприємствами і організаціями на заходи соціального страхування за тарифами, диференційованими залежно від небезпечності, шкідливості, тяжкості робіт та стану інших умов праці, страхових внесків громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, обов'язкових страхових внесків громадян, а також коштів державного бюджету України [65, с. 48-55].

Варто зазначити, що даний підхід до розуміння статусу є по своїй суті законодавчим. За такою логікою для розуміння статусу можна пригадати подібне визначення в одному з проектів Пенсійного кодексу України і відшукати елементи правового статусу, розкривши у такий спосіб його зміст.

Відповідно до ч. 1 ст. 131 вказаного проекту пенсійний фонд є органом, який здійснює керівництво та управління солідарною системою, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та підготує документи для її виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання, здійснює контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду, вирішує питання, пов'язані з

веденням обліку пенсійних активів застрахованих осіб на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснює адміністративне управління Накопичувальним фондом та інші функції, передбачені цим Кодексом і статутом Пенсійного фонду.

Пенсійний фонд набуває статусу юридичної особи з дня реєстрації статуту в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері реєстрації (легалізації) статутів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування [81].

С. А. Глущенко вважає, що як активний учасник соціально-політичного життя, центральний орган виконавчої влади в сфері пенсійного забезпечення наділяється правовим статусом, тобто правами і обов'язками, здатністю бути суб'єктом юридичної відповідальності, іншими юридичними властивостями, що дозволяють йому виступати самостійним суб'єктом права. При цьому правове регулювання його діяльності не зводиться до встановлення статусу, а торкається широкого кола питань, які характеризують динаміку внутрішніх і зовнішніх взаємовідносин між територіальними органами Пенсійного фонду, так і у взаємовідносинах з іншими центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами [20, с. 44].

Цілком слушною є в теорії адміністративного права положення про відмежування загального та спеціального правового статусів.

Загальний адміністративно-правовий статус поширюється на всіх юридичних осіб приватного права незалежно від їх різновидів, а спеціальний – розрізняється і поширюється на представників окремих груп таких осіб (родові адміністративно-правові статуси: громадських організацій, комерційних організацій, релігійних організацій, тощо), а також має свої модифікації залежно від участі таких суб'єктів у відносинах державного управління, з надання чи одержання адміністративних послуг тощо, чи, зокрема, у відносинах з

притягнення юридичних осіб до адміністративно-правової відповідальності (спеціальні інституційні адміністративно-правові статуси).

Таким чином, визнання існування окремих модифікацій (різновидів) спеціальних адміністративно-правових статусів, що поширюються не окремих юридичних осіб, а на їхні групи, дає можливість відмежовувати в доктрині адміністративного права окремі правові модули.

Юридичні особи наділяються як делегованими так і спеціальними повноваженнями в окремих адміністративних процесах.

Делеговані повноваження є факультативним елементом правового статусу юридичних осіб приватного права, проте який закріплено в спеціальному правовому статусі окремих організацій, зокрема банків (агенти валютного контролю, суб'єкти первинного моніторингу, податкові агенти), а також у спеціальному статусі інших приватних суб'єктів (приватні нотаріуси, аудитори тощо).

Отже, загальний та спеціальні статуси є стабільними, вони змінюються не з волі суб'єкта, а в нормативно-правовому порядку, передбачені нормами адміністративного права як правова абстракція [49].

На нашу думку, адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України, як сутність фізичного світу достатньо складний соціальний феномен, який виник і продовжує функціонувати у суспільстві. Він стає ще більш складним явищем, адже в інформаційний вік став дотичним до віртуального або цифрового світу, а також знаходить своє вираження, як у суспільних відносинах із людиною, суспільством та державою у частині:

- реалізації державної політики з питань пенсійного забезпечення;
- ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;
- забезпеченні функціонування згаданого фонду, як різновиду органу центральної виконавчої влади.

Маємо констатувати той факт, що норми адміністративного права у залежності від природи норм права поділяють на матеріальні та процесуальні. Беручи до уваги вчення про природу норм права вбачається можливість умовно виділити матеріальні та процесуальні особливості норм адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України, за результатами чого стверджувати про:

1) матеріально-правовий статус, до складу яких включаємо норми, що стосуються становища Пенсійного фонду України в правовій дійсності, сукупність його прав та обов'язків, регламентоване нормами адміністративного та інформаційного права та процесу, а також фінансового права;

2) процесуально-правовий статус, нормами якого з метою виконання функціональних завдань регламентовано порядок, як у сфері реалізації державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, так і у забезпеченні функціонування згаданого фонду, як різновиду органу центральної виконавчої влади.

Беручи до уваги різноманіття розглянутих нами вище дефініцій, які вироблені провідними вченими, та підсумовуючи питання про зміст терміну «адміністративно-правовий статус» вбачаємо за потрібне навести наступні ознаки, які несуть об'єднувальний характер, серед яких наступні:

– відображає індивідуальні особливості Пенсійного фонду України в певних правовідносинах, його реальне становище в системі суспільних відносин;

– адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України несе відносно універсальний характер в конкретній галузі державного управління, оскільки поширюється на певне коло суб'єктів (юридичних і фізичних осіб);

– права та свободи, які становлять підґрунтя адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України, не можуть реалізуватись без інших його складових – обов’язків і відповідальності.

На завершення характеристики дефініції та змісту «адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України» доцільно розглянути поняття «правовий статус суб’єктів публічної адміністрації». В цьому випадку сукупність критеріїв, які визначають зміст та межі діяльності суб’єктів публічної адміністрації – цільовий компонент правового статусу, організаційно-структурний компонент, компетенція, – утворюють таке поняття, як правовий статус суб’єкта публічної адміністрації.

Саме зі змісту правового статусу учасники адміністративно-правових відносин можуть судити про роль та місце суб’єкта публічної адміністрації у таких відносинах, його мету й особливості поведінки, надані повноваження, взаємні відносини з іншими учасниками публічно-правових відносин.

Враховуючи викладене, правовий статус суб’єктів публічної адміністрації – це закріплена у нормативних актах сукупність взаємозалежних та взаємообумовлюючих функціональних інструментів (компетенція) і статичних якостей (цільовий, організаційно-структурний компоненти), необхідних для повноцінної участі цих суб’єктів у адміністративно-правових відносинах, забезпечення досягнення соціального ефекту [62, с. 174].

На завершення маємо також зазначити, що для набуття Пенсійним фондом України адміністративно-правового статусу потрібно мати адміністративну правоздатність. У такому випадку адміністративна правоздатність Пенсійного фонду України, як органу виконавчої влади держави буде визначатися його компетенцією, якою наділяється кожен з них при утворенні. Компетенція органу фіксує коло здійснюваних ним управлінських функцій і обсяг необхідних для їх реалізації повноважень (обов’язків і прав).

Фактично, адміністративна правоздатність органу управління окреслює коло його юридично-владних повноважень, що дають йому можливість брати участь в адміністративно-правових відносинах.

Адміністративна правоздатність і дієздатність органів управління виникає одночасно з їх утворенням і визначенням компетенції. При цьому, в більшості випадків, органи управління зобов'язані вступати в адміністративно-правові відносини, які відіграють роль основного засобу практичної реалізації належної їм компетенції.

На нашу думку, варто врахувати ще одне загальне правило або той факт, що законодавцем для усіх центральних органів виконавчої влади у Законі України від 17.03.2011 «Про центральні органи виконавчої влади» закріплено організацію, повноваження та порядок діяльності центральних органів виконавчої влади України [129]. Ним визначено місце центрального органу виконавчої влади в системі виконавчої влади, єдині для всіх принципи діяльності, правові засади, статус та атрибути,

Відповідного до статті 4 даного закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади є юридичними особами публічного права.

Зокрема, відповідно до статті 4 Закону України від 17.03.2011 «Про центральні органи виконавчої влади» [129] міністерства, інші центральні органи виконавчої влади набувають статусу юридичної особи з дати внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань запису про їх державну реєстрацію як юридичної особи.

Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади припиняються як юридичні особи з дати внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань запису про державну реєстрацію їх припинення.

Таким чином, можемо під адміністративно-правовим статусом Пенсійного фонду України розуміти загальні та спеціальні акти адміністративно-правового характеру, що регулюють статус Пенсійного фонду України, як суб'єкта публічного управління.

В основу класифікації видів такого статусу можна покласти природу норм права, на підставі чого поділити його на матеріально-правовий та процесуально-правовий статус.

## **2.2. Процесуальні особливості діяльності Пенсійного фонду України**

Перед безпосереднім розглядом питання про матеріальні та процесуальні особливості норм адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України слід визначитись у ключових поняттях.

Під особливостями прийнято розуміти характерну рису, ознаку, властивість кого-, чого-небудь, своєрідність, специфіку чого-небудь [15, с. 862].

У межах адміністративного права розрізняють матеріальні та процесуальні адміністративно-правові норми [154, с. 70]. Матеріальні норми права закріплюють права та обов'язки у сфері публічного адміністрування, а також відповідальність учасників управлінських відносин, тобто фактично їх адміністративно-правовий статус, а процесуальні - порядок здійснення юрисдикційних процедур та позитивно спрямованих процедур (реєстрація, ліцензування тощо) в сфері публічного адміністрування. Ними також визначається порядок прийому, розгляду, вирішення скарг і заяв, порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення тощо. Їх призначення — визначати порядок реалізації юридичних обов'язків і прав, встановлених матеріальними нормами [5].

На нашу думку, за змістом галузевої належності можна виділити особливості норм адміністративного права, які регламентують адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України:

1) **матеріальні норми права** – до яких включаємо норми, що стосуються комплексу прав та обов'язків Пенсійного фонду України, юридичної відповідальності учасників управлінських відносин тощо;

2) **процесуальні норми права** – якими з метою виконання завдань Пенсійного фонду України встановлено, як порядки здійснення відомчої діяльності, так і деліктно-процесуальні положення тощо.

Розглянемо першу групу норм із вищезазначених.

Відомо, що відповідно до пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України Президентом України оптимізовано систему центральних органів виконавчої влади з метою усунення дублювання їх повноважень, забезпечення скорочення чисельності управлінського апарату та витрат на його утримання, підвищення ефективності державного управління, серед яких утворено Міністерство соціальної політики України, Пенсійний фонд України віднесено в цій системі до центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра соціальної політики України [118]. У такий же спосіб оптимізовано діяльність Державної служби з питань інвалідів та ветеранів України, Державної служби зайнятості України та Державної інспекції України з питань праці.

Аналіз чинного законодавства свідчить, що в положеннях Конституції України ми не зустрінемо прямого згадування про Пенсійний фонд України, окрім декількох положень про пенсійне забезпечення та органи виконавчої влади. Втім, якщо керуватись нижчезазначеними законодавчими нормами про те, що Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, то зазначимо наступне.

Відповідно до пунктів 9<sup>1</sup> та 9<sup>2</sup> статті 116 Конституції України Уряд по відношенню до фонду його утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади, а також призначає на посади та звільняє з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України.

Згідно із частиною 2 статті 117 Конституції України нормативно-правові акти Пенсійного фонду України підлягають реєстрації в порядку, встановленому законом.

Статтею 120 Конституції України встановлено, що керівники центральних органів виконавчої влади не мають права суміщати свою службову діяльність з іншою роботою (крім викладацької, наукової та творчої роботи у позаробочий час), входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, а організація, повноваження і порядок діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади визначаються Конституцією і законами України.

Враховуючи прямий та бланкетний характер згаданих норм маємо звернутись до нормативно-правових актів, які є нижчими за своєю юридичною силою. За нашими підрахунками більш ніж 60 законів України регламентують матеріальні та процесуальні особливості пенсійного забезпечення.

Зокрема, відповідно до Закону України від 17.03.2011 «Про центральні органи виконавчої влади» визначає організацію, повноваження та порядок діяльності центральних органів виконавчої влади України [129]. Ним визначено місце центрального органу виконавчої влади в системі виконавчої влади, єдині принципи діяльності, правові засади, статус та атрибути, утворення, реорганізація та ліквідація органів виконавчої влади, а також забезпечення діяльності та відповідальність посадових осіб. Окремий розділ присвячено

нормам, пов'язаним із врегулюванням діяльності центральних органів виконавчої влади, їх завданням, повноваженням міністра у відносинах з центральними органами виконавчої влади, керівника та заступника керівника центрального органу виконавчої влади, апарату, територіальних органів та колегії, а також організаційно-розпорядчій діяльності.

Наприклад, матеріальними нормами права будуть положення частини 4 статті 19, за якими, Голова Пенсійного фонду України, як керівник центрального органу виконавчої влади може мати наступні повноваження: очолює центральний орган виконавчої влади, здійснює керівництво його діяльністю; у межах компетенції організовує та контролює виконання в апараті центрального органу виконавчої влади та його територіальних органах Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств; подає на затвердження міністрові, який спрямовує та координує діяльність центрального органу виконавчої влади, плани роботи центрального органу виконавчої влади; затверджує за погодженням з міністром, який спрямовує та координує діяльність центрального органу виконавчої влади, структуру апарату центрального органу виконавчої влади; забезпечує дотримання встановленого міністром, який спрямовує та координує діяльність центрального органу виконавчої влади, порядку обміну інформацією між міністерством і центральним органом виконавчої влади та вчасність її подання; розподіляє обов'язки між своїми заступниками; утворює в межах граничної чисельності державних службовців та працівників центрального органу виконавчої влади і коштів, передбачених на утримання центрального органу виконавчої влади, ліквідує, реорганізовує за погодженням з Кабінетом Міністрів України та міністром територіальні органи центрального органу виконавчої влади як структурні підрозділи апарату цього органу; призначає на посади за погодженням із відповідним міністром та головами відповідних місцевих державних адміністрацій, звільняє з посад

керівників територіальних органів центрального органу виконавчої влади; призначає на посади за погодженням з міністром, звільняє з посад заступників керівників територіальних органів центрального органу виконавчої влади; забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті центрального органу виконавчої влади; забезпечує формування в установленому порядку кадрового резерву центрального органу виконавчої влади, організацію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і працівників центрального органу виконавчої влади та осіб, включених до кадрового резерву; у встановленому порядку вносить подання щодо представлення державних службовців та працівників апарату центрального органу виконавчої влади, його територіальних органів до відзначення державними нагородами України; представляє в установленому порядку центральний орган виконавчої влади у відносинах з іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями в Україні та за її межами; представляє центральний орган виконавчої влади у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами і організаціями в Україні та за її межами; скликає та проводить наради з питань, що належать до його компетенції; у межах повноважень дає обов'язкові для виконання державними службовцями і працівниками апарату центрального органу виконавчої влади та його територіальних органів доручення; здійснює інші повноваження відповідно до цього та інших законів.

Під час аналізу змісту норм права згаданого закону виявлено неоднозначність. Зокрема, у частині 1 статті 16 Закону України від 17.03.2011 «Про центральні органи виконавчої влади» зазначено, що центральні органи виконавчої влади утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики як служби, агентства, інспекції, комісії, бюро.

Центральні органи виконавчої влади можуть здійснювати одне або кілька визначених частиною першою цієї статті завдань. Основним видом діяльності Пенсійного фонду України є діяльність у сфері обов'язкового соціального страхування, а відповідно до статті 14 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 № № 16/98-ВР визначено управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням покладено на страхові фонди. При цьому, взяття на облік страхувальників, забезпечення збору та обліку страхових коштів, контроль за повнотою та своєчасністю їх сплати, ведення Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, у тому числі персоніфікованого обліку відомостей про застрахованих осіб, здійснюють податкові органи та Пенсійний фонд України в межах компетенції, визначеної законом [79].

Водночас стаття 24 цього ж закону встановлює спеціальний статус для Антимонопольного комітету України, Фонду державного майна України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. Що в цілому допустимо, адже основними завданнями центральних органів виконавчої влади є: надання адміністративних послуг; здійснення державного нагляду (контролю); управління об'єктами державної власності; внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики на розгляд міністрів, які спрямовують та координують їх діяльність; здійснення інших завдань, визначених законами України. При цьому, як вже зазначалось за Конституцією України окремими законами може регламентуватись їх статус.

Але повернімось до аналізу назв перелічених у статті 24 Закону України від 17.03.2011 «Про центральні органи виконавчої влади» державних інституцій. Очевидно, що мова йде про комітет та фонд, а не про агентства, інспекції, комісії, бюро, як визначено статтею 16 цього ж закону. Якщо назва предмета точно відображає його суть, то Пенсійний фонд України, як один із видів центрального органу виконавчої влади мав би визначити у нормативно-проектувальній практиці введення такого поняття, як фонд. Або ж навпаки треба було б змінити назву на агентство з урахуванням наближеності до виконання перед населенням адміністративних послуг. Втім, дане питання є дискусійним і з урахуванням того, що державні фонди в Україні є не поодинокими утвореннями, то з метою гармонізації та систематизації змісту норм, їх логічної побудови, вбачається за можливе запропонувати врахувати даний факт та доповнити терміном «фонд» статтю 16 згаданого законодавчого акту.

Іншими прикладом матеріальних норм права, які розкривають саме специфіку є положення Закону України від 09.06.2003 № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [101].

Наприклад, у статі 61 даного закону передбачено повноваження правління Пенсійного фонду, серед яких: визначення поточних та перспективних завдань Пенсійного фонду; обрання із своїх членів голови правління Пенсійного фонду та його заступників; визначення порядку надходження та обліку коштів Пенсійного фонду; вирішення питання щодо формування та використання резерву коштів Пенсійного фонду для забезпечення його фінансової стабільності; щорічне та у разі потреби заслуховування звітів директора виконавчої дирекції Пенсійного фонду про її діяльність; затвердження граничної чисельності працівників виконавчої дирекції Пенсійного фонду, умов оплати праці працівників відповідно до законодавства, граничної межі адміністративних витрат та кошторису Пенсійного фонду на виконання

функцій, покладених на виконавчу дирекцію відповідно до закону; затвердження за погодженням з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку правил інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах; створення комісій або робочих груп з окремих видів діяльності Пенсійного фонду, які діють на громадських засадах, на основі паритетності представників держави, застрахованих осіб і роботодавців; визначення уповноваженого банку; здійснення інших функцій, передбачених статутом Пенсійного фонду.

У статті 64 даного закону встановлено права та обов'язки виконавчої дирекції Пенсійного фонду та її територіальних органів, як-то: проведення планових та позапланових перевірок документів для оформлення пенсії, виданих підприємствами, установами та організаціями, а також поданих відомостей про застрахованих осіб, умови їх праці та інших відомостей, передбачених законодавством, для визначення права на пенсійні виплати; застосування фінансових санкцій та нараховування пені, передбаченої законом, та умовами договорів з установами та організаціями, що здійснюють виплату пенсій; отримання безоплатно від Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку інформацію про показники, що застосовуються для розрахунку довічних пенсій; у разі виявлення порушень порядку, використання коштів Пенсійного фонду звертатися в установленому законом порядку до контролюючих та правоохоронних органів; здійснювати інші функції, передбачені законодавством.

Натомість виконавча дирекція Пенсійного фонду має більше коло зобов'язань, наприклад, щорічно до 1 серпня складати проект бюджету Пенсійного фонду на наступний рік та подавати його на затвердження правлінню Пенсійного фонду; здійснювати адміністративне управління Накопичувальним фондом; надавати відповідно до закону на вимогу застрахованої особи інформацію, що міститься на її персональній обліковій

картці в системі персоніфікованого обліку; перевіряти цільове використання коштів Пенсійного фонду в організаціях, що здійснюють виплату і доставку пенсій; забезпечувати проведення конкурсу для вибору аудитора та організацій, які здійснюватимуть виплату і доставку пенсій тощо.

Згідно із частиною 1 статті 68 повноваженнями Наглядової ради є: обирання голови Наглядової ради та його заступників; погодження бюджету Пенсійного фонду і схвалення звіту про його виконання протягом десяти робочих днів з дня їх отримання та подання зауваження і пропозиції правлінню Пенсійного фонду тощо.

Ще одним ключовим документом, де більше детально передбачено матеріальні норми права є вже згадуване нами Положення про Пенсійний фонд України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 23.06.2014 № 280. Наприклад, пенсійний фонд України відповідно до покладених на нього завдань здійснює керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; вживає відповідно до законодавства та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, заходів до переказування пенсій громадянам України, які виїхали на постійне місце проживання за кордон, та виплати пенсій пенсіонерам іноземних держав, які постійно проживають в Україні; готує звітність, передбачену законодавством; здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Пенсійного фонду України, його територіальних органів, а також підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Пенсійного фонду України; організовує, координує та контролює роботу територіальних органів щодо забезпечення додержання підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності та громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, вимог актів законодавства про пенсійне забезпечення або щодо внесення

відомостей до реєстру застрахованих осіб та їх використання тощо; здійснює інші повноваження, визначені законом [87].

Крім того, ряд таких норм можемо зустріти у підзаконних актах. Дані норми декларують певні напрямки розвитку. Наприклад, Указом Президента України від 08.11.2019 № 837/2019 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» з метою забезпечення подальшого здійснення структурних економічних реформ, запровадження додаткових механізмів для прискорення соціально-економічного розвитку України, підвищення добробуту населення, гармонійного розвитку регіонів, продовження впровадження європейських стандартів життя, зміцнення держави, Кабінету Міністрів України доручено вжити заходів:

– у сфері цифрової трансформації щодо запровадження надання переважної більшості адміністративних послуг в електронному вигляді, насамперед послуг, пов'язаних із реєстрацією місця проживання, оформлення паспорта громадянина України та послуг у сфері пенсійного забезпечення, з обов'язковим урахуванням потреб осіб з інвалідністю, зокрема з порушеннями зору та/або слуху;

– у сфері соціального захисту населення - розвитку електронних послуг із призначення пенсій, а також запровадження в особистому кабінеті застрахованої особи на веб-порталі електронних послуг Пенсійного фонду України надання послуги з автоматичного розрахунку прогностичного розміру пенсії за відповідними даними («Пенсійний калькулятор»), запровадження механізму автоматичного, без звернення особи, призначення пенсій за віком при досягненні пенсійного віку, запровадження обов'язкової професійної накопичувальної пенсійної системи для працівників, які зайняті на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці за списком № 1 та на інших роботах зі шкідливими і важкими умовами праці за списком № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, створення дієвої системи

здійснення верифікації та моніторингу пенсій, допомог, пільг, субсидій, інших соціальних виплат [117].

Звісно, що це не повний перелік матеріальних особливостей, значний обсяг яких виходить за межі рекомендованого обсягу дисертаційного дослідження.

Розглянемо наступну групу особливостей, які визначено процесуальними нормами права.

Ми нарахували не менше 10 законів [115, 91, 93, 119], де викладено процесуальні норми, які стосуються таких питань, як збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, верифікації та моніторингу державних виплат, про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини, про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності тощо.

Зокрема, Законом України від 08.07.2010 № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» визначено принципи збору та ведення обліку єдиного внеску; платники єдиного внеску; порядок нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску; розмір єдиного внеску; орган, що здійснює збір та веде облік єдиного внеску, його повноваження та відповідальність; склад, порядок ведення та використання даних Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування; порядок здійснення державного нагляду за збором та веденням обліку єдиного внеску.

Законом України від 03.12.2019 № 324-IX «Про верифікацію та моніторинг державних виплат» визначено правові та організаційні засади здійснення верифікації та моніторингу державних виплат в Україні з метою підвищення адресності державних виплат, сприяння розбудові системи соціального забезпечення, а також забезпечення ефективного використання бюджетних коштів.

Можемо також виділити підгрупу процесуальних норм права, яка має міждержавний характер, адже відповідні акти укладено з такими країнами, як Азербайджанська Республіка, Естонська Республіка, Королівство Іспанія, Латвійська Республіка, Португальська Республіка, Республіка Білорусь, Республіка Грузія, Республіка Казахстан, Республіка Молдова, Республіка Польща, Російська Федерація та Словацька Республіка, та міжнародний характер – країни СНД. Загалом в Україні діє більше 35 угод або договорів, які регламентують загально-правові, адміністративно-правові та технічні питання соціального або пенсійного забезпечення. Аналіз змісту даних документів показав, що норми у більшості випадків або на 90 % пов'язані із порядком застосування, призначення, реалізації, співпраці чи співробітництва.

Наприклад, статті 1 Технічної Угоди між Пенсійним фондом України і Службою закордонних виплат Управління фонду державного соціального страхування Литовської Республіки про порядок призначення, переказу та виплати пенсій від 19 січня 2010 року закріплено, що ця Технічна угода стосується порядку призначення, переказу та виплати пенсій та визначає порядок призначення, переказу та виплати пенсій, а також допомоги на поховання. А у статті 7 даного акту зазначено, що пенсії та допомоги виплачуються Стороною держави проживання одержувача пенсії чи допомоги за поточний квартал на підставі платіжних відомостей, які Сторони складають щокварталу (додатки 1, 2) і два примірники яких надсилають одна одній не пізніше 10 числа третього місяця кварталу. Другий примірник відомостей з відміткою про виплату або із зазначенням причин невиконання пенсій і допомоги Сторони повертають одна одній.

Розмір пенсії та допомоги в платіжній відомості зазначається: українською Стороною - у гривнях та євро; литовською Стороною - у литах та євро.

Курс валют встановлюється на день складення платіжних відомостей відповідно до курсу валют Національного банку України й Банку Литви та зазначається в кожній відомості [158].

Очевидно, що у згаданій статті мова йде про способи та форми обміну відомостями згідно із встановленим зразком, а також порядок фінансових розрахунків.

Ще одна підгрупа норм – це адміністративно правозастосовні, вони передбачені у Кодексі України про адміністративні правопорушення, та характеризуються тим, що з 1992 року органи Пенсійного фонду України уповноважені розглядати відповідні справи про адміністративні правопорушення.

Так, на підставі положень статті 244<sup>2</sup> КУПАП органи Пенсійного фонду України розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушеннями законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, поданням недостовірних відомостей, що використовуються в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування (стаття 165<sup>1</sup> КУПАП), та з перешкоджанням уповноваженим особам Пенсійного фонду України та його органів у проведенні перевірок (стаття 188<sup>23</sup> КУПАП).

Однак, переважна більшість процесуальних норм міститься у постановах Уряду та правління Пенсійного фонду України, яких не менше 100.

Нами проаналізовано 88 постанов Уряду з 1992 року по 2021 рік включно, з них 69 або 78 % стосувались процесуальних питань. Аналіз показав активне їх прийняття у 2019 та 2021, коли було прийнято 11 або 13 % та 12 (14 %) постанов, які встановлювали відповідні порядки різного спрямування. У цілому їх можна згрупувати у декілька основних груп: порядки, які стосуються обчислення, визначення чи призначення пенсій та трудового стажу; порядки

виплатно-компенсаційні; порядки надання послуг чи обслуговування; організаційно-забезпечувальні порядки тощо.

Зокрема, постановами Уряду регламентовано у якості предмету більше 40 різних порядків, наприклад, порядок обчислення / визначення пенсії, порядок підтвердження трудового стажу, порядок призначення, індексації, компенсації / надання, порядок сплат / виплат / доплат / оплат, порядок фінансування та здійснення виплат, порядок списання заборгованості, порядок виплати пенсії та надання соціальних послуг, уточнення порядку виплат, порядок нарахування та сплати, порядок перерозподілу коштів, порядок визначення різниці, порядок встановлення, порядок перерахунку, порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги, порядок проведення, порядок обслуговування, порядок використання, порядок виконання рішень суду про стягнення коштів, порядок проведення конкурсного відбору банків, порядок проведення атестації або порядок роботи та утворення комісії чи порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік тощо.

Розглянемо особливості по групах у наступних прикладах:

– порядки, які стосуються обчислення, визначення чи призначення пенсій та трудового стажу. Наприклад, постановою КМУ від 15 листопада 2017 р. № 851 внесено зміни до Порядку обчислення пенсій особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи [95]. У пункті 9<sup>1</sup> даного порядку для осіб, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, інших ядерних аварій та випробувань, військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї під час проходження дійсної строкової служби та внаслідок цього стали особами з інвалідністю, вказано, що пенсія по інвалідності обчислюється з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня відповідного року, за відповідною формулою. Її зразок наведено у диспозиції, а також дано визначення умовним позначенням - де  $\Pi$  - розмір пенсії;  $Z_c$  - середня заробітна плата (дохід) в Україні, з якої сплачено страхові

внески, визначається як середній показник за 2014, 2015 та 2016 роки; Кзс - середньомісячний коефіцієнт заробітної плати, який враховується під час обчислення пенсії; Кв - розмір відшкодування фактичних збитків (у відсотках);

– порядки виплатно-компенсаційні. Наприклад, свого часу постановою КМУ від 29.04.2004 № 558 [112] регламентовано порядок призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги або від 27.12.2017 за № 1098 - порядок призначення тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату. Як бачимо, характерні риси даних порядків не лише в специфічному предметі, але й у суб'єкті;

– порядки надання послуг чи обслуговування. Наприклад, постановою КМУ від 11.05.2017 № 312 встановлено порядок казначейського обслуговування коштів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Для даного порядку визначає механізм обслуговування органами Казначейства коштів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що надходять до бюджету Пенсійного фонду України відповідно до статті 72 Закону України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” [25];

– організаційно-забезпечувальні порядки; Наприклад, порядок погашення заборгованості за рішеннями суду, виконання яких гарантується державою. Цей Порядок визначає механізм обліку виконавчих документів та судових рішень, передбачених пунктом 3 розділу II “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про гарантії держави щодо виконання судових рішень”, інвентаризації та погашення заборгованості за ними [110].

Ще одним прикладом можуть бути норми, які стосуються порядку забезпечення виконання функцій з призначення і виплати пенсій органами Пенсійного фонду. Так, 2002 року Пенсійному фонду України:

– доручалось утворити відповідні районні, міські, районні у містах управління Пенсійного фонду, а також структурні підрозділи, які забезпечуватимуть організацію функцій з призначення і виплати пенсій;

– затвердити штатну чисельність працівників органів Пенсійного фонду та забезпечити прийняття без конкурсного відбору на рівнозначні посади державних службовців;

– вжити заходів до фінансування витрат на створення матеріально-технічної бази;

– забезпечити органи Пенсійного фонду вантажопасажирськими транспортними засобами;

– для організації виконання функцій з призначення і виплати пенсій забезпечити органи Фонду відповідними бланками документів;

– розробити та подати у двотижневий термін в установленому порядку проєкт Указу Президента України про внесення до Положення про Пенсійний фонд України змін, що стосуються утворення відповідних головних управлінь.

Крім того, у диспозиціях норм викладено відповідні механізми, зокрема, регламентовано передачу функцій з призначення і виплати пенсій органами праці та соціального захисту населення органам Пенсійного фонду. Зокрема, передача функцій з призначення і виплати пенсій здійснюється обома сторонами, серед яких органи праці та соціального захисту населення та органи Пенсійного фонду.

У такому випадку органи праці та соціального захисту населення:

– проводять інвентаризацію пенсійних справ та особових рахунків, здійснюють перевірку наявності в пенсійних справах ідентифікаційних номер;

– проводять звіряння списків;

– здійснюють за графіками передачу пенсійних справ та особових рахунків;

– проводять роботу з відновлення пенсійних справ;

– передають за актом приймання-передачі один примірник інформативно-довідкової бази даних, систематизованої бази даних законодавчих, інших нормативно-правових актів та документації, необхідної для забезпечення виконання функцій з призначення і виплати пенсій, закриті особові рахунки та відомості на виплату пенсії за останні три роки, архівні пенсійні справи, закриті протягом трьох останніх років, відповідні журнали та бланки тощо.

При цьому, необхідні акти та відомості, які утворюються під час зазначених заходів складають у 2 примірниках.

У свою чергу, органи Пенсійного фонду приймають на роботу до органів Пенсійного фонду України працівників органів праці та соціального захисту населення, які переводяться на роботу до структурних підрозділів, що забезпечуватимуть організацію роботи з призначення і виплати пенсій, а також приймають за графіками, затвердженими районними державними адміністраціями, від органів праці та соціального захисту населення пенсійні справи, особові рахунки та інші документи, необхідні для виконання функцій з призначення і виплати пенсій [99].

На завершення розгляду питання доцільно охарактеризувати процесуальні особливості, які встановлено саме нормативно-правовими актами Пенсійного фонду України.

Аналіз 271 постанови та наказів Пенсійного фонду України за період з 1992 року по 2021 рік свідчить, що 62 безпосередньо регламентують процесуальні питання, зокрема, порядки, механізми виконання та положення. При цьому, найбільша кількість або по 8 таких документів припала на 2010 та 2021 роки, що становить по 13 % відповідно, а також на 2009 – 6 (10 %). У цілому ж порядки встановлювали наступні напрямки:

– **взаємодію та обмін інформацією** (взаємодії органів державної виконавчої служби та органів Пенсійного фонду України; електронної інформаційної взаємодії Пенсійного фонду України, Міністерства внутрішніх

справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України; обміну інформацією між Пенсійним фондом України та Міністерством освіти і науки України; надання в електронній формі інформації з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування на запити органів Служби безпеки України; надання в електронній формі інформації з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування органам праці та соціального захисту населення; надання Державною податковою службою України Пенсійному фонду України інформації з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків про суму виплаченого доходу, необхідну для призначення пенсії військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової військової служби), особам начальницького і рядового складу, поліцейським; надання інформації з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування Пенсійним фондом України на запит Державної служби фінансового моніторингу України; надання інформації з реєстру страхувальників Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування; обміну інформацією з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування та Централізованого банку даних з проблем інвалідності; обміну інформацією між Міністерством доходів і зборів України, Пенсійним фондом України та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування; обміну інформацією між Міністерством фінансів України та Пенсійним фондом України для здійснення верифікації та моніторингу державних виплат; отримання з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків даних про заробітну плату (дохід) для призначення пенсії у разі втрати документів про її нарахування та виплату; передання Міністерством юстиції

України Пенсійному фонду України інформації з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про смерть фізичної особи; подання інформації з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування центрам з надання безоплатної вторинної правової допомоги; подання Пенсійному фонду України відомостей з Державного реєстру актів цивільного стану громадян; надання інформації Пенсійним фондом України на запити органів державної виконавчої служби та приватних виконавців; обміну інформацією про відомості, що містять ознаки використання праці неоформлених працівників та порушень законодавства про працю; розроблення, затвердження та виконання бюджету Пенсійного фонду України тощо);

– **облікової роботи** (взяття на облік та зняття з обліку в органах Пенсійного фонду України платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; ведення органами Пенсійного фонду України обліку надходження сум платежів тощо);

– **фінансово-бюджетна** (виплати доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; виплати доплати до пенсії окремим категоріям осіб, які перебували на утриманні осіб, смерть яких пов'язана з участю в масових акціях громадського протесту, що відбулися у період з 21 листопада 2013 року по 21 лютого 2014 року; відшкодування Пенсійному фонду України за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття витрат на виплату достроково призначеної пенсії та оплату послуг за її доставку; визначення показників середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески та яка відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" враховується для обчислення пенсії; звірення платників страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; повернення сум пенсій, виплачених надміру,

та списання сум переплат пенсій, що є безнадійними до стягнення; проведення перерахунку пенсії без додаткового звернення особи відповідно до частини четвертої статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»; розрахунку недоотриманої Пенсійним фондом України суми коштів від застосування пільгового розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; розслідування страхових випадків та обґрунтованості виплати матеріального забезпечення безробітним; обчислення і сплати страхувальниками та застрахованими особами внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України; списання сум заборгованості зі штрафів та пені вугле- та торфодобувним підприємствам, що належать до сфери управління Міністерства вугільної промисловості України; проведення актуарних розрахунків у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування тощо);

– **звітності, видачі та подання документів** (формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; черговість подання відомостей для створення електронних трудових книжок; підтвердження періодів роботи, що зараховуються до стажу для призначення пенсії; подання відомостей про трудову діяльність працівника, фізичної особи - підприємця, фізичної особи, яка забезпечує себе роботою самостійно, в електронній формі; подання документів для призначення (перерахунку) і виплати щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці територіальними органами Пенсійного фонду України; подання звітів через веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду України; подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»; подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких

інших осіб"; подання та оформлення документів для призначення пільгової пенсії та перерахування підприємствами та організаціями коштів на її виплату відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 року № 937; проведення експериментального проекту з реалізації функціоналів першої черги Єдиної інформаційної системи соціальної сфери; проведення експерименту щодо передачі списків на зарахування пенсій в електронному вигляді з використанням технологій Національного банку України; оформлення, виготовлення та видачі документів, що підтверджують призначення особі пенсії тощо);

– **адміністративного (досудового) вирішення спорів** (розгляд органами Пенсійного фонду України скарг на рішення про накладення штрафу, нарахування пені та заяв страхувальників при узгодженні ними вимоги про сплату недоїмки із сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; розгляд скарг на рішення органів Пенсійного фонду України щодо пенсійного забезпечення; удосконалення порядку розгляду скарг громадян на рішення органів Пенсійного фонду України щодо пенсійного забезпечення тощо);

– **організаційно-кадрової роботи, документообігу та нагляду** (здійснення нагляду за додержанням вимог законодавства під час призначення (перерахунку) та виплати пенсій органами Пенсійного фонду України; стажування громадян з числа молоді, які не перебувають на посадах державної служби, в апараті Пенсійного фонду України та його територіальних органах; організації роботи в Пенсійному фонді України та його органах з повідомленнями про корупцію; організації та проведення особистого прийому громадян у апараті Пенсійного фонду України тощо).

Отже, матеріальні та процесуальні особливості норм адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України визначили його статус, як правової сутності у формі публічної юридичної особи, центрального органу

виконавчої влади, органу соціального страхування та організації, яка управляє коштами цільового позабюджетного фонду.

Завершуючи розгляд даного питання необхідно назвати ймовірну тенденцію розвитку норм адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України, а саме – подальша імплементація та гармонізація українського законодавства з нормами ЄС.

### **2.3. Юридична відповідальність Пенсійного фонду України**

У нашій країні питання про розуміння юридичної відповідальності Пенсійного фонду України є актуальним через визнання суспільством цінним відповідних суспільних відносин, його подальше дослідження має потужне теоретичне та практичне значення.

Звісно, дехто може зауважити, що розглядати питання про юридичну відповідальність Пенсійного фонду України в межах науки адміністративного права не доцільно і це предмет кримінального права. До того ж інститут відповідальності юридичних осіб в адміністративному праві відсутній і це предмет теорії права. Або ж існування зазначеного інституту пов'язується із подальшою долею адміністративно-деліктного права у системі права України, яка остаточно не визначена. Сьогодні є тенденції як до повної ліквідації цього правового інституту адміністративного права (з подальшою передачею його у сферу кримінального права), так і до залишення цього інституту в системі адміністративного права без суттєвих змін. Така невизначеність політиків, юристів та науковців негативно впливає на якість досліджень у сфері адміністративно-деліктного права та на ефективність діяльності органів адміністративної юрисдикції [57, с. 104-105].

Для об'єктивного розуміння суті юридичної відповідальності звернімося до конституційних норм. Так, згідно із ч. 2 ст. 3 Конституції України від 28 червня 1996 р., права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Формування дефініції «**юридична відповідальність**» має давню, власну законодавчу та науково-правову історію, узагальнення якої дозволяє охарактеризувати її для вирішення завдань нашого дослідження. Згаданий термін традиційно розглядається в правничій літературі як різновид відповідальності, правовий або законодавчий інститут, навчальна дисципліна, частина правових знань, форма забезпечення примусу, засіб запобігання деліктній поведінці або забезпечення чи зміна стану суспільних відносин. Певною мірою зазначене проектується на феномен відповідальності Пенсійного фонду України.

Загальновідомо, що юридична відповідальність за певних умов стає наслідком поведінки, яка суперечить певною мірою охоронюваному законом порядку суспільних відносин, на що у визначений законом спосіб та у межах наданих повноважень реагує відповідна державна інституція. Звісно, що усвідомлення однієї лише юридичної складової недостатньо для повного розуміння досліджуваного інституту. Для визначення його суті важливе значення мають чимало інших чинників, серед яких помітну роль відіграють історичний, філологічний, соціологічний, психологічний тощо. Так, на філологічному рівні виникає дискусія навколо того, який термін краще застосовувати: «юридична відповідальність» чи «правова» (або «правна») відповідальність? Ця, на перший погляд філологічна проблема насправді є суто правовою. Адже для поняття, яке охоплює дві складові відповідальності (позитивну та негативну), прикметник «юридична» є завузьким. Цей

прикметник буде доречним лише в контексті негативної відповідальності, яка відповідно до норми закону застосовується до особи за вчинене нею в минулому правопорушення [11, с. 19-20]. Ми вважаємо, що в основі юридичної відповідальності має лежати правова відповідальність.

Теоретичні та методологічні питання юридичної відповідальності, висвітлювали у своїх працях І. О. Галаган, В. В. Копейчиков, П. М. Рабінович, О. Ф. Скакун, Ю. С. Шемшученко, Л. С. Явіч та ін.

Л. С. Явіч вважає, що юридична відповідальність є застосуванням санкції порушеної норми права [185, с. 136].

Ю. К. Краснов та Р. В. Енгабарян зазначали, що юридична відповідальність – це використання щодо дієздатних осіб, які порушили закон, заходів державного примусу в формі позбавлень особистого, організаційного або майнового характеру [31, с. 233].

І. О. Галаган розумів юридичну відповідальність як правовідносини, ототожнюючи заходи юридичної відповідальності з заходами державного примусу, вважаючи, що таке ототожнення є правомірним і необхідним для правильного розуміння соціального та правового призначення юридичної відповідальності [16, с.26].

На думку О. Ф. Скакун юридична відповідальність – це передбачені законом вид і міра державно-владного (примусового) зазнавання особою позбавлень благ особистого, організаційного та майнового характеру за скоєне правопорушення [141].

П. М. Рабінович вважає, що юридична відповідальність – різновид соціальної відповідальності, який закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника пізнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належать [131].

Ю. С. Шемшученко зазначав, що юридична відповідальність – це одна з форм соціальної відповідальності, сутність якої полягає в застосуванні щодо

правопорушників (фізичних та юридичних осіб) передбачених законодавством санкцій, що забезпечуються в примусовому порядку державою. Юридична відповідальність є правовідношеннями між державою в особі її органів і правопорушником, відносно якого застосовують юридичні санкції з негативними для нього наслідками (позбавлення волі, штраф, відшкодування шкоди тощо) [182, с. 437].

Загальновідомо, що юридична відповідальність за галузевою ознакою може поділятися на такі різновиди, як кримінальна, адміністративна, дисциплінарна, матеріальна / господарсько-правова / фінансово-правова, цивільно-правова, конституційно-правова, міжнародно-правова тощо. Існують й інші критерії для виділення її видів, наприклад, за суб'єктною ознакою – відповідальність фізичних або юридичних осіб.

Висловлені у юридичній літературі думки щодо змісту й розуміння сутності поняття «юридична відповідальність», їх аналіз свідчить про розмаїття міркувань та її різновиди. В сучасній правовій доктрині відсутня єдина дефініція поняття юридичної відповідальності. Низка вчених-правознавців визначає її як соціально-юридичний регулятор, інші вважають юридичну відповідальність різновидом правовідносин, що забезпечує права та законні інтереси уповноважених суб'єктів. На нашу думку, проблема неоднозначного розуміння юридичної відповідальності полягала в тому, що представники різних напрямів по-різному розуміли сутність та остаточну мету юридичної відповідальності.

Тут варто навести наступний приклад. Авторський колектив монографії «Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах» (2009 р.) приділив увагу дослідженню удосконалення механізму правового регулювання взагалі та юридичної відповідальності зокрема. Дослідники наголошують, що в суспільстві, де відсутні справжні демократичні засоби реалізації юридичної відповідальності, стверджувати про гармонійний розвиток

громадянського суспільства та правової держави є некоректним з наукового погляду та громадянської позиції [46].

Ми констатуємо, що більшість українських учених акцентують увагу на будь-якій одній з ознак відповідальності, розуміючи це поняття як: обов'язок особи зазнавати несприятливих наслідків і примусового позбавлення певних цінностей; адекватну та галузеву міру впливу на правопорушника; заходи державного примусу; правові відносини між державою та правопорушником.

Із позиції практичного застосування інституту відповідальності ми поділяємо думку В. В. Копейчикова, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун, Ю. С. Шемшученка стосовно того, що юридична відповідальність є мірою державно-владного характеру. Дану міру соціум у формі держави застосовує з метою покарання до правопорушника та припинення подальших порушень прав і свобод людини як власне правопорушником, так й іншими особами. Підставою для юридичної відповідальності є правопорушення.

В адміністративно-правовій науці досліджують питання про адміністративну, дисциплінарну та фінансово-правову відповідальність [86, 36, 68]. Стосовно ж нашого предмету дослідження, зокрема, його суб'єктної природи у формі юридичної особи, логічним є більш детальний розгляд адміністративної та фінансово-правової відповідальності. Перед продовженням розгляду питання про юридичних осіб зазначимо, що поняття адміністративної відповідальності Кодекс України про адміністративні правопорушення не надає. Інша ситуація з дефініціями адміністративно-правової науки у теорії відповідальності, основні варіанти яких доречно навести нижче.

Адміністративна відповідальність виступає таким видом юридичної відповідальності, яка виникає в разі скоєння правопорушень у публічно-правовій сфері. Наука адміністративного права розуміє адміністративну відповідальність як такий вид юридичної відповідальності, коли застосовуються

адміністративні стягнення за порушення адміністративно-правових норм [69, с. 272].

На думку І. П. Голосніченка під адміністративною відповідальністю слід розуміти сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами до осіб, котрі вчинили адміністративний проступок, адміністративних стягнень [4, с.430].

У дисертації О. С. Літошенка «Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності» (2005 р.) запропоновано визначення адміністративної відповідальності як правового інституту [59].

Заслуговує на увагу позиція Т. О. Коломоєць, яка визначає адміністративну відповідальність як специфічну форму негативного реагування з боку держави в особі уповноважених органів на відповідну категорію протиправних діянь, а особи, які вчинили зазначені правопорушення, повинні відповісти перед уповноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести адміністративне стягнення в установлених законом формах і порядку [1, с. 10].

Дослідник В. Б. Авер'янов визначав адміністративну відповідальність як особливий різновид юридичної відповідальності, який становив сукупність адміністративних правовідносин, що виникають тоді, коли застосовують до уповноважених органів (посадових осіб) або осіб, які вчинили адміністративний проступок, передбачені нормами адміністративного права особі санкції, а саме адміністративні стягнення.

Водночас Є. В. Додін відмічає, що адміністративна відповідальність – це застосування повноважними державними органами обмежень майнового характеру, а також особистих благ та інтересів за здійснення адміністративних правопорушень [24, с. 265].

Проаналізувавши характерні ознаки адміністративної відповідальності, дослідники сучасності зазначають те, що вона: визначена нормативно та

виключно встановлюється законодавчими актами; супроводжується державним і громадським осудом діяння та правопорушника; має публічний характер; є засобом охорони встановленого державою правопорядку; до неї притягаються особи, яких немає стійких організаційних зв'язків із суб'єктами примусу; об'єктом охорони виступають суспільні відносини, що регулюються не тільки адміністративним правом, але також іншими галузями права, що її відрізняє від цивільно-правової і дисциплінарної відповідальності; суб'єктами, що притягують до адміністративної відповідальності, є уповноважені публічні органи, а також їхні посадові особи; реалізується за відповідною процедурою [61, с. 259-262].

Істотні особливості адміністративної відповідальності можуть мати вираження через: правовий статус суб'єктів відносин адміністративної відповідальності; процесуальну форму застосування та виконання стягнень; принципи застосування стягнень; перелік і характеристики стягнень; загальні засади адміністративної відповідальності; загальні характеристики підстав виникнення відносин адміністративної відповідальності [184, с. 223-224].

Можна дійти висновку про низку суттєвих ознак, притаманних адміністративній відповідальності: вираження волі суспільства через адміністративний примус держави; основна форма протидії адміністративної деліктності та актуальна форма захисту соціально важливих інтересів громадянського суспільства; спеціальна форма реалізації у адміністративному процесі; її зміст полягає у встановленні та застосуванні заходів адміністративного примусу за протиправні діяння.

Таким чином, адміністративну відповідальність слід розуміти як частину публічного механізму захисту законних інтересів суспільства та держави.

Певного часу у правовій науці та законодавстві суб'єктами адміністративного правопорушення визнавалися як фізичні, так і юридичні особи, а подекуди й визнаються. Так, у деяких країнах існує

«квазіадміністративна» або адміністративно-кримінальна відповідальність юридичних осіб, як-то у ФРН, Королівствах Швеції, Іспанії або Італійській Республіці. У цих країнах законодавство не визнає юридичних осіб суб'єктами злочину, але у випадках, передбачених окремими нормативними актами, до них можуть застосовуватися різноманітні кримінальні санкції.

Базові положення теорії права, які успадкувала українська система права, чітко встановлюють, що юридичні особи можуть бути суб'єктами цивільно-правової відповідальності. Радянська правова доктрина схилилась до недоцільності визнання підприємств, установ та організацій суб'єктами адміністративної відповідальності в умовах панування державної форми власності.

Протягом десятиліть у нас існувала позиція, за якою суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути лише фізичні особи, але так було не завжди. Указом Президії Верховної Совета Союзу РСР від 21.06.1961 «Про подальше обмеження застосування штрафів, що накладаються в адміністративному порядку» та Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 15.12.1961 скасовано накладення адміністративних штрафів на підприємства, установи та організації [153].

Треба зазначити, що українське законодавство містить різні варіанти термінів та визначень, пов'язаних із юридичною особою. Наприклад, юридична особа, юридична особа України, юридична особа Сторони ЄС, юридична особа іншої країни-члена, іноземна юридична особа, спеціалізована юридична особа, інша юридична особа, що надає фінансові послуги, юридична особа, яка має намір провадити діяльність з надання фінансових послуг, фінансова установа – юридична особа публічного права, фінансова компанія, фінансова установа – юридична особа публічного права тощо.

Аналіз терміну юридична особа показав, що він має мінімум десяток визначень, серед яких наступні: «юридична особа» означає будь-яку особу, яка

має такий статус відповідно до чинного національного законодавства, крім держав або інших державних органів, що здійснюють повноваження держави, та крім публічних міжнародних організацій [6]; «юридична особа» означає будь-який суб'єкт, який має такий статус відповідно до застосовного національного права, за винятком держав або інших публічних органів, що виконують функції держави, та публічних міжнародних організацій [132]; «юридична особа» - суб'єкт зі статусом юридичної особи відповідно до застосовного законодавства, крім держав або публічних органів, які здійснюють повноваження держави, та публічних міжнародних організацій [27]; термін «юридична особа» означатиме, відповідно до кожної з Договірних Сторін будь-який заклад, утворений на території однієї з них та визнаний нею, як наприклад, громадські установи, товариства та фінансові об'єднання, фундації, асоціації, незалежно від того, чи мають вони обмежену відповідальність чи ні [167]; "юридична особа" означає будь-яке підприємство, яке має правовий статус, належним чином засноване, або організоване у інший спосіб, згідно з законами, як для отримання прибутку, так і з іншою метою і яке є або приватною, або державною власністю, у тому числі будь-яка корпорація, трест, товариство, спільне підприємство, одноосібну власність або асоціацію [18]; термін "юридична особа" означає, стосовно кожної з Договірних Сторін, будь-яку компанію, фірму, асоціацію або установу, із статусом юридичної особи або без нього, засновану, утворену або зареєстровану відповідно до чинного законодавства кожної з Договірних Сторін [170]; термін "юридична особа" означає будь-які організації, зареєстровані чи засновані або інакше належним чином організовані відповідно до законодавства держави будь-якої зі Договірних Сторін, включаючи компанії, асоціації, партнерства, корпорації, філії та інші [169]; юридична особа означає будь-яку юридичну особу, яку належним чином засновано або створено згідно з відповідним законодавством з метою отримання прибутку або з іншою метою та яка перебуває у приватній чи державній власності, зокрема будь-яку корпорацію,

траст, підприємство, спільне підприємство, індивідуальне приватне підприємство або асоціацію [171]; юридична особа означає у відношенні до будь-якої з Договірних Сторін будь-яку юридичну особу, в тому числі підприємства, установи, корпорації, фірми та бізнес-асоціації, що заснована, зареєстрована або створена відповідно до законодавства держави цієї Договірної Сторони та знаходиться на території тієї ж держави, з метою або без мети отримання прибутку та незалежно, знаходиться вона в приватній чи державній власності або під контролем [174]; юридична особа означає будь-який суб'єкт господарювання, заснований або утворений відповідно до чинного законодавства, незалежно від того чи його метою є отримання прибутку чи ні, перебуває у приватній власності чи державній, або під її контролем, включаючи будь-яку корпорацію, траст, партнерство, індивідуальну підприємницьку діяльність, спільне підприємство, асоціацію чи подібну організацію [172]; "юридична особа" означає будь-яку юридичну особу, яку належним чином засновано або створено згідно з відповідним законодавством з метою отримання прибутку або з іншою метою та яка перебуває у приватній чи державній власності, зокрема будь-яку корпорацію, траст, підприємство, спільне підприємство, індивідуальне приватне підприємство або асоціацію [173]; юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку [179]; юридична особа - будь-яка юридична особа, створена і зареєстрована в установленому законодавством України порядку, яка не є банком або фінансовою установою і здійснює свою діяльність згідно із законодавством України та установчими документами [105]; юридична особа - юридична особа незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, що має ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики [113].

Досить суперечливим для вітчизняної правової системи стало доповнення чинного КК України розділом XIV1 «Заходи кримінально-правового характеру

щодо юридичних осіб» відповідно до Закону № 314-VII від 23.05.2013 р. з урахуванням змін, унесених Законом № 1207-VII від 15.04.2014 р.

За оновленим КК України до юридичної особи можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених: ст. 209 КК України – відповідальність за легалізацію (відмивання) доходу, отриманого в результаті вчинення злочину; ст. 258 – 2585 КК України – установлює відповідальність за тероризм; ст. 306 КК України – передбачає відповідальність за використання коштів, здобутих від протиправного обігу наркотиків; ст. 368 – 369<sup>2</sup> КК України – установлює відповідальність за корупційні злочини, зокрема: підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; підкуп особи, яка надає публічні послуги; пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі; зловживання впливом.

З огляду на те, що такий інститут, як «заходи кримінально-правового характеру щодо юридичної особи» з'явився відносно недавно, поки що відсутня розгорнута судова практика, яка б змогла відповісти на практичні питання, що можуть виникати у зв'язку із його застосуванням. При цьому, згідно із приміткою 1 ст. 96<sup>3</sup> КК України під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти службових осіб юридичної особи, а також інших осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи.

Окремі науковці заперечують факт наявності адміністративної відповідальності юридичних осіб. Це зумовлено переважно тим, що в КУпАП юридичні особи не згадуються, окремий кодифікований акт, присвячений цьому питанню, відсутній, а правові норми, які складають згаданий вид адміністративної відповідальності, не об'єднано в цілісну систему. Зокрема, В. Кротюк, А. Іоффе, Д. Лук'янець вважають, що юридичні особи не є суб'єктами адміністративних правопорушень у контексті КУпАП, але

адміністративні відносини в широкому розумінні охоплюють і відносини за участю юридичних осіб [54, с. 31-32].

Але Л. Кравченко та О. Плетньова стверджують, що в умовах розвитку ринкових відносин і появи великої кількості суб'єктів підприємницької діяльності різних організаційно-правових форм норми чинного КУпАП України стосуються не лише фізичних осіб, а й юридичних [53, с. 69]. Аналогічну думку висловлював Є. Герасименко [19, с. 8].

І дійсно, якщо вступаючи у правові відносини, юридичні особи, як і фізичні, можуть своїми діями реалізовувати надані їм права та виконувати обов'язки, тобто здійснювати правомірну поведінку, але вони можуть і порушувати їх, тобто здійснювати неправомірну поведінку. Адміністративним законодавством за окремі прояви неправомірної поведінки передбачено притягнення порушника, в нашому випадку юридичної особи, до правової відповідальності.

Наприклад, Порядком накладення стягнень за порушення законодавства про захист прав споживачів визначено процедуру накладення стягнень уповноваженими особами Держпродспоживслужби та її територіальних органів з суб'єктів господарювання - підприємств, установ, організацій (їх філій, представництв, відділень) незалежно від форми власності, іноземних юридичних осіб (їх філій, представництв, відділень) і фізичних осіб - підприємців, що провадять господарську діяльність на території України, за порушення законодавства про захист прав споживачів. Зокрема, ч. 2 п. 2 встановлено, що на суб'єктів господарювання накладається стягнення у вигляді штрафу відповідно до статті 23 Закону України «Про захист прав споживачів» [108].

Ще одним прикладом є норми Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності». Ним встановлено

відповідальність юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців (суб'єктів містобудування) за правопорушення у сфері містобудівної діяльності.

Відповідно до ст. 1 згаданого закону правопорушеннями у сфері містобудівної діяльності є протиправні діяння (дії чи бездіяльність) суб'єктів містобудування - юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених законодавством, будівельними нормами, державними стандартами і правилами [94].

У даному випадку розглянемо наступну ситуацію.

9 липня 2020 року Головним управлінням Пенсійного фонду України в Рівненській області оприлюднено оголошення про проведення закупівлі послуг зі здійснення технічного нагляду по об'єкту: «Будівництво адміністративного приміщення головного управління Пенсійного фонду України в Рівненській області (з урахуванням об'єкту незавершеного будівництва) за адресою: Рівненська область, м. Рівне, вул. Короленка, буд. 7» (Друга черга з коригуванням).

Відповідно до звіту про виконання договору про закупівлю № UA-2020-07-09-008599-с від 30 листопада 2020 року за результатами проведеної закупівлі із ТОВ «Орбіта Будпроект» укладено договір про закупівлю [42].

У такий спосіб Головне управління Пенсійного фонду України в Рівненській області набуло статусу замовника будівництва об'єкта, а ТОВ «Орбіта Будпроект» - суб'єктом містобудування у якості виконавця. Тобто Головне управління Пенсійного фонду України в Рівненській області стало суб'єктом містобудування у розумінні п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», за якою замовник – це фізична або юридична особа, яка має намір щодо забудови території (однієї чи декількох земельних ділянок) і подала в установленому законодавством порядку відповідну заяву [125].

При цьому, відповідно до ст. 2 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» Головне управління Пенсійного фонду України в Рівненській області може бути притягнуто до відповідальності за правопорушення у сфері містобудівної діяльності, як суб'єкт містобудування, який є замовником будівництва об'єктів. Головне управління Пенсійного фонду України в Рівненській області несе відповідальність у вигляді штрафу, наприклад, у розмірі двадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб за неподання чи несвоєчасне подання замовником інформації про передачу права на будівництво об'єкта іншому замовнику, зміну генерального підрядника чи підрядника, осіб, відповідальних за проведення авторського і технічного нагляду, відповідальних виконавців робіт, а також про коригування проектної документації у випадках, коли подання такої інформації є обов'язковим згідно із законодавством.

Охарактеризуємо ще одну групу норм адміністративної відповідальності. Зокрема, до 01.07.2013 відповідно до ч. 2 ст. 35 Закону України «Про пожежну безпеку» [123] підприємства, установи та організації могли притягатися до сплати штрафу за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, невиконання приписів посадових осіб органів державного пожежного нагляду.

Ключовою подією в еволюції адміністративно-правової думки та законодавства було прийняття 2003 року Господарського кодексу України, де у главі 28 міститься ст. 251 «Накладання штрафів за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства», якою регламентовано накладання санкцій на юридичну особу за правопорушення, наприклад, за ухилення від виконання або несвоєчасне виконання рішень Антимонопольного комітету України чи його територіальних відділень про припинення порушень антимонопольно-конкурентного законодавства, відновлення первинного стану або зміну угод, що суперечать антимонопольно-конкурентному законодавству, або за створення,

реорганізацію (злиття, приєднання), ліквідацію суб'єктів господарювання, вступ одного або декількох суб'єктів господарювання в об'єднання, придбання чи набуття будь-яким іншим способом у власність, одержання в управління (користування) часток (акцій, паїв) та активів (майна) у вигляді єдиних майнових комплексів підприємств чи їх структурних підрозділів, а також в оренду єдиних майнових комплексів підприємств чи їх структурних підрозділів без згоди на це Антимонопольного комітету України чи його органів у випадках, якщо законом передбачено необхідність одержання такої згоди [21].

З одного боку можна не погодитись з таким судженням та аргументувати це тим, що ст. 251 ГКУ встановила суто накладення штрафів та на відміну від ст. 252 цього ж кодексу буквально не говорить про адміністративну відповідальність, що яку безпосередньо вказано по відношенню до винних фізичних осіб із числа спеціальних суб'єктів або громадян-підприємців чи посадових осіб [21].

З іншого боку штраф це різновид адміністративного стягнення або санкції, що само по собі є ознакою адміністративної відповідальності. До того ж, цією главою для усіх вказаних суб'єктів встановлено норми з вилучення незаконно одержаного прибутку (доходу), вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання, відшкодування збитків, спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей, процесуальні засади розгляду Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями справ про недобросовісну конкуренцію. Це свідчить про наявність матеріальних та процесуальних норм, які слід керуватися при вирішенні питання про відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

У свою чергу можна додати аргумент проти відповідальності юридичних осіб на кшталт того, що це відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства, до яких не можна

відносити Пенсійний фонд України. На нашу думку, виникнення дієвих та конкурентних альтернатив такому фонду у вигляді аналогічних інституцій недержавного пенсійного забезпечення у майбутньому може поставити питання про відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Ще однією публічною сферою, у якій ретельно досліджувалось це питання є відповідальність юридичних осіб за правопорушення, пов'язані з корупцією.

Так, І. І. Яцків сформульовано пропозиції щодо змін законодавства у частині відповідальності за порушення вимог фінансового контролю, уточнено коло суб'єктів відповідальності та рекомендовано встановлення відповідальності юридичних осіб [188].

О. З. Захарчук обґрунтовано доцільність розширення кола суб'єктів корупційних правопорушень шляхом зарахування у окремих випадках до їх числа юридичних осіб [41].

С. С. Рогульським підтримано думку про доцільність розширення кола суб'єктів корупційних правопорушень, але за рахунок уповноважених представників офіційно зареєстрованих юридичних осіб [136].

Треба зазначити, що з урахуванням світової практики українське антикорупційне законодавство містило норми про відповідальність юридичних осіб.

Так, у Конвенції ООН «Проти корупції», яка підписана 31.10.2003 року, ратифікована Україною 18.10.2006 та набрала чинності в Україні 01.01.2010 року, регламентовано загальний підхід до відповідальності юридичних осіб, через що ст. 26 передбачено настання трьох видів відповідальності (кримінальної, цивільно-правової та адміністративної) [51].

Серед міжнародних документів Європейського Союзу особливе значення для обґрунтування нашого твердження має стаття 6 Рамочного рішення Ради №

2003/568/ПВД від 22.07.2003 «Про боротьбу з корупцією у приватному секторі». У згаданій нормі з приводу санкцій відносно юридичних осіб, окрім використання заходів попереджувального ефекту, зазначено підходи до застосування адміністративного стягнення [133].

Законом України від 11 червня 2009 р. «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» (далі Закон № 1507-VI) однозначно суб'єктом відповідальності визнавалася юридична особа. Щоправда, законодавець не встановлював якої відповідальності: адміністративної чи кримінальної? За змістом Закону № 1507-VI можна констатувати, що це була кримінальна відповідальність, водночас з елементами заходів адміністративного провадження та стягнення.

Нарешті законодавець дослухався до представників науки, юристів-практиків та правових позицій народних депутатів України і Законом від 21 грудня 2010 р. «Про визнання такими, що втратили чинність деяких законів України щодо запобігання і протидії корупції» № 2808-VI, яким закони від 11 червня 2009 р. «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» та «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» визнано такими, що втратили чинність з 5 січня 2011 р. Здавалося б що справедливість перемогла і юридична особа не є суб'єктом відповідальності і антикорупційні закони від 7 квітня 2011 р. не нагадують про адміністративну караність чи кримінальну судимість юридичної особи [181, с. 276-277].

Хоча антикорупційна наукова дискусія продовжує тривати, але в Україні на законодавчому рівні адміністративну відповідальність несуть не юридичні особи, а посадові особи юридичних осіб публічного права, особи, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки в юридичних особах приватного права тощо.

Охарактеризуємо ще одну групу норм адміністративної відповідальності, але у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Декілька років роботи системи автоматичної фіксації порушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху показує як переваги, так і недопрацювання. Одне з проблемних питань - це відповідальність очільників юридичної особи, а не безпосередніх власників транспортних засобів чи навіть водіїв. Штраф, виписаний за адміністративні правопорушення, допущені на корпоративному або відомчому автомобілі виписують на ім'я керівника, а у випадку несплати, саме останні ризикують вступити у правові відносини з виконавчою службою з питань несплати штрафу.

Чинним законодавством України передбачено, що відповідно до статті 14<sup>3</sup> КУпАП за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі або в режимі фотозйомки (відеозапису), адміністративну відповідальність несе: відповідальна особа - фізична особа або керівник юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб, належний користувач транспортного засобу - якщо до Єдиного державного реєстру транспортних засобів внесено відомості про належного користувача відповідного транспортного засобу; особа, яка виконує повноваження керівника юридичної особи - якщо в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань відсутні на момент запиту відомості про керівника юридичної особи, за якою зареєстрований транспортний засіб.

Крім того, С. М. Сивак в дисертації цілком слушно обґрунтовано доцільність запровадження фінансової відповідальності Пенсійного фонду перед пенсіонерами у випадку несвоєчасного проведення перерахунку [139].

Характеристика питання порушеного у даному розділі потребує всебічного погляду на питання відповідальності за рахунок того, що існує правозастосовна практика з боку Пенсійного фонду України.

Так, згідно із статтею 244-2 КУпАП органи Пенсійного фонду України розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушеннями законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, поданням недостовірних відомостей, що використовуються в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування (стаття 165-1), та з перешкоджанням уповноваженим особам Пенсійного фонду України та його органів у проведенні перевірок (стаття 188-23).

Крім того, встановлено відповідальність у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, до якої відповідно із статтею 106 [102] передбачено відповідальність страхувальників, банків, організацій, що здійснюють виплату і доставку пенсій, та їх посадових осіб у вигляді фінансових санкцій.

Незалежно від того хто і кого притягає слід керуватись загальними приписами. Зокрема, припис частини третьої статті 2 КУпАП, згідно з яким «положення цього Кодексу поширюються і на адміністративні правопорушення, відповідальність за вчинення яких передбачена законодавством, ще не включеним до Кодексу», стосується лише законів, що встановлюють адміністративну відповідальність фізичних осіб.

Звідси випливає, що органи державної влади при застосуванні санкцій до підприємств, установ та організацій за порушення валютного, податкового законодавства, а також суди при розгляді таких спорів не можуть з посиланням на частину третю статті 2 КУпАП застосовувати норми його статті 38, яка визначає строки накладення адміністративних стягнень лише на громадян та посадових осіб.

Притягнення до юридичної відповідальності має здійснюватись у певному порядку, на підставі процесуальних норм, що регламентують провадження у справі про порушення юридичними особами норм законодавства. Його аналіз

дає підстави стверджувати, що лише в прийнятих останнім часом законах України, які встановлюють відповідальність юридичних осіб у публічних сферах, зокрема в законах про банки і банківську діяльність, про захист економічної конкуренції, процесуальні норми стали органічною частиною законодавства про юридичну відповідальність.

У більшості випадків законодавець, як правило, обмежується визначенням змісту правопорушення та санкцій, суб'єкта правопорушення, органу, який накладає стягнення, та органу, до якого оскаржується рішення, не вирішуючи, зокрема, питань щодо строків притягнення до такої відповідальності, строків застосування заходів впливу, порядку оскарження рішень про накладення стягнення тощо.

У такому обсязі Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» регламентовано порядок застосування до резидентів і нерезидентів фінансових санкцій за порушення валютних правил. Стан регулювання притягнення юридичних осіб до відповідальності, зокрема щодо визначення строків застосування до них заходів впливу, Конституційний Суд України вважає неповним і таким, що не відповідає конституційному визначенню України як правової держави. У зв'язку з цим Верховній Раді України слід у найкоротший термін врегулювати зазначене питання відповідно до положень Конституції України та з урахуванням даного Рішення.

У наведених приписах закріплено ознаки, притаманні адміністративній відповідальності: змушення (спонукання) порушника до виконання загальнообов'язкових правил, установлених у сфері державного управління, адміністративне стягнення у вигляді штрафу, негативні наслідки матеріального (фінансового) характеру, що настають для порушника. Крім того, в інших нормах згаданих правових актів містяться ще деякі риси, характерні

адміністративній відповідальності. Так, згадані стягнення в більшості випадків застосовують органи виконавчої влади, хоча іноді й через суд.

Наразі є всі підстави говорити про адміністративну відповідальність юридичних осіб, як про самостійний вид адміністративної відповідальності. Він тісно переплітається з адміністративною відповідальністю фізичних осіб. Так, у разі скоєння правопорушення юридичною особою можливо три види правових наслідків: притягнення до відповідальності посадової особи, як за порушення митних правил; притягнення до відповідальності одночасно і юридичної, і посадової осіб, як у разі скоєння порушення в сфері обмеження монополізму; притягнення до відповідальності лише юридичної особи, як у випадку порушення правил містобудування [63].

Отже, специфіка юридичної відповідальності Пенсійного фонду України полягає у тому, що винні фізичні або юридичні особи за наявності юридичних та фактичних підстав несуть не лише дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність згідно із законом, а й фінансову чи господарську.

## **Висновки до Розділу 2**

Вироблено дефініцію «адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України» як сукупність прав та обов'язків, що виникають у процесі реалізації державної політики щодо пенсійного забезпечення, формування обліку осіб, підлягаючих загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та обліку відповідних надходжень для сплати внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також у процесі забезпечення функціонування цього фонду як центрального органу виконавчої влади у системі публічної адміністрації.

Процесуальні особливості адміністративно-правового статусу Пенсійного

фонду України, які полягають у регламентації нормами процесуального права (строки, порядки, режими функціонування тощо) виконання ним окремої функції з реалізації державної політики (питання пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, в тому числі військовослужбовців), а також забезпечення його функціонування, як суб'єкта публічного адміністрування на всій території України в умовах сучасних реалій.

Специфіка юридичної відповідальності Пенсійного фонду України полягає у тому, що винні фізичні або юридичні особи за наявності юридичних та фактичних підстав несуть не лише дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову, господарську або кримінальну відповідальність згідно із чинним законодавством.

### РОЗДІЛ 3.

## НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

### **3.1. Досвід розбудови адміністративно-правового статусу аналогів пенсійних фондів країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських Республік), а також його асоційованих членів (Республіки Грузія та Молдова)**

Світова практика показала, що пенсійна система та органи управління нею – сутності, які мають безпосередній вплив один на одного, від того наскільки досконала кожна з них залежить досконалість іншої. Неабияка роль у забезпеченні їх функціонування належить питанню адміністративно-правового статусу органів управління цією системою.

У контексті нашого дослідження найбільш цікавим для проведення компаративістських розвідок вважаємо досвід країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських Республік), а також його асоційованих членів (Республіки Грузія та Молдова) з числа колишніх радянських республік, як майже одночасно здобули незалежність та суверенітет, а також продовжують або завершили євроінтеграційні процеси. В такому разі історико-правова єдність та сучасні глобалізаційні процеси є спільними з українськими тенденціями розвитку.

До того ж, Латвійська Республіка визнана 13-ю з найбільш стабільною пенсійною системою у світі та оцінюється вище ніж Естонська (25 місце) та Литовська Республіки (27). Тоді, як Україна посіла 56 місце з 70 [194, с.4]. Дослідження не охоплювало Республіки Грузія та Молдова. Тобто успішні органи управління та економічний успіх також слід вважати цікавими для

правничої науки адже це вдалий приклад розвитку суспільних відносин, які регулює адміністративне право.

Адміністративно-правовий статус аналогів пенсійних фондів трьох балтійських країн можна вважати дуже схожими і це було так на початку розпаду СРСР, але навіть на сьогодні це лише на перший погляд. Втім спільні риси все ж таки присутні, наприклад, тенденція цифрової трансформації або ж порядок оскарження дій або бездіяльності до адміністративних чи загальних судів.

Саме тому розглянемо більше детально першу групу країн, якими вже набуто членство в ЄС.

**Латвійська Республіка.** Інтерес до питань розбудови правового статусу органу, який здійснює управління пенсійною системою в Латвійській Республіці висловлювали такі вчені, як Т. Андрєєва [7], А. Рубановський [200], Ж. Цауркубуле [178] та інші.

Аналіз латвійського законодавства показав, що в Латвійській Республіці відбулось реформування та на даний час з 2001 року діє пенсійна система, що складається з трьох рівнів: перший рівень – державна обов’язкова нефондована пенсійна схема; другий рівень – державна фондована пенсійна схема; третій рівень – приватна добровільна пенсійна схема. Головний принцип діяльності системи – чим більші соціальні платежі здійснюються сьогодні, тим більший розмір пенсії буде завтра. Одночасне функціонування всіх трьох рівнів забезпечує стабільність пенсійної системи та сприяє зниженню демографічного чи фінансового ризику. Функції державного управління пенсійною системою країни здійснює Агентство державного соціального страхування [7, с. 128] (далі - агентство), яке є державною установою прямого управління та перебуває у віданні міністра добробуту. Метою діяльності агентства є реалізація державної політики в галузі соціального страхування та державної соціальної допомоги, а також адміністрування державної пенсії за старістю та державної

накопичувальної пенсійної системи. До основних напрямків діяльності агентства віднесено: індивідуальні консультації з питань соціального страхування та послуг соціальної підтримки; адміністрування бюджетного страхування; надання соціального страхування та певних соціальних послуг суспільству – забезпечення та розрахунків пенсій, допомог, компенсацій; реєстрація соціально застрахованих осіб та соціальних благодійних фондів; інформування товариства про виплати зі страхування; доступність послуги до клієнта тощо.

**Правову основу** адміністративного статусу агентства Латвійської Республіки становлять Закони Латвійської Республіки від 06.06.2002 «Про систему державного управління» [204], 08.03.2000 «Про державні фондовані пенсії» [74], 05.06.1997 «Про приватні пенсійні фонди» [75], 01.10.1997 «Про державне соціальне страхування» [197], Положення про Державне агентство соціального страхування [206], Договір від 26.02.1998 між Україною і Латвійською Республікою про співробітництво в галузі соціального забезпечення [29], Угода від 04.07.2001 між Пенсійним фондом України і Державним агентством соціального страхування Латвійської Республіки про порядок переказу і виплати пенсій [162] та інші.

Слід звернути увагу, що, як і в Україні в Латвійській Республіці статус агентства визначено законом та відповідним положенням, яке затвердив Уряд. Відповідно до частини 4 статті 24 Закону Латвійської Республіки від 01.10.1997 «Про державне соціальне страхування» з 15 січня 2013 року агентство визнано безпосередньою державною адміністративною установою, підпорядкованою Міністерству соціального захисту, яке виконує функції, визначені згаданим законом.

Структуру Агентства становлять: директор, заступник директора, заступник директора по роботі з клієнтами, помічник директора, головний бухгалтер, департаменти, відділи, частини, сектори та посади спеціалістів, а

також центри обслуговування клієнтів (Латгальська, Відземська філії міста Риги, Земгальське відділення міста Риги, Даугавпільське регіональне відділення, Єлгавський та Резекненський районні відділи, Ліспайське районне відділення, Валмієрське та Вентспільське регіональні відділення) [205].

Адміністративно-правовий статус агентства визначено необхідними повноваженнями. Наприклад, для забезпечення виконання функцій агентство виконує такі завдання: видає адміністративні акти про права громадян на послуги соціального страхування, державні пенсії за віком та державні соціальні допомоги, а також про участь у державній пенсійній системі; веде облік соціально застрахованих осіб, учасників бюджетного пенсійного забезпечення, внесків на соціальне страхування, страховий (робочий) стаж та систематично оновлює відповідну базу даних; відповідно до компетенції забезпечує виконання законодавства ЄС щодо координації систем соціального забезпечення та міжнародних двосторонніх угод тощо.

Агентство має ряд прав. Зокрема, має право: запитувати та отримувати безоплатно від органів державної влади та місцевого самоврядування, а також від фізичних та юридичних осіб інформацію, необхідну для виконання функцій агентства; стягнути надміру сплачені кошти державного бюджету, використані на оплату послуг з державного соціального страхування, державних соціальних допомог та державних пенсій за вислугу років; укладати договори з розпорядниками коштів на управління державними фондами пенсійного забезпечення; стягувати плату за надані агентством платні послуги згідно з прейскурантом платних послуг; здійснювати інші права, передбачені нормативно-правовими актами.

Уся діяльність агентства ґрунтується на наданні адміністративних послуг, а в інформаційній сфері створено інформаційну систему соціального страхування, що нагадує вітчизняний підхід. Ця система, як і в Україні є державною інформаційною системою. Вона ведеться з метою забезпечення

обліку та контролю за витратами, використанням коштів державного бюджету, а також якісного виконання інших функцій агентства. Розпорядником системи є агентство, яке має забезпечити безпеку даних.

Також за нашими спостереженнями до 20-25 % тексту профільного закону становлять норми, пов'язані з законодавством ЄС. Наприклад, відповідно до частини 1 статті 24<sup>2</sup> даного закону регламентовано забезпечення обміну інформацією з іншими державами-членами ЄС. Агентство в Латвійській Республіці забезпечує виконання постанови Європейського Парламенту та Ради від 16 вересня 2009 року (ЄС) № 987/2009, якою визначено процедуру впровадження Регламенту (ЄС) № 883/2004.

У цілому ж закон включає правові норми, що впливають з ряду директив або такої як 2009/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 18 червня 2009 р., яка встановлює мінімальні стандарти для санкцій та заходів проти роботодавців, які наймають громадян третіх країн, які незаконно перебувають у державах-членах. Директива 2010/41/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 липня 2010 року щодо того, як застосовувати принцип рівного ставлення до самозайнятих чоловіків і жінок, яка скасовує Директиву Ради 86/613/ЄЕС. Директива 2011/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 грудня 2011 року про уніфіковану процедуру подачі заявок на видачу уніфікованого дозволу на проживання та роботу громадянам третіх країн на території держави-члена та про уніфікований набір прав працівників третіх країн, які перебувають у державі-члені на законних підставах. Директива 2014/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року щодо умов в'їзду та перебування громадян третіх країн у якості сезонних працівників тощо.

**Литовська Республіка.** Науковий інтерес до питань розбудови правового статусу органу, який здійснює управління пенсійною системою, в Литовській Республіці зустрічаємо у працях Т. Андреева [7], Ю. Мишальченко, Л. Платонова, А. Торопигін [64] та інші.

Аналіз литовського законодавства свідчить, що на даний час в республіці діє **пенсійна система**, що, як і Латвійській Республіці, складається з трьох рівнів, мета яких – надати людині можливість гарантувати собі фінансово забезпечену старість і самому накопичувати свою пенсію. I пенсійний рівень – це пенсія державного соціального страхування, II пенсійний рівень – додаткові внески на пенсію та III пенсійний рівень – це пенсія, що самостійно накопичується, наприклад, з податку з доходу від роботодавця.

Пенсійна система або система управління державним соціальним страхуванням складається з Міністерства соціального забезпечення Литовської Республіки, установи, акредитовані на здійснення державного соціального страхування та страховики.

**Функцію** державного управління пенсійною системою країни здійснює Міністерство соціального забезпечення та праці Литовської Республіки, яке формує політику соціального забезпечення. Разом з підпорядкованими установами, соціальними партнерами та іншими зацікавленими організаціями здійснює соціальний захист кожної людини, піклується про її соціальне благополуччя, забезпечує реалізацію законодавства у сфері соціального забезпечення та праці, підтримує та координує наукові дослідження в цій галузі, що проводяться в країні, а також контролює діяльність установ, утворених або кируємих ним.

Основною підпорядкованою згаданому Міністерству установою в цій сфері є Державний фонд соціального страхування при Міністерстві соціального захисту та праці або «Sodra» (далі - фонд), який є державним некомерційним підприємством. Фонд та його територіальні управління є юридичними особами і мають печатку із зображенням державного герба Литовської Республіки. Діяльність фонду контролює Рада.

**Метою** діяльності фонду є забезпечення виконання нормативно-правових актів, що регулюють державне соціальне страхування, а також створення

безпечного середовища за допомогою послуг державного соціального забезпечення.

До основних **напрямків** його діяльності віднесено: організація загальнообов'язкового та добровільного державного соціального страхування; підготовка та виконання бюджету фонду державного соціального страхування; здійснення адміністрування внесків на соціальне страхування; забезпечення правильного нарахування, призначення та виплати пенсій, надбавок та інших виплат державного соціального страхування; організація коректної обробки даних застрахованих осіб; ведення реєстру учасників пенсійних накопичень та договорів пенсійних накопичень; організація перерахування накопичувальних пенсійних внесків до пенсійних фондів, управління яких здійснюють накопичувальні пенсійні компанії; координація та методичне спрямування, забезпечення ефективної та якісної роботи підпорядкованих йому територіальних управлінь та установ, контроль за ними.

**Правову основу** адміністративного статусу становлять Закон Литовської Республіки від 21.05.1991 «Про державне соціальне страхування» [193], Угода від 27.09.1994 між Урядом України і Урядом Литовської Республіки про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення [165], Постанова Уряду Литовської Республіки від 14.06.2017 № 438 «Про затвердження Положення про створення та управління Резервним фондом державного соціального страхування» [196], Наказ Правління Фонду державного соціального страхування при Мінсоцзахисту та праці від 26.02.2021 № V-126 «Про затвердження положень про територіальні управління Фонду державного соціального страхування» [189], Резолюція Державного фонду соціального страхування при Міністерстві соціального захисту та праці від 23.06.2017 № ДО-2-5 «Про затвердження положення про Раду Державного фонду соціального страхування» [195] та інші. Зауважимо, що на відміну від України останній документ має силу правового акту.

Структуру фонду становить керівництво, правління та Рада, а також інші підрозділи. В правлінні фонду утворено 4 департаменти, до складу Ради входять 20 відділів, які організують та планують свою діяльність згідно із затвердженим планом діяльності Ради. Відділи фонду здійснюють збір та стягнення внесків на державне соціальне страхування, ведення даних про застрахованих осіб, контроль за законністю та обґрунтованістю встановлення тимчасової непрацездатності, несуть відповідальність за правильне та своєчасне призначення та виплату пенсій, допомог та ін. Крім того, у структурі наявні Вільнюська, Каунаська, Клайпедська та Паневежиська філії.

Адміністративно-правовий статус фонду визначено наступними **повноваженнями, викладеними у статтях 42 та 43 Закону Литовської Республіки «Про державне соціальне страхування»**. **Зокрема, фонд:** виконує бюджет державного соціального страхування Литовської Республіки; доручає виконання заходів державного соціального страхування страхувальникам; укладає договори з іншими установами, акредитованими на здійснення державного соціального страхування; несе відповідальність за своєчасне надання страхувальникам передбачених цим Законом положень; здійснює іншу діяльність, передбачену положеннями про установи соціального страхування. При цьому його територіальні установи у районах і містах безпосередньо відповідають за збір внесків на державне соціальне страхування; правильну та своєчасну виплату пенсій; виконання інших функцій, передбачених положеннями про установи державного соціального страхування.

Звертає на себе увагу той факт, що на відміну від української та латвійської практики для філій додатково встановлено окремі суто специфічні повноваження. Зокрема, Вільнюська філія у порядку, встановленому правовими актами, на території Литовської Республіки організовує державне соціальне страхування офіцерів військових і прирівняних структур, забезпечує обробку даних, нарахованих внесків, штрафів осіб, на яких поширюється державне

соціальне страхування Національної оборони, Міністерства внутрішніх справ, оперативних співробітників Митного департаменту та Митної кримінальної служби та Департаменту державної безпеки, а також імплементує законодавство ЄС та транскордонні угоди, адміністративні та міжвідомчі угоди у сфері соціального забезпечення, що регулюють призначення та виплату допомоги мігрантам тощо. Натомість Клайпедська філія з 2021 року виконує функції з нарахування, призначення та виплати допомоги на утримання дітей, функцію стягнення з боржників аліментів і нарахованих відсотків за прострочення, а також нарахованих і виплачених допомог Фонду аліментів і нарахованих відсотків відповідно до Закону про Фонд аліментів Литовської Республіки, функція стягнення з незаконно отриманих аліментів тощо.

**Естонська Республіка.** Науковий інтерес до питань розбудови правового статусу органу, який здійснює управління пенсійною системою, в Естонській Республіці зустрічаємо у працях О. Клипа [50], Є. Кулікова [55], І. Ярошенко [186] та інші.

Аналіз національного законодавства показав, що на даний час в республіці діє пенсійна система, що складається з трьох ступенів - I або державна пенсія, II – обов’язкова накопичувальна пенсія та III – додаткова накопичувальна пенсія, мета яких - допомогти людям, які досягли пенсійного віку, зберегти життєвий стандарт та майбутній високий дохід [77].

Функції державного управління пенсійною системою країни унаслідок реформи 2021 року, зокрема щодо державного пенсійного страхування, здійснює Агентство соціального страхування, діяльність якого координує Міністерство соціального захисту. Також реалізують необхідні послуги Пенсійний центр [190] та менеджери з обслуговування клієнтів, наприклад, підприємств AS SEB Pank, SEB Life and Pension Baltic SE Естонський філіал, AS SEB Liising, AS SEB Varahaldus и AS Rentacar, які пропонують фінансові послуги.

Агентство соціального страхування є державною установою, що діє під юрисдикцією Міністерства соціальних захисту, яка виконує завдання, що впливають із законодавства у сфері його діяльності, здійснює державний нагляд і застосовує державні примус на підставах і в обсязі, встановлених законом.

Метою діяльності Агентства соціального страхування є організація соціального захисту та охорони дитинства. До основних напрямків його діяльності віднесено: визначення та виплата державних пенсій, надбавок і допомог; стягнення необґрунтованих витрат на соціальний захист; стягнення позовів про відшкодування шкоди, заподіяної злочином; встановлення інвалідності та визначення їх тяжкості; організація надання державних соціальних послуг; організація служби допомоги потерпілим та примирення; організація послуг, пов'язаних з міграцією; виконання міждержавних угод у сфері соціального забезпечення та іншого міжнародного законодавства в межах своєї компетенції; сплата соціального податку в особливих випадках; організація діяльності національної служби охорони дитинства; організація внутрішнього та міжнародного усиновлення; здійснення державного нагляду та адміністративного нагляду; видача дозволів на здійснення діяльності з надання соціальних послуг; участь у розробці політик і стратегій, планів розвитку та законодавства, що стосуються сфери діяльності та в міжнародних проектах; розгляд скарг; представництво держави та органу в суді в межах своєї компетенції; співробітництво з іншими органами влади, відповідними органами іноземних держав та міжнародними організаціями; забезпечення через представництва обслуговування фізичних осіб щодо заповнення, прийняття та видачі заяв про підтвердження відповідності щодо поширення вірусу COVID-19; організація соціально-польових тренінгів; виконання завдань, покладених іншими актами законодавства.

Очевидно, що у порівнянні з українським, латвійським та литовським аналогом коло напрямків діяльності ширше.

Правову основу адміністративного статусу Агентства соціального страхування становлять Закони Естонської республіки від 05.12.2001 «Про державне пенсійне страхування» [199], від 14.04.2004 «Про накопичувальні пенсії» [192], від 09.12.2015 «Закон про соціальне забезпечення» [201], Положення про Агентство соціального страхування, затверджене Міністерством соціального захисту від 30.01.2019 за № 2 [202], Про створення Реєстру державного пенсійного страхування, затверджене Постановою Уряду від 26.01.1999 за № 39, Угода від 05.10.2010 між Україною та Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення [164] та інші.

Агентством соціального страхування керує генеральний директор, який призначається та звільняється з посади міністром, відповідальним за сферу соціального захисту, за поданням канцлера. У разі призупинення права Генерального директора виконувати державні повноваження, його замінює посадова особа, призначена Генеральним директором. Департаменти підпорядковуються Генеральному директору через безпосередньо підпорядкованих йому начальників відділів. Генеральний директор координує, спрямовує та контролює діяльність керівників підрозділів. Служба підпорядковується начальнику відділу через начальника служби. Начальник відділу координує, спрямовує та контролює діяльність керівників відділів. Підрозділами Агентства, наприклад, є відділ обслуговування, основними повноваженнями якого є визначення тяжкості інвалідності та призначення соціальних виплат інвалідам, організація обслуговування засобів допоміжних засобів, служби соціальної реабілітації та спеціального догляду. Адміністративно-правовий статус фінансово-адміністративного відділу обумовлено основним завданням, суть якого полягає в управлінні бюджетом та

адміністративними питаннями агентства, виплаті допомоги та стягненні фінансових зобов'язань.

Зауважимо, що основні повноваження Агентства визначаються відповідними законами та підзаконними актами. Наприклад, якщо розглядати сферу державного пенсійного страхування, то відповідно до положень статті 25<sup>1</sup> Закону Естонської республіки від 05.12.2001 «Про державне пенсійне страхування» саме Агентство соціального страхування приймає рішення про підвищення або зменшення пенсії за віком, призупинення або продовження виплати протягом п'яти робочих днів з дня подання відповідної заяви.

Якщо ж аналізувати сферу інформаційного права, то функціонування Державного реєстру пенсійного страхування або Національного реєстру пенсійного страхування, де ведеться облік сплаченого або нарахованого за особу соціального податку, пенсійного та пенсійного страхового стажу, призначення та виплати пенсій, а також облік фінансових ресурсів, отриманих від пенсійної програми установи Європейських Співтовариств, і пенсійного страхового стажу, розрахованого на основі даних інформаційної системи соціального захисту, регламентовано підзаконним актом [198].

**Наступною групою країн є країни із статусом асоційованого членства в ЄС або Республіки Грузія та Молдова.**

**Республіка Грузія.** Науковий інтерес до питань розбудови правового статусу органу, який здійснює управління пенсійною системою, в республіці зустрічаємо у працях А. Цінцадзе, Т. Гогоберідзе [180] та інші.

**Аналіз національного законодавства** показав, що на даний час в країні діє пенсійна система, яка почала реформуватись 2019 року, під час якої триває перехід від державної пенсії до приватної накопичувальної пенсії. Систему становлять дві різні частини – державне пенсійне страхування та приватне пенсійне страхування, де перший різновид залишається домінуючою частиною.

**Функції** державного управління пенсійною системою країни також здійснює відповідний компетентний орган. Мова йде про Пенсійне агентство у формі незалежної юридичної особи публічного права, створене на підставі Закону Республіки Грузія від 21.07.2018 «Про накопичувальні пенсії» [208], відповідального за здійснення, управління та адміністрування накопичувальної пенсійної схеми. Структура, повноваження, порядок діяльності та інші організаційні питання Пенсійного агентства визначаються Положенням про Пенсійне агентство, яке затверджує Уряд Грузії. Наглядова рада здійснює нагляд за діяльністю Пенсійної агенції, крім інвестиційної діяльності, а Національний банк регулює інвестиційну діяльність Пенсійного агентства відповідно до цього Закону та інших правових актів.

Директор Пенсійного агентства має 3 заступників, а також разом із фахівцем з інвестицій, технічним директором та головним юридичним спеціалістом здійснює управління агентством.

Крім того, відповідно до Закону Республіки Грузія від 23.12.2005 «Про державну пенсію» [207] у країні було передбачено створення Урядом юридичної особи публічного права або Агентства соціальних послуг, державний контроль за діяльністю якого, призначення осіб з представницькими повноваженнями якого та затвердження Положення про яке забезпечує Міністр з питань осіб, які вимушено переміщені з окупованих територій, праці, охорони здоров'я та соціального захисту Грузії. До прав та обов'язків цього державного органу адміністрування пенсії (компетентного органу) належать призначення пенсії, організація її виплати, призупинення, поновлення, припинення та перерахунок пенсії, а також використання у своїй діяльності відповідного програмного забезпечення, автоматизованих засобів управління та системи електронного документообігу.

Для того, щоб краще уявити статус та повноваження обох наведених інституцій розглянемо наступний приклад. Так, працівник, який відпрацював 40

років до набрання чинності Закону Республіки Грузія від 21.07.2018 «Про накопичувальні пенсії» (крім працюючого чоловіка, який відпрацював 60 років до набрання чинності цим законом, жінки - 55 років) і не бажає бути учасником накопичувальної пенсійної схеми, має право накопичувати в іншій пенсійній системі.

При цьому, відповідно до статті 4 Правил виходу з накопичувальної системи, повернення пенсійних внесків, інвестиційних внесків і/або інших доходів, пов'язаних з цими внесками, затверджених Наказом Директора Пенсійного агентства від 27.05.2019 № 001 [210] для виходу з накопичувальної пенсійної схеми працівник, який має право на вихід із системи, звертається до Пенсійного агентства або до територіальних органів Агентства соціального обслуговування Міністр з питань осіб, які вимушено переміщені з окупованих територій, праці, охорони здоров'я та соціального захисту Грузії, підвідомче Міністерству праці, охорони здоров'я та соціального захисту.

Якщо у встановлені терміни такого бажання не було висловлено, то він залишається учасником накопичувальної пенсійної схеми.

У цілому ж адміністративно-правовий статус наведених державних інституцій визначено різними повноваженнями. Треба мати на увазі, що сферами адміністрування Агентства соціального обслуговування є соціальна допомога, охорона здоров'я, здійснення соціальних програм та програм з догляду за дитиною, державне пенсійна компенсація та надання послуг з працевлаштування.

**Правову основу** адміністративного статусу компетентних пенсійних органів становлять Закони Республіки Грузія від 23.12.2005 «По державну пенсію» [207], від 21.07.2018 «Про накопичувальні пенсії» [208], Угоди від 09.01.1995 між Урядом України і Урядом Республіки Грузія про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення» [166], від 23.11.1996 між Пенсійним фондом України і Єдиним державним фондом соціального

забезпечення і медичного страхування Республіки Грузія про взаємне переведення пенсій особам відповідно до статей 6 і 7 Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Грузія про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення [163] та інші.

Звертає на себе увагу той факт, що, як і в Україні Закон Республіки Грузія від 23.12.2005 «Про державну пенсію» за своєю сферою та предметом регулювання регулює підстави для виникнення права на пенсію, визначає орган адміністрування пенсії, встановлює загальні принципи призначення пенсії, її виплати, призупинення, поновлення, припинення та одержання тощо. Але різниця в тому, що через запровадження накопичувальної системи окремим законом регулюється діяльність Пенсійного агентства. Втім, агентство також у своїй діяльності та керується Конституцією Грузії, міжнародними договорами Грузії, Законом Грузії «Про накопичувальну пенсію», Положенням Пенсійного агентства, правовими актами, виданими директором Пенсійного агентства та Національним банком, іншими законодавчими та підзаконними актами.

На завершення характеристики необхідно зазначити, що, як і Україна Республіка Грузія, має збройний конфлікт з Російською Федерацією, через що постало питання пенсійного забезпечення певним категоріям осіб. Сформувався досвід, який забезпечує виплату пенсій людям, які проживають на непідконтрольних уряду територіях. Зокрема, створено спеціальні процедури для полегшення доступу до пенсій. На непідконтрольних уряду територіях не функціонує банківська система і тому уряд забезпечив наявність мобільних банківських відділень на пунктах перетину адміністративної лінії розмежування з Абхазією та Південною Осетією. Це, насамперед, стосується Гальського і Ахалгорського районів, які контролюються де-факто владою на кордоні з підконтрольними уряду територіями. Для оформлення пенсії люди повинні перейти адміністративний кордон та подати документи до Пенсійного фонду. У подальшому вони можуть отримувати щомісячну пенсію в банку Liberti – це

банк, який відповідає за пенсію і всі типи соціальної допомоги, яку виплачує Уряд Грузії [90].

Також Закон Республіки Грузії від 04.12.2009 «Про нотаріат» дозволяє оформити довіреність за допомогою Skype. Від імені пенсіонера впродовж року за цією довіреністю довірній особі можна отримати пенсію. Пенсіонер має поновити довіреність по завершенню 12 місяців, таким чином, пройшовши процес фізичної ідентифікації [209].

**Республіки Молдова.** Науковий інтерес до питань розбудови правового статусу органу, який здійснює управління пенсійною системою, в республіці зустрічаємо у працях В. Баскакова [80], А. Рожко [137], Ю. Мішальченко, Л. Платонові, А. Торопигіна [64] на інші.

Аналіз національного законодавства показав, що на даний час в країні діє пенсійна система на основі солідарної системи.

**Функції** державного управління пенсійною системою країни, як частиною державного обов'язкового соціального страхування, здійснює Національна каса соціального страхування, який є автономним органом державної влади зі статусом юридичної особи, що здійснює свою діяльність під наглядом Адміністративної ради, до складу якої входять 12 осіб-представників уряду, профспілок, патронату та Республіканської Ради ветеранів.

**Метою** діяльності цього органу виконавчої влади є реалізація політики держави у сфері соціального страхування та забезпеченні функціонування стійкої служби соціального страхування, необхідної суспільству, яка в межах коштів бюджету державного соціального страхування, що щорічно затверджується, має гарантувати соціальний захист.

До **основних напрямків** його діяльності віднесено гарантування громадянам право на соціальний захист у випадках досягнення пенсійного віку, безробіття, хвороби, інвалідності, втрати годувальника через соціальні виплати – пенсії, допомога та інше.

**Правову основу** адміністративного статусу становлять Закони Республіки Молдова від 08.07.1999 № 489 «Про державну систему соціального страхування» [72], від 14.10.1998 № 156 «Про державну пенсійну систему» [71], Постанова Уряду Республіки Молдова від 10.04.2020 № 230 «Про організацію та функціонування Національної каси соціального страхування» [76], Угода від 29.08.1995 між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про гарантії прав громадян в галузі пенсійного забезпечення [168] та інші.

Керівництво Національною касою здійснює генеральний директор, який призначається та звільняється Урядом. Водночас він вважається адміністратором бюджету та є особою, яка виконує відповідальну державну посаду, що посилює антикорупційний контроль за ним.

Положення про організацію та функціонування Національної каси, а також її структуру та граничну чисельність затверджуються Урядом. Структура представлена управліннями та відділами, а також територіальними касами соціального страхування, що нагадує за принципом розташування українську практику. Хоча в столиці республіки розташовано 5 секторів зі статусом головного управління.

Адміністративно-правовий статус визначено наступними основними повноваженнями, які закріплено у статті 49 Закону Республіки Молдова від 08.07.1999 «Про державну систему соціального страхування»: керує та контролює застосування правових норм територіальними органами; забезпечує керівництво щодо застосування правових норм фізичними та юридичними особами, права та обов'язки яких визначаються згаданим законом; вживає заходів відповідно до законодавства для вдосконалення та підвищення ефективності управління майном державної системи страхування, а також для забезпечення цілісності цієї системи; забезпечує ведення обліку на національному рівні всіх платників внесків до бюджету державного соціального страхування; забезпечує облік реалізації прав та виконання обов'язків

застрахованими особами на національному рівні на основі індивідуальних кодів соціального страхування; щорічно підтверджує страховий стаж кожної із застрахованих осіб; подає дані для індексації розмірів допомоги соціального страхування у державній системі страхування у процесі виконання бюджету; забезпечує застосування положень конвенцій із соціального страхування, підписаних Республікою Молдова; розвиває відносини у сфері соціального страхування з відповідними організаціями зарубіжних країн; організовує добір, підготовку та професійне вдосконалення кадрів, зайнятих у сфері соціального страхування; забезпечує впровадження, розповсюдження, утримання та захист автоматичних обчислювальних систем та систем обліку; забезпечує представництво у судових інстанціях при вирішенні спорів, що виникають у зв'язку із застосуванням положень цього закону; виконує інші функції, передбачені законодавством.

Необхідно звернути увагу на той факт, що на спірній території функціонує Єдиний державний фонд соціального страхування Придністровської Молдавської Республіки [30], який разом з підпорядкованими територіальними органами забезпечує пенсійне страхування [73].

### **3.2. Особливості адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України в умовах сучасних реалій**

Історично склалось, що зміни адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України в останні три десятиріччя відбувались під впливом подій, пов'язаних з набуттям незалежності України та правових реформ, зокрема, пов'язаних із пенсійним забезпеченням військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб. У цьому сенсі аксіоматичним є твердження, що на суспільні відносини

вплинули, як пандемія із-за COVID-19, так і окупація територій України. Факти існування цих сутностей породили нові завдання перед адміністративно-правовою наукою щодо розуміння сутності таких процесів і пошуку дієвих механізм дії норм права та функціонування Пенсійного фонду України. У протилежному випадку або через невідповідність сучасним умовам діяльність загаданої інституції стає неефективною.

В подальше обґрунтування нашого твердження зазначимо наступне.

Відомо, що органи Пенсійного фонду України не працюють в окремих районах Луганської, Донецької областей та Автономній Республіці Крим, що тимчасово не контролюються українською владою, отже, пенсії не виплачуються. Зазвичай для отримання пенсії після переїзду переселенцям необхідно зареєструватися і отримати довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеного особи, потім звернутися в управління Пенсійного фонду України в районі фактичного проживання.

Законом України від 15.04.2014 № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» регламентовано загальні підходи до вирішення питання про забезпечення реалізації прав осіб, які проживають на тимчасово окупованій території, на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіти.

Для громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території, реалізація прав на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, на надання соціальних послуг здійснюється відповідно до законодавства України.

Виплата пенсій громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території, здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [100].

Проте на практиці виникають проблемні ситуації, потреба у вирішенні яких підкреслює актуальність нашого дослідження.

Аналіз відомостей з Єдиного державного реєстру судових рішень та звітності Пенсійного фонду України свідчить, що відкрито 97 363 проваджень за позовами, заявлених до органів Пенсійного фонду України, з якими особи зверталися до суду. Із цієї кількості поновлення виплати пенсії внутрішньо переміщеним особам становить 1583 позови, що складає у питомій вазі 1,6 % від усіх позовів. Для порівняння - призначення(перерахунок) і виплата пенсій військовослужбовцям – 61549 або 63,2 %, призначення (перерахунок) та виплата пенсій ліквідаторам та потерпілим внаслідок аварії на ЧАЕС – 15701 (16,1 %), призначення (перерахунок) та виплата пенсій за Законом України від 03 липня 2003 року № 1058 “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування – 493 (5,1 %), призначення (перерахунок) та виплата пенсій на пільгових умовах – 3595 (3,7 %). Очевидно, що поновлення виплати пенсії внутрішньо переміщеним особам становить відносно не великий показник, але судові спори існують.

Наприклад, 17 березня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув справу № 227/2158/17 та вперше підтвердив право на отримання пенсії мешканцю тимчасово окупованої території, який не є внутрішньо переміщеною особою.

Правові висновки, наведені в рішенні у справі, дають підстави називати його революційним в питаннях пенсійного забезпечення мешканців тимчасово окупованих територій. Дехто з них із літа 2014 року не отримував пенсійних виплат та через свій тяжкий стан здоров’я не міг їх відновити за механізмом,

впровадженням українським урядом, тобто, здійснивши внутрішнє переміщення на підконтрольну уряду України територію.

Виявляється, що Національний банк України своєю Постановою від 23.07.2014 № 436 на території Донецької та Луганської областей, починаючи з 24.07.2014 запровадив надзвичайний режим роботи банківської системи, а постановою від 06.08.2014 № 466 «Про призупинення здійснення фінансових операцій» зобов'язав всі банки України, небанківські установи та національного оператора поштового зв'язку, які є платіжними організаціями внутрішньодержавних/міжнародних платіжних систем та/або їхніми учасниками, призупинити здійснення усіх видів фінансових операцій на території, яка не контролювалася урядом.

07.11.2014 року була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України № 595 «Деякі питання фінансування бюджетних установ, здійснення соціальних виплат населенню та надання фінансової підтримки окремим підприємствам і організаціям Донецької та Луганської областей», яка постфактум надала такому припиненню нормативне обґрунтування.

Національні і міжнародні правозахисні організації, ООН, Рада Європи засудили ці обмеження, згодом частина їх була скасована в судах (зокрема, щодо необхідності проходити регулярні перевірки для отримання пенсії) [82].

У результаті виникнуть нові механізми адже виникають ситуації, коли, наприклад, трудова книжка залишається на тимчасово окупованій території.

Із публічних звітів Пенсійного фонду України відомо, що станом на 01.10.2021 із понад 10 млн діючих пенсійних справ оцифровано 3,30 млн (або 32,8%), з яких валідовані – 2,74 млн (або 83,0 %). Завершення робіт планується до 2024 року [43, с. 30].

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі» з 10 червня 2021 облік трудової діяльності працівника

здійснюється в електронній формі в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Починаючи з грудня 2019 року (з часу набрання чинності постанови Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 року № 1084 «Про запровадження обліку трудової діяльності працівника, фізичної особи-підприємця, фізичної особи, яка забезпечує себе роботою самостійно, в електронній формі») станом на 01.10.2021 подано 1155,9 тис. звернень щодо оцифрування трудових книжок, з яких 33,4 тис. роботодавцями щодо 513,5 тис. працівників та 642,4 тис. застрахованими особами самостійно[43, с. 32].

Відповідно до Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-XII «Про пенсійне забезпечення» основним документом, який підтверджує трудовий стаж, є трудова книжка [121]. Із попередніх розділів дисертації нам вже відомо, що для призначення пенсії робота з 2000 року враховується за даними персоніфікованого обліку. Інформація даного роду зберігається в Пенсійному фонді України. Її можна в режимі 24/7 безкоштовно отримати в електронному вигляді через портал Пенсійного фонду України – <https://portal.pfu.gov.ua> або за допомогою мобільного застосунку «Пенсійний фонд» – <https://cutt.ly/dZD5ELG>.

Для цього лише необхідно авторизуватися в обраному е-сервісі за допомогою електронного підпису або BankID чи перейти до меню «Комунікації з ПФУ» та обрати «Запит на отримання електронних документів», далі серед типів звернення вибрати «Витяг з ЕТК», заповнити інші додаткові поля, підписати та направити запит. Ознайомитися з інформацією про періоди роботи та завантажити довідку на свій цифровий пристрій можна буде вже за декілька хвилин у розділі «Мої звернення».

Загальний порядок цих дій на веб-порталі державних послуг регламентовано підзаконними актами. Зокрема встановлено, що заява про призначення, перерахунок пенсії, переведення з одного виду пенсії на інший, припинення перерахування пенсії на поточний рахунок пенсіонера в банку та

отримання пенсії за місцем фактичного проживання, виплату частини пенсії на непрацевдатних членів сім'ї особи, яка перебуває на повному державному утриманні, переведення виплати пенсії за новим місцем проживання, працевлаштування (звільнення), початок (припинення) діяльності, пов'язаної з отриманням доходу, що є базою нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, виплату недоотриманої пенсії у зв'язку зі смертю пенсіонера може подаватись заявником разом зі сканованими копіями документів, які відповідають оригіналам документів та придатні для сприйняття їх змісту (мають містити чітке зображення повного складу тексту документа та його реквізитів), через вебпортал електронних послуг Пенсійного фонду України (далі - вебпортал) з використанням кваліфікованого електронного підпису або електронної системи BankID відповідно до Положення про організацію прийому та обслуговування осіб, які звертаються до органів Пенсійного фонду України, затвердженого постановою правління Пенсійного фонду України від 30 липня 2015 року № 13-1, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18 серпня 2015 року за № 991/27436 [111].

На завершення характеристики прикладу додамо. Якщо документи про трудовий стаж не збереглися, підтвердження трудового стажу здійснюється органами Пенсійного фонду України. При цьому лишається можливість через суд встановити факт належності документа, що підтверджує трудовий стаж, якщо ім'я, по батькові та прізвище, які зазначені в документі, не збігаються з ім'ям, по батькові та прізвищем особи за паспортом або свідоцтвом про народження.

З метою уникнення термінологічної неоднозначності та різного правозастосування щодо розуміння змін адміністративного правового статусу Пенсійного фонду України в умовах тимчасово окупованих територій слід визначитись, що саме слід вважати під тимчасово окупованими територіями

України, в яких станах може бути цей статус та як може змінюватись його організаційно-правова форма.

Законом України від 18.01.2018 № 2268-VIII «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» визначено, що тимчасово окупованими територіями у Донецькій та Луганській областях визнаються частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль, а саме:

1) сухопутна територія та її внутрішні води у межах окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей;

2) внутрішні морські води, прилеглі до сухопутної території, визначеної пунктом 1 цієї частини;

3) надра під територіями, визначеними пунктами 1 і 2 цієї частини, та повітряний простір над цими територіями.

Межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях, визначаються Президентом України за поданням Міністерства оборони України, підготовленим на основі пропозицій Генерального штабу Збройних Сил України [120].

Тобто згадані закони встановлюють рівні права з громадянами України, які живуть на всій території України, у тому числі на тимчасово окупованій.

Існує певна складність щодо розуміння сутності змін адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України. Проблема в тому, що аналіз законодавства свідчить про відсутність закону, який регулював би питання, як зміни його статусу, так і організаційних-правових форм юридичних осіб публічного права та порядку їх створення.

Втім одним із ключових нормативно-правових актів у цьому сенсі є Постанова Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2011 № 1074 «Про

затвердження Порядку здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади». Даний порядок визначає механізм здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади (далі – органи виконавчої влади) та їх територіальних органів. Дія цього акту поширюється на центральні органи виконавчої влади із спеціальним статусом та їх територіальні органи, крім випадків, коли Конституцією та законами України визначені інші особливості порядку їх утворення, реорганізації або ліквідації.

Органи виконавчої влади утворюються, реорганізуються або ліквіднуються Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України.

Пропозиція щодо утворення, реорганізації або ліквідації органу виконавчої влади вноситься Прем'єр-міністрові України членом Кабінету Міністрів України з урахуванням пріоритетів діяльності Кабінету Міністрів України, необхідності забезпечення здійснення повноважень органів виконавчої влади і недопущення дублювання їх повноважень та містить: у разі утворення органу виконавчої влади – обґрунтування щодо основних завдань та функцій такого органу, відповідні фінансово-економічні розрахунки з визначенням джерел покриття витрат, пов'язаних з його функціонуванням; у разі реорганізації органу виконавчої влади - обґрунтування щодо неможливості або недоцільності виконання відповідних завдань та функцій таким органом, визначення шляху реорганізації (злиття, приєднання, поділ, перетворення), а також відповідні фінансово-економічні розрахунки; у разі ліквідації органу виконавчої влади - обґрунтування щодо доцільності відмови держави від виконання завдань та функцій такого органу або передачі їх іншим органам виконавчої влади.

Орган виконавчої влади утворюється шляхом утворення нового органу виконавчої влади або в результаті реорганізації (злиття, поділу, перетворення) одного чи кількох органів виконавчої влади.

Орган виконавчої влади припиняється шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації.

Права та обов'язки органів виконавчої влади переходять:

– у разі злиття органів виконавчої влади - до органу виконавчої влади, утвореного внаслідок такого злиття;

– у разі приєднання одного або кількох органів виконавчої влади до іншого органу виконавчої влади - до органу виконавчої влади, до якого приєднано один або кілька органів виконавчої влади;

– у разі поділу органу виконавчої влади - до органів виконавчої влади, утворених внаслідок такого поділу; у разі перетворення органу виконавчої влади - до утвореного органу виконавчої влади;

– у разі ліквідації органу виконавчої влади і передачі його завдань та функцій іншим органам виконавчої влади - до органів виконавчої влади, визначених відповідним актом Кабінету Міністрів України [107].

Треба зазначити, що на органи державної виконавчої влади покладено здійснення функцій щодо управління майном, що є у загальнодержавній власності, крім майнових комплексів підприємств, установ, організацій, управління якими здійснюють відповідні служби Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України згідно з законодавчими актами України [124].

Враховуючи викладений вище стан нормативно-правового регулювання ми звернемося до доктрини права. У такому разі ми будемо виходити з цілком справедливої відомої та загальної позиції В. М. Зубара, який зазначає, що юридичних осіб публічного права, заснованих державою, наділено спеціальною правоздатністю, під якою зазвичай розуміється наявність у юридичної особи

таких прав та обов'язків, які відповідають цілям і завданням її діяльності [44, с. 305-306]. Зміст правоздатності дозволяє говорити про організаційно-правової форми існування юридичної особи.

Відповідно до норм національного класифікатора ДК 002:2004 «Класифікація організаційно-правових форм господарювання», затвердженого наказом Держспоживстандарту України від 28 травня 2004 р. № 97 «Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 № 59 та скасування нормативних документів», державна організація (установа, заклад) вказано, що юридична особа «створюється в розпорядчому порядку компетентним органом державної влади на базі відокремленої частини державної власності, як правило, без поділу її на частки, і входить до сфери його управління» [70].

Об'єктом вищезазначеної Класифікації є організаційно-правові форми юридичних осіб та їх відокремлених підрозділів, що містяться у чинному законодавстві, а також фізичні особи-підприємці, які не мають статусу юридичної особи.

Аналіз положення національного класифікатора ДК 002:2004 дозволяє віднести до орієнтовного переліку юридичних осіб публічного права, заснованих державою:

- 1) органи державної влади;
- 2) державні організації (установи та заклади);
- 3) державні та казенні підприємства.

Отже, що розглянута класифікація організаційно-правових форм господарювання є найбільш повним актом, який узагальнює існуючі нині форми організацій.

Крім нормативного обґрунтування можливих організаційно-правових форм юридичних осіб публічного права, заснованих державою, доцільно

звернути увагу й на наукові доробки у цьому напрямі. На доктринальному рівні ряд дослідників тривалий час виокремлювали таких суб'єктів адміністративного права як державні організації, а критеріями їх виокремлення було те, що вони виконують завдання, функції та повноваження держави, засновані на державній власності та управляються державою. Формами ж державних організацій виокремлювали – органи держави, державні підприємства і установи [2, с. 120-122].

Загалом виокремлюють основні ознаки організаційно-правової форми юридичної особи. По-перше, це типова модель організації, що ідентифікує найбільш характерні, істотні її ознаки як суб'єкта права. По-друге, кожна організаційно-правова форма складається із декількох елементів, які є незмінними для даної організаційно-правової форми. По-третє, вона закріплюється нормами права [45, с. 170-172].

Звернемось до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань [35], за відкритими відомостями якого по коду 00035323, який належить Пенсійному фонду України з'ясуємо, що організаційно-правовою формою визначено – орган державної влади, а основним видом діяльності є 84.30 - Діяльність у сфері обов'язкового соціального страхування (основний), про що вже частково йшла мова у підрозділі дисертації 2.2.

Отже, фактично ми маємо організаційно-правову форму у вигляді органу державної влади.

Слід зазначити, що в науковій літературі зверталась увага на не закріплення статусу юридичної особи публічного права за всім органами державної влади, що певною мірою стосувалося Пенсійного фонду України. Ряд законодавчих актів, якими регламентовано адміністративно-правовий статус, не містить положення про не вказує на наявність у цих органів статусу юридичної особи публічного права. До того ж, відповідні записи відсутні в Єдиному

державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань. Наприклад, це статус Верховної Ради України чи Офісу Президента України. У випадку з Пенсійним фондом України ситуація змінилась 2014 року, коли у положенні про згаданий фонд було прямо вказано, що «Пенсійний фонд України є юридичною особою публічного права» [104].

Проте подібна відсутність правового закріплення за деякими органами державної влади статусу юридичної особи публічного права не впливає на визначення статусних ознак юридичних осіб публічного права у розглядуваних суб'єктів та не спростовує припущення щодо того, що органи державної влади є юридичними особами публічного права. В нормативно-правових актах, що нині приймаються, при визначенні статусу новостворюваних органів державної влади дедалі частіше використовується конструкція «юридичні особи публічного права» [66, с. 197].

Л. Є. Кисіль у рамках досліджуваної проблематики зазначала про відсутність у діючому законодавстві єдиного підходу до визначення статусу органів виконавчої влади як юридичних осіб публічного права. Статус юридичної особи публічного права, як уже неодноразово зазначалося, використовується тільки при визначення статусу стосовно центральних органів виконавчої влади в Законі України «Про центральні органи виконавчої влади». Разом із тим, Кабінет Міністрів України та місцеві державні адміністрації також належать до системи органів виконавчої влади. Як зазначає вчена, питання, яке виникає із цього приводу – чому на законодавчому рівні серед органів виконавчої влади юридичними особами публічного права визнаються виключно центральні органи виконавчої влади? [47, с. 233-235].

На завершення необхідно розглянути відповідні нормативно-правові акти, які були прийнято після подій 2014 року, щоб більш детально охарактеризувати зміни у статусі фонду.

Передусім це Положення про Пенсійний фонд України [87], яке змінено 5 разів. Зокрема, зміни 2017 стосувались повноважень у частині організації обміну відомостями, що містять ознаки використання праці неформлених працівників і порушень законодавства про працю, з Держпраці та Мінфіном, а також кадрових питань щодо призначення Голови правління Пенсійного фонду України та його заступників. 2018 року зміни також стосувались вдосконалення питань, пов'язаних із державними реєстрами. 2020 року зміни стосувались повноважень Голови Пенсійного фонду України щодо обов'язку контролю за дотриманням виконавської та службової дисципліни в Пенсійному фонді України та виконанням умов контрактів про проходження державної служби (у разі укладення). Крім того, у цей же період відбулись зміни щодо уточнення повноважень у частині забезпечення своєчасного та у повному обсязі фінансування виплати пенсій, допомоги на поховання та інших виплат, які згідно із законодавством проводяться за рахунок коштів Пенсійного фонду України та інших джерел, визначених законодавством.

Крім того, можна додати й інші приклади, які ілюструють зміну змісту повноважень та у порядку обчислення пенсій, а також підтвердження трудового стажу, але вони є загальними та не пов'язані з ситуацією на тимчасово окупованих територіях. Наприклад, робота засуджених підтверджується довідкою МВС і довідкою про сплату страхових внесків до Пенсійного фонду України [96].

Але зміни пов'язані з самим статусом в умовах тимчасово окупованих територій України відбулись наступні і знайшли своє відображення в ряді підзаконних нормативно-правових актів.

Наприклад, Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 509 від 01.10.2014, Постанова Кабінету Міністрів України № 637 від 05.11.2014 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним

особам» та Постанова Кабінету Міністрів України № 365 від 8.06.2016 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам», Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1085-р від 07.11.2014 «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення» тощо.

Аналіз змісту положень Постанови Кабінету Міністрів України № 637 від 05.11.2014 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» свідчить про надання додаткових повноважень органам Пенсійного фонду.

Так, у разі надходження до Пенсійного фонду України або до його територіальних органів інформації від Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Національної поліції, Державної міграційної служби, Міністерства фінансів, інших органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, яка дає обґрунтовані підстави вважати, що особа повернулась до покинутого місця постійного проживання, або особою подано документи, що містять недостовірні відомості для призначення (відновлення, продовження виплати) пенсії, виплата пенсії продовжується після особистого звернення особи, проходження ідентифікації у порядку, визначеному в абзаці четвертому цього пункту, з урахуванням даних Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб та за відсутності підстав, передбачених пунктами 2-5 частини першої статті 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Пенсійний фонд України та його територіальні органи мають право звертатися до Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Національної поліції, Державної міграційної служби, Міністерства фінансів, інших органів виконавчої влади та органів

місцевого самоврядування з метою підтвердження чи спростування інформації про повернення особи до покинутого місця постійного проживання або поданих нею для призначення (відновлення, продовження виплати) пенсії документів, зокрема з використанням системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів [116].

Однією із ключових постанов Уряду є також Постанова Кабінету Міністрів України № 365 від 8.06.2016 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам», якою встановлено порядок здійснення контролю за проведенням соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам за місцем їх фактичного проживання/перебування, а також порядок призначення (відновлення) соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам.

Крім того, застосування вищерозглянутих документів знайшло своє відображення в судовій практиці.

Наприклад, постанова Окружного адміністративного суду міста Києва № 826/12123/16 від 29.06.2017, рішення Окружного адміністративного суду міста Києва № 640/18720/18 від 11.06.2019 або рішення Окружного адміністративного суду міста Києва № 826/12402/16 від 23.06.2021.

Зокрема, постанова Окружного адміністративного суду міста Києва № 826/12123/16 від 29.06.2017 стосувалась визнання нормативно-правових актів незаконними та такими, що не відповідають правовому акту вищої юридичної сили. Враховуючи вищенаведене в сукупності, та керуючись ст. ст. 2, 71, 86, 94, 97, 158-163 Кодексу адміністративного судочинства України, Окружний адміністративний суд м. Києва визнав нечинними пункти 7, 8, 9, 13 Порядку призначення (відновлення) соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам та Порядок здійснення контролю за проведенням соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам за місцем їх фактичного проживання/перебування, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 08.06.2016 р. № 365 та

абз. 10 п. 1 постанови Кабінету Міністрів України «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» від 5 листопада 2014 р. № 637 [89].

Також необхідно зазначити, що на статус можуть впливати такі юридичні факти, які ми пов'язуємо із керівниками та підписантами, а також реєстраційними даними. Наприклад, на сьогодні за даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців зареєстровано 9 підписантів. Остання зміна відбулась 06.11.2018 року щодо зміни запису у частині О.Б. Зарудного. Вчинення юридично значимих дій від імені Пенсійного фонду України на рівні адміністративних договорів або договорів іншого виду призводить до відповідних наслідків, у т.ч. з розпорядження майновим комплексом або ліквідацією органів Пенсійного фонду України.

Можемо припустити, що у разі оголошення воєнного стану в Україні буде утворено систему військових адміністрацій, обласні, Київська міська державні адміністрації, а їх голови адміністрацій набудуть статусу відповідних військових адміністрацій та начальників цих військових адміністрацій. На базі існуючих районних державних адміністрацій утворять відповідні районні військові адміністрації.

Зміни також торкнуться порядку виплати та доставки пенсій в правових умовах режиму воєнного стану. Цілком вірогідно, що на тій території України, де будуть відносно стабільно функціонувати державні реєстри та органи державної влади, порядок не зміниться. Щоправда збільшиться навантаження на центри надання адміністративних послуг або територіальні підрозділи Пенсійного фонду України через міграційний процес. А там, де будуть тривати активні бойові дії, коли буде існувати технічна неможливість доставки пенсій наприклад, через відсутність готівкових коштів або втрату відомостей на виплату пенсій, доведеться вирішувати питання про фіксацію таких фактів. У такому разі пропонуємо посвідчувати даний факт відповідною військово-цивільною адміністрацією.

Цінним є наш висновок про те, що в умовах тимчасово окупованих територій України адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України зазнав та зазнає змін з огляду на пандемію, а його зміст розширився, що раніше спостерігалось під впливом інших соціально-економічних умов, зокрема, пов'язаних із пенсійним забезпеченням військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб. При цьому, відбулись у зміни у змісті повноважень Пенсійного фонду України, а також оптимізація органів Пенсійного фонду України, як за рахунок автоматизації адміністративних послуг, так і за рахунок скорочення цих органів. В основному зміни стосувались процесуальних норма права на підзаконному рівні.

Під час обмежувальних заходів, впроваджених на період карантину, позитивно показала себе практика дистанційного обслуговування громадян, у тому числі через веб-портал Фонду, функції якого розширено та модернізовано.

Зокрема, за допомогою кваліфікованого електронного підпису особа має можливість самостійно зареєструватися на веб-порталі Фонду як користувач, пройти автоматично автентифікацію, після чого отримати можливість перегляду всіх своїх звернень, поданих до територіальних органів Пенсійного фонду України, стану їх обробки, подати заяву або документи для призначення та перерахунку пенсії, переглянути свою електронну пенсійну справу та дані електронної персональної облікової картки застрахованої особи, отримати необхідні довідки.

Станом на 01.10.2021 на веб-порталі Фонду зареєстровано 5,94 млн користувачів, з них майже 2,01 млн – за допомогою кваліфікованого електронного підпису.

Кількість користувачів електронних сервісів Пенсійного фонду України з мобільних пристроїв (мобільного застосунку «Пенсійний фонд») сягнула майже 334 тис. осіб [43, с. 31].

### **3.3. Вплив цифрової трансформації на адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України**

Суспільство у своїй еволюції проходило крізь різні історико-правові та науково-технологічні умови становлення, в процесі чого деякі суспільні відносини набували статус правових. Протягом останнього двадцятиріччя в світі йде процес формування інформаційного суспільства, а тому все більше розвиваються обчислювальні та інформаційні мережі – унікальний симбіоз комп'ютерів і комунікацій. З кожним днем активніше розвиваються сучасні інформаційні технології і в Україні. Людська цивілізація на межі тисячоліть вступила в еру інформації [12], її характер відобразився в сучасних правових системах.

Існує думка, що термін «інформаційне суспільство» вперше був використаний в Японії професором Токійського технологічного інституту Ю. Хаяші. Практично одразу цей термін набуває поширення у США завдяки роботам американських дослідників Ф. Махлуп (1962 р.) та І. Т. Умесао (1963 р.). Згодом ціла теорія інформаційного суспільства буде розвинена такими всесвітньовідомими авторами, як М. Порат, Й. Массуда, Т. Стоунер, Р. Карцев та інші. Подальший її розвиток буде зосереджуватися не лише на дослідженні власне інформаційних технологій, а й на вивченні закономірностей становлення сучасного соціуму в умовах зростаючої ролі знань, так званого «the knowledgeable society», «knowledge society», «knowledge value society».

З 1992 року споріднена термінологія поширюється в адміністративному законодавстві країн Заходу. В нашій державі саме Конституція України слугує вектором вітчизняного суспільного розвитку, зокрема й інформаційного суспільства, що відображено в документі «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15 травня 2013 р. № 386-р [160, с.148].

До того ж, міжнародна практика впровадження та розвитку е-урядування дозволила виділити основні функції електронного урядування, серед яких автоматизація процесів управління та надання послуг, розширення

переліку електронних державних послуг (видача дозволів, реєстрація актів громадянського стану, прав власності, об'єднань громадян, суб'єктів підприємницької діяльності, легалізація документів, нострифікація, верифікація, призначення пенсій, субсидій, тощо) [67, с.113].

Завдяки розвитку суспільства і формуванню згаданих конституційно-правових передумов стало за можливе говорити про розвиток інформаційно-правових відносин в діяльності Пенсійного фонду України та зміну його адміністративно-правового статусу, точніше набуття нового змісту завдяки цифровій трансформації.

Кабінетом міністрів України, від 17 січня 2018 р. № 67-р було ухвалено розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки». Також, затверджено план заходів щодо її реалізації, в якому було схвалено Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [177, с. 114-115; 126].

По завершенню виконання даного плану у 2021 році Урядом для Пенсійного фонду України визначено пріоритетні напрями та завдання (проекти) цифрової трансформації на період до 2023 року, серед яких автоматизація та централізація процесів, пов'язаних із призначенням/наданням адресної допомоги, соціальних послуг, пільг, пенсії; створення єдиного соціального реєстру, електронного бюджету, соціального казначейства, запровадження електронних послуг у сфері соціальної політики [26].

Про вплив цифрової трансформації на адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України можемо говорити наряду із виникненням таких феноменів, як автоматизація та персоніфікація, які появились в суспільних

відносинах завдяки старту адміністративної реформи та до виникнення феномену цифрової трансформації.

Одним із ключових нормативно-правових актів є Концепція адміністративної реформи в Україні, де у якості засобів забезпечення адміністративної реформи визначено інформаційне забезпечення.

Зокрема, проведення адміністративної реформи має супроводжуватися цілеспрямованим застосуванням нових інформаційних технологій у сфері державного управління. Підвищення ефективності державного управління залежить від якісно нового рівня інформаційного забезпечення органів виконавчої влади. У зв'язку з цим основними завданнями інформатизації державного управління мають бути: створення інформаційної системи державного управління; визначення потреб органів влади у нових інформаційних технологіях та базах даних; розробка типових проектів та стандартів інформатизації державного управління; здійснення державного керівництва впровадженням нових інформаційних технологій в сфері державного управління; організація міжнародного співробітництва у галузі обміну інформацією щодо державного управління; здійснення безпаперового документообігу; удосконалення статистичної звітності стосовно функціонування органів виконавчої влади; розробка нормативно-правових актів з питань інформатизації адміністративної системи, у тому числі її захисту.

На той час вважалось, що інформатизація державного управління має передбачати побудову на єдиній методологічній і програмній основі державної інформаційно-аналітичної системи «Адміністративна система України», основним завданням якої має стати моніторинг результативності та ефективності управлінської діяльності органів виконавчої влади, створення та підтримка банку даних про ці органи, доступ до міжнародних інформаційних мереж, насамперед «Internet», тощо.

Утворення такої системи потребує сучасного технічного, технологічного, програмного та фінансового забезпечення, а також нових комунікаційних ліній. Це також потребує відповідної підготовки персоналу державного управління до роботи в умовах глобальної інформатизації [114].

З 1998 року або від моменту введення в дію згаданої концепції до сьогодні пройшло 24 роки і більшість з її положень реалізовано або не є актуальними. Однак, для нашого дослідження важливим є визначення місця сутностей подібних до інформаційного забезпечення, а саме таких як цифрова трансформація, яку можна пропонувати розглядати, як засіб забезпечення.

Законодавець не визначає, що таке цифрова трансформація, але дає визначення, що таке «цифровізація» або насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможлиблює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [126].

Загалом, цифрова трансформація є комплексною темою. Її вже зараз можна вносити до словників омонімів, через велику кількість значень [60].

На думку фахівців українського інституту майбутнього під цифровою трансформацією (цифровізацією) слід розуміти перетворення наявних аналогових (іноді електронних) продуктів, процесів та бізнес-моделей організації, в основі якої лежить ефективне використання цифрових технологій. При цьому такими технологіями є: Інтернет речей, роботизація та кіберсистеми, штучний інтелект, великі дані, безпаперові технології, адитивні технології (3D-друк), хмарні та туманні обчислення, безпілотні та мобільні технології, біометричні технології, квантові технології, технології ідентифікації, блокчейн (перелік не є вичерпним та доповнюється). Тобто цифрова трансформація означає інтеграцію цифрових технологій, яка призводить до принципових змін у тому, як діють громадяни, підприємства та організації, як вони забезпечують

цінність для себе, своїх працівників, клієнтів, партнерів, досягаючи власних та спільних, економічних та соціальних цілей швидше, дешевше та з новою якістю [175]. Або ж іншими словами може допомогти перейти через складні технології до спрощення глобальної інформатизації державного управління. За нашими спостереженнями цифрова трансформація визначила потребу прийняття норм документів, пов'язаних із використанням необхідних баз даних (реєстрів), визначених законодавством, а також реалізацію інтероперабельності ресурсів в діяльності органів державної влади.

Чинне законодавство не містить визначення, що таке *автоматизація*, тому звернемося до тлумачного словника, де визначено, що це дія за значенням автоматизувати і автоматизуватися. У свою чергу автоматизувати означає: застосовувати в роботі автоматичні прилади, машини; робити автоматичним, машинальним [152, с.12].

У Пенсійному фонді України автоматизацію пов'язують із функціонуванням процесів призначення, перерахунку та виплати пенсій, якій у свою чергу передувала комп'ютеризація або оснащення робочих місць персональними комп'ютерами.

З даного приводу І. О. Кравченко аргументовано зазначено, що суцільна комп'ютеризація органів Пенсійного фонду розпочалася у 1993-1995 рр. Зокрема були автоматизовані процеси обліку надходжень страхових внесків та приймання відповідних звітів. Це був відчутний крок вперед, який дозволив впровадити в подальшу діяльність Пенсійного фонду систему персоніфікованого обліку [52, с.14].

У 2016 році було оголошено про модернізацію та оприлюднено відповідну стратегію розвитку до 2020 року, метою якої було забезпечення європейських стандартів функціонування та надання послуг, зміцнення фінансової стабільності, підвищення прозорості діяльності Пенсійного фонду, а також оптимізації адміністративних видатків. Зазначалось, що реалізувати

стратегію можливо шляхом модернізації та розвитку Пенсійного фонду, зокрема з урахуванням новітніх інформаційних та управлінських технологій, єдиних сучасних стандартів якості обслуговування громадян, ефективних організаційних і структурних рішень, впровадження і розвитку ринкових елементів обслуговуючої інфраструктури та механізму громадського контролю [127].

Крім того, треба розуміти той факт, що прийнято вважати, що автоматизація сприяє зменшенню корупційних ризиків у правовідносинах з Пенсійним фондом України. Аналіз нормативних документів Пенсійного фонду України показав, що на сьогодні рівень корупційних ризиків може бути знижено завдяки реалізації повноважень Пенсійного фонду України через: створення інструментів для автоматизованого моніторингу і контролю функціональних процесів, пов'язаних з прийомом та обслуговуванням осіб, які звертаються до органів Пенсійного фонду України, аудіо- та відео фіксації процесів обслуговування; подальшого впровадження в особистому кабінеті застрахованої особи на веб-порталі електронних послуг Пенсійного фонду України (електронній персональній сторінці) надання послуги із автоматичного розрахунку прогностного розміру пенсії за даними, наявними в РЗО, та самостійно внесеними даними трудової книжки (“Пенсійний калькулятор”); завершення розробки та впровадження програмного забезпечення для автоматизації функціональних процесів формування бюджету Пенсійного фонду України та кошторисів на фінансування адміністративних витрат, пов'язаних з виконанням функції, покладених на органи Пенсійного фонду України, ведення бухгалтерського обліку.

В історико-правовому розвитку *персоніфікація* не можлива без автоматизації.

Чинне законодавство, як і у випадку з автоматизацією, не містить визначення, що таке персоніфікація, тому звернемося до тлумачного словника,

де визначено, що під персоніфікацією розуміють надання предметам, явищам природи або поняттям властивостей людини, тварини; уособлення; при персоніфікації абстрактне поняття, набуваючи чуттєвих рис, стає конкретним [150, с.332]. Із латинської термін означає особа (persona) та робити (facere), тобто ми надаємо явищам і предметам властивостей, характерних для живої людини.

Аналіз чинного законодавства та випадків вживання слова «персоніфікація» свідчить про його використання у словосполучення. Таким випадком може бути персоніфікований облік відомостей про суми заробітної плати (доходу) та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Свого часу з метою вирішення першочергових завдань, пов'язаних із реформуванням системи пенсійного забезпечення, передбачено розробити комплекс заходів щодо поетапного впровадження протягом 1998-2000 років у Пенсійному фонді України автоматизованого персоніфікованого обліку відомостей у системі обов'язкового державного пенсійного страхування.

На сьогодні згідно із підпунктом 10 пункту 4 Положення про Пенсійний фонд України [104] Пенсійний фонд України відповідно до покладених на нього завдань аналізує та прогнозує надходження коштів від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, організовує взаємодію та обмін інформацією з питань нарахування та сплати єдиного внеску, персоніфікованого обліку надходжень від його сплати, розрахунку показників середньої заробітної плати працівників для призначення пенсії.

При цьому, треба зауважити, що досвід автоматизації та персоніфікації розповсюджено і на недержавні пенсійні фонди [106].

Отже, ці три сутності або автоматизація, персоніфікація та цифрова трансформація мали б спростити процеси, але аналіз нормативно-правових актів

щодо наявності адміністративних норм, які б дійсно реалізували спрощення ми не виявили.

В обґрунтування нашої думки розглянемо детально декілька прикладів. Очевидно, що комп'ютеризація та автоматизація внесли в суспільні відносини новий технологічний рівень. Наприклад, комп'ютеризація дозволила утворювати та зберігати працівникам Пенсійного фонду України шаблони документів, оптимізувати їх друк та надсилання тощо. У свою чергу автоматизація дозволила завдяки електронній пошті вести листування з громадянами та робити налаштування на поштовому сервері відсилання повідомлення про отримання листа від громадянина. У цілому персоніфікація обліків дозволила автоматично звіряти та вірно ідентифікувати особу. А от створення електронного кабінету на порталі Пенсійного фонду України разом із інтегрованими обліками в межах цифрової трансформації це майже інновація процесу та вивільнення робочого часу працюючих або ж перерозподілу працюючих. Втім ні перше, ні друге вже не є класичною інновацією процесу.

Під інтегрованістю ми розуміємо здатність систем та бізнес-процесів, що лежать в їх основі, обмінюватися даними та ділитися інформацією [134].

Під інновацією процесу ми розуміємо імплементацію нового або значно покращеного методу виробництва або доставки (зокрема це передбачає значні зміни у техніках, обладнанні або програмному забезпеченні), до якої не відносяться незначні зміни або покращення, збільшення можливостей виробництва або надання послуг шляхом додавання виробничих або логістичних систем, які є дуже подібними до тих, що вже використовуються, припинення використання процесу, проста заміна капіталу або розширення капіталу, зміни, зумовлені виключно змінами цін на фактори виробництва,

кастомізація, локалізація, регулярні, сезонні та інші циклічні зміни та торгівля новими чи значно вдосконаленими продуктами [135].

Але електронний кабінет на порталі Пенсійного фонду України розташований за IP-адресою 212.1.76.113, яка належить СП «Інфоком», та фізично розміщується на фізичних серверах українського цього ж провайдера, у якого з 2015 року було й орендовано потужності. Ці та аналогічні послуги за певних умов набувались Пенсійним фондом України відповідно вимог законодавство про державні закупівлі. Тобто нічого інноваційного для українського фонду не відбулось адже подібним чином діють багато органів державної влади, які не мають можливості власними засобами утримувати безпосередньо в себе на балансі потрібні потужності. Інша річ, коли, наприклад, вдатись до практики приватних компаній, які можуть користуватись хмарними послугами. Нажаль адміністративно-правовий статус повноваження щодо використання хмарних послуг для розміщення серверів не передбачає адже подібний інститут норм права в Україні не легалізовано для органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Слід зауважити, що відповідний законопроект з 2019 року. Зокрема, законопроектом № 2655Д «Про хмарні послуги» пропонувалось регулювати правові відносини, які виникають при наданні хмарних послуг та визначити особливості використання хмарних послуг органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, державними підприємствами, установами та організаціями, суб'єктами владних повноважень та іншими суб'єктами, яким делеговані такі повноваження [128]. На нашу думку, його прийняття є більш доцільним ніж не доцільним в умовах військової агресії з боку Російської Федерації та з огляду на відсутність затрат на обслуговування серверу, серверної кімнати та відповідних комунікацій. Отже, ми вважаємо, що інноваційний процес в цифровій трансформації для електронного кабінету

Пенсійного фонду України мав би завершитись саме використанням технології хмарних послуг або новим процесом, але законодавчо це поки не можливо.

З огляду на закордонний досвід прибалтійських республік, де у складі аналогів державного пенсійного фонду є спеціалісти по захисту персональних даних та кіберзахисту, а також з урахуванням наявних загроз витоків або змін даних державних реєстрів можемо говорити про потребу у повноваженнях з використання новітніх цифрових технологій, наприклад, блокчейн.

Під технологією **блокчейн** прийнято вважати технологію децентралізованого, тобто розподільного, нікому неналежного та надійно зашифрованого сховища інформації [203]. Дана технологія має, як позитивні, так і негативні характеристики. Одним із основних недоліків називають відносну неможливість за певний період часу обробляти достатню кількість задач або витрати на її утримання чи розробку.

В українському законодавстві зустрічаємо подібне по суті визначення блокчейн, як програмно-комп'ютерний алгоритм децентралізованого публічного або приватного реєстру чи бази даних, функціонування якої забезпечується шляхом взаємодії через Інтернет однорангової мережі, або будь-яким іншим способом, що гарантує належний криптографічний захист усіх записів, транзакцій, проведених з використанням відповідної технології [126].

**Аналіз** контексту використання терміну блокчейн показав, що у чинному законодавстві вжито, як повноваження для Міністерства цифрової трансформації – брати участь формуванні державної політики у забезпеченні розвитку віртуальних активів, блокчейну та токенизації, штучного інтелекту [84]; компетенції посадової особи - до компетенції Віце-прем'єр-міністра України - Міністра цифрової трансформації Федорова М.А. належать питання щодо розвитку віртуальних активів, блокчейну та токенизації, штучного інтелекту [92]; як предмет відання Комітету Верховної Ради України дев'ятого

скликання з питань цифрової трансформації - віртуальні активи, блокчейн та токенизація [122].

Вважаємо, якщо передбачити право Пенсійного фонду України на використання цієї технології у публічних реєстрах, то це могло б значно знизити ризик неправомірного втручання в державні бази даних та зміни інформації в них. Для вирішення цього питання можна використати досвід реєстрів у сфері нерухомості та оформлення відповідних угод [22]. Або ж досвід Міністерства аграрної політики та продовольства України, яке спільно з Державним агентством електронного урядування та Transparency International Україна презентували Державний земельний кадастр на технології Blockchain. Упровадження цієї технології дозволить забезпечити надійну синхронізацію даних, що унеможливить їх підміну в результаті зовнішнього втручання, а також дасть можливість здійснювати суспільний контроль за системою [88]. До того ж, система електронних торгів арештованим майном «СЕТАМ» мала практику проведення перших у світі електронних торгів з використанням найсучаснішої технології збереження й захисту даних «Blockchain».

Постанову про перехід Держземкадастру на Blockchain було прийнято на засіданні Кабінету Міністрів України 21 червня 2017 року. го, звертає на себе увагу досвід приватних або недержавних пенсійних фондів, які інвестують у технології блокчейн та віртуальні активи. Але він поодинокій і не є класичним через новітність технології та відносно правову невизначеність або двозначність, а також різне відношення до цього питання.

Наприклад, Європейська організація страхування та пенсійного забезпечення або ЕІОРА в березні 2018 року висловлювала застереження щодо згаданих технологій [191].

Натомість приватний сектор розглядає можливість інвестування. Мова йде про Fairfax County Retirement Systems, американську компанію у Вірджинії, де планують розвинути вироблення віртуальних активів. Натомість

неприйнятними параметри ризику для придбання подібних активів назвали у Пенсійному фонді вчителів штату Каліфорнії (США). Втім у США наразі тривають відповідні процеси, пов'язані з легалізацією цього питання і якщо такі активи визнають, наприклад, цінними бумажі, то відношення до них може змінитись, хоча вони лишаються високоризиковими активами.

Питання регулювання віртуальних активів в Україні дуже актуальне, адже Україна посідає перший рядок у рейтингу країн світу щодо володіння криптовалютою. За даними міжнародного рейтингу Triple A за підсумками 2020-го наша країна обійшла Сполучені Штати, Росію, Індію, Венесуелу, Кенію, ПАР та інші держави. На сьогодні криптовалютою володіють у країні понад 5,5 млн осіб – 12,7 % всього населення України.

Перший крок щодо легалізації операцій з криптоактивами в нашій державі був здійснений на початку вересня цього року. А саме, 08.09.2021 Верховна Рада України в другому читанні прийняла Закон України «Про віртуальні активи» встановлює правове регулювання обігу віртуальних активів, визначає права та обов'язки учасників ринку, засади державної політики в сфері обігу віртуальних активів (в тому числі і незабезпечених віртуальних активів, до яких можна віднести криптовалюту). Закон набере чинності після підписання президентом та введення в дію закону, який вносить відповідні зміни до Податкового Кодексу України для встановлення спеціального режиму оподаткування послуг з віртуальними активами. Нажаль, це може затягнутися на три-шість місяців, так як на сьогодні залишається ще дуже багато проблемних питань відкритими [9, с. 122].

На нашу думку, даний напрямок також є перспективним для отримання додаткового прибутку, але за умови відповідної правової регламентації та встановлення обґрунтованої межі для інвестиційного пакету.

Отже, вплив цифрової трансформації на адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України настав у вигляді цифровізації управлінських

процесів після початку автоматизації, у т.ч. комп'ютеризації, та персоніфікації. Цифрова трансформація призвела до формування нового правового інституту, який має потенціал розвитку за рахунок суспільних відносин у віртуальному світі.

Ще одним напрямком змін та перспективним шляхом для вдосконалення адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України є питання, пов'язані з юридичною та фізичною особою у віртуальному світі.

Наразі ми звикли в теорії права розглядати звичну модель суспільних відносин у фізичному світі, де їх учасниками є фізичні або/та юридичні особи.

На думку О. Баранова використання мережі Інтернет та інтернет-технологій може обумовити появу особливостей в реалізації звичайних суспільних відносин. Саме ці особливості, а не надумана віртуальність, можуть стати причиною необхідності певного вдосконалення традиційного правового регулювання або, навіть, причиною появи нових правових норм в межах традиційної системи правового регулювання [10, с. 210-218]. Певним чином це твердження притаманне і для нашого питання, яке розглядається у межах підрозділу 3.3.

Нагадаємо, що у теорії адміністративного права прийнято вважати, що фізична та юридична особа є учасником адміністративно-правових відносин [83, с.86].

Вважається, що загальними ознаками правових відносин є наступне: суспільні відносини, які виникають виключно між людьми та безпосередньо пов'язані з їх поведінкою та діяльністю; модель стосунків з урахуванням існуючих загальнолюдських цінностей і суспільних пріоритетів; юридичний вираз економічних, сімейних та інших відносин; виникають, припиняються або змінюються на основі правових норм; суб'єкти правовідносин пов'язані між собою суб'єктивними правами і юридичними обов'язками; взаємна поведінка

учасників правовідносин індивідуалізована і чітко визначена; вольовий характер; охорона та захист державою.

Учасники адміністративно-правових відносин – це конкретні сторони (юридичні і фізичні особи), наділені обов'язками і правами в сфері державного управління, передбаченими і забезпеченими адміністративно-правовими нормами і здатні їх практично реалізувати. Тут маються на увазі органи виконавчої влади держави, державні службовці, підприємства, установи і організації, трудові колективи, громадські організації та громадяни. Йдеться про всіх суб'єктів адміністративного права, які під впливом юридичних фактів, передбачених гіпотезою відповідної адміністративно-правової норми, стають учасниками (сторонами) адміністративно-правових відносин.

Загальною умовою вступу організацій та осіб в адміністративно-правові відносини є наявність у них адміністративної правоздатності [138, с.34].

Для того, щоб стати учасником згаданих відносин необхідно певні умови, які виникають у разі поєднання адміністративної правоздатності і дієздатності.

Аналогічним чином побудована за елементним складом і структура адміністративно-процесуальних відносин, суб'єктами яких є органи публічної влади (їх посадові особи), фізичні та юридичні особи, які вступають у фактичні соціально-правові зв'язки з приводу реалізації встановленого адміністративно-процесуальним законодавством порядку вирішення адміністративних справ [138, с.356].

Юридична наука в сучасний період у питаннях визначення суб'єктів адміністративного права сформулювала досить зрозумілу концепцію, а саме: **до фізичних осіб** – суб'єктів адміністративного права належать громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Такий постулат є непохитним, і він підтримується більшістю вітчизняних вчених-адміністративістів [140, с. 277-278].

І хоча питання правової сутності юридичної особи як суб'єкта права існувало в період виникнення основ римського права, але воно сьогодні набуває додаткової та особливої актуальності в умовах запровадження сучасних принципів та умов державного управління, які ґрунтуються на цифровій трансформації.

**Юридичні особи** – органи виконавчої влади, будь-які інші державні органи, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації (в особі їхніх керівників, які очолюють органи управління цих підприємств, установ, організацій) [155].

У юридичній науці наявна велика кількість теорій, які намагаються розкрити природу юридичної особи, виявити її «субстрат», визначити сутність поняття юридичної особи та співвідношення цього поняття з поняттям суб'єкта права.

Теорії юридичної особи можна розділити на дві великі групи: концепції, що заперечують наявність певного реального суб'єкта із властивостями юридичної особи; концепції, що визнають наявність носія таких властивостей .

Водночас, розглядаючи юридичну особу як об'єкт адміністративно-правового впливу з боку держави, необхідно насамперед враховувати обставини існування і динаміки розвитку правозастосовної практики ЄСПЛ щодо захисту прав юридичних [156, с. 14-17].

До того ж, аналіз чинного законодавства свідчить, що для української адміністративної правотворчої практики є характерним визнання юридичних осіб, як суб'єктів права, а відповідно до статей 81, 167 та 169 Цивільного кодексу України юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права, а держава, територіальні громади можуть створювати юридичні особи як публічного, так і приватного права. Для адміністративного права поділ юридичних осіб на осіб публічного та приватного права є новим.

При вивченні термінології адміністративного законодавства звернув не себе увагу той факт, що з 1997 року з'явилися формулювання, пов'язані із цифровим образом особи та деяких інших сутностей. Наприклад, відцифрований образ особи – зафіксоване електронним способом зображення обличчя фізичної особи [103]. До того ж, вітчизняний законодавець на фоні науково-технічного прогресу очікувано використовує наступні словосполучення: відцифрований підпис особи, відцифрований образ обличчя особи, відцифровані відбитки пальців рук [98]; електронний підпис [97]; електронні документи [109] тощо.

Якщо детально вивчити зміст згаданих понять, то виявиться, що технічний прогрес змінює усталену роботу Пенсійного фонду України шляхом змін самого процесу отримання інформації, обсягу інформації, яку він отримують та способів обробки цієї інформації. Прикладом такого процесу є випадок, коли до Пенсійного Фонду України формується звітність з накладанням електронного цифрового підпису та шифруванням електронних документів. Також в державних інформаційних реєстрах, зокрема ДМС містяться дані про е-паспорт громадянина України, а у Державному реєстрі актів цивільного стану Міністерства юстиції України – електронні відомості про народження особи. При цьому, достатньо використати застосунок «Дія», щоб пред'явити е-паспорт громадянина України та засвідчити у такий спосіб свою особистість.

На завершення можемо констатувати появу інформаційних норм права, які регулюють суспільні відносини, пов'язані із управлінням електронними образами даних про особу. Крім того, фактично виходить, що дані про особу хоча і перебувають на серверному обладнанні, але знаходяться у цифровому середовищі, наприклад, у інформаційних ресурсах Пенсійного фонду України.

Цифрове середовище – це ширше поняття, ніж мережа Інтернет. Цифрове середовище включає у себе не лише веб-сайти (і веб-сторінки як складові веб-

сайтів), а й електронні документи, файли, в тому числі оцифровані об'єкти інтелектуальної власності, які використовуються на відповідних пристроях, що не передбачають паперової форми документообігу (комп'ютери, ноутбуки, планшети, телефони, інші види так званих «гаджетів») [157, с. 272].

Ми також пропонуємо введення у науковий обіг понять цифрова фізична особа та цифрова юридична особа з наступним змістом.

**Цифрова фізична особа** – зафіксований у цифровому (віртуальному) світі за допомогою цифрових технологій образ даних про фізичну особу (*громадян України, іноземців та осіб без громадянства*), який свідчить про неї, як про суб'єкта адміністративно-правових відносин.

**Цифрова юридична особа** – зафіксований у цифровому (віртуальному) світі за допомогою цифрових технологій образ даних про юридичну особу (*органи виконавчої влади, будь-які інші державні органи, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації*), який свідчить про неї, як про суб'єкта адміністративно-правових відносин.

Таким чином, ще одним вірогідним напрямком впливу цифрової трансформації на адміністративно-правовий статус пропонується визнати норми, які стосуються віртуальної сутності або цифрової юридичної та цифрової фізичної особи, під якими по суті розуміємо образ даних про них у цифровому (віртуальному) світі.

### **Висновки до Розділу 3**

Подальший розвиток компаративістського вчення можливий за рахунок вивчення та висвітлення досвіду розбудови адміністративно-правового статусу аналогів пенсійних фондів країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських Республік), а також його асоційованих членів (Республіки Грузія та Молдова). Завдяки цьому можна розглядати можливість запозичення досвіду згаданих країн на шляху України до євроінтеграції та у

частині квазі-утворень (використання послуг нотаріуса через Інтернет при оформленні пенсії).

В умовах тимчасово окупованих територій України адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України зазнав та зазнає змін з огляду на пандемію, а його зміст розширився, що раніше спостерігалось під впливом інших соціально-економічних умов або в умовах мирного часу, зокрема, пов'язаних із пенсійним забезпеченням військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб.

Вплив процесу цифрової трансформації на адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України настав у вигляді цифровізації після автоматизації та персоніфікації, призвів до формування нового правового інституту, який має потенціал розвитку за рахунок суспільних відносин, пов'язаних із рішеннями у сфері блокчейн та його похідними.

Доведена необхідність внесення змін до п. 26 ст. 1 до Закону України «Про Національну програму інформатизації» наступного змісту: *«Цифрова фізична особа – зафіксований у цифровому (віртуальному) світі за допомогою цифрових технологій образ даних про фізичну особу (громадян України, іноземців та осіб без громадянства), який свідчить про неї, як про суб'єкта адміністративно-правових відносин. Цифрова юридична особа – зафіксований у цифровому (віртуальному) світі за допомогою цифрових технологій образ даних про юридичну особу (органи виконавчої влади, будь-які інші державні органи, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації), який свідчить про неї, як про суб'єкта адміністративно-правових відносин».*

## ВИСНОВКИ

У висновках дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання – надання теоретико-правової характеристики адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України за сучасних умов, виявленні у чинному українському законодавстві прогалин та колізій. В результаті дослідження сформульовано наступні основні наукові сентенції положення та рекомендації:

1. У якості новітніх історико-правові передумови виникнення адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України визнано – ратифікація Статуту ООН, централізований союзний, самостійний, суверенний або правонаступницький характер статусу фондів, взаємодія з профспілками, а також кризові явища, а сам розвиток статусу характеризується особливостями нормативно-правового регулювання, межі виникнення яких дозволяють сформулювати наступні періоди становлення та розвитку:

I період – започатковуючий, що передбачав створення Українського республіканського відділення Пенсійного фонду до основних завдань якого входило фінансування пенсійних виплат;

II період – впорядковуючий, що передбачав нормативно-правове врегулювання адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду уже на теренах України (прийняття Закону України «Про пенсійне забезпечення»; Прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про створення Пенсійного фонду України», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України»);

III період – правовстановлюючий, передбачав наділення адміністративно-правовим статусом на законодавчому рівні Пенсійного фонду через прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне

страхування» ;

IV період – трансформаційний, який передбачав значні зміни у адміністративно-правовому статусі Пенсійного фонду через прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України».

2. В історіографії досліджень адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України виявлено та ідентифіковано тенденції: визнання проблем пенсійного забезпечення, потреба їх комплексного вивчення; відхід від наслідування радянських правових інститутів республіканського державного управління, перехід до публічного управління та надання населенню сервісних послуг; поява ідей - розбудови спеціалізованого фонду, як центрального органу виконавчої влади, автоматизації управлінських процесів та цифровізації публічного управління; формування пропозицій та рекомендацій щодо нормативно-правового регулювання, а також фокусування наукової думки на кризисному управлінні, продовженні наукового пошуку оптимальної моделі діяльності Пенсійного фонду України.

3. Під «адміністративно-правовим регулюванням діяльності Пенсійного фонду України» пропонується розуміти загальні та спеціальні акти адміністративно-правового характеру, що регулюють статус Пенсійного фонду України, як суб'єкта публічного управління.

4. Вироблено дефініцію «адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України» як сукупність прав та обов'язків, що виникають у процесі реалізації державної політики щодо пенсійного забезпечення, формування обліку осіб, підлягаючих загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та обліку відповідних надходжень для сплати внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також у процесі забезпечення функціонування цього фонду як центрального органу виконавчої влади у системі публічної адміністрації.

5. Процесуальні особливості адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України, які полягають у регламентації нормами процесуального права (строки, порядки, режими функціонування тощо) виконання ним окремої функції з реалізації державної політики (питання пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, в тому числі військовослужбовців), а також забезпечення його функціонування, як суб'єкта публічного адміністрування на всій території України в умовах сучасних реалій.

6. Специфіка юридичної відповідальності Пенсійного фонду України полягає у тому, що винні фізичні або юридичні особи за наявності юридичних та фактичних підстав несуть не лише дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову, господарську або кримінальну відповідальність згідно із законом.

7. Дістало подальшого розвитку компаративістське вчення за рахунок вивчення та висвітлення досвіду розбудови адміністративно-правового статусу аналогів пенсійних фондів країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонських Республік), а також його асоційованих членів (Республіки Грузія та Молдова), у результаті чого розглянуто можливість його запозичення на шляху до євроінтеграції та у частині квазі-утворень.

8. В умовах тимчасово окупованих територій України адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України зазнав та зазнає змін з огляду на пандемію, а його зміст розширився, що раніше спостерігалось під впливом інших соціально-економічних умов, зокрема, пов'язаних із пенсійним забезпеченням військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб.

9. Вплив процесу цифрової трансформації на адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України настав у вигляді цифровізації після автоматизації та персоніфікації, призвів до формування нового правового

інституту, який має потенціал розвитку за рахунок суспільних відносин, пов'язаних із рішеннями у сфері блокчейн та його похідними.

Доведена необхідність внесення змін до п. 26 ст. 1 до Закону України «Про Національну програму інформатизації» наступного змісту: *«Цифрова фізична особа – зафіксований у цифровому (віртуальному) світі за допомогою цифрових технологій образ даних про фізичну особу (громадян України, іноземців та осіб без громадянства), який свідчить про неї, як про суб'єкта адміністративно-правових відносин. Цифрова юридична особа – зафіксований у цифровому (віртуальному) світі за допомогою цифрових технологій образ даних про юридичну особу (органи виконавчої влади, будь-які інші державні органи, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації), який свідчить про неї, як про суб'єкта адміністративно-правових відносин».*

## 10. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративна відповідальність : навч. посіб. / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ : Істина, 2011. 184 с.
2. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Юрид. літ., 2003. 896 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін.]. Київ : Юрид. думка, 2007. Т. 1. Загальна частина. 592 с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін.]. Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
5. Адміністративне право. Загальна частина : мультимед. навч. посіб. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: [https://arm.naiu.kiev.ua/books/adm\\_pravo\\_zch/nm/lec2.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/adm_pravo_zch/nm/lec2.html)
6. Акт Ради про укладення Другого протоколу до Конвенції про захист фінансових інтересів Європейських співтовариств : вчинено у Люксембурзі 19 черв. 1997 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_002-97/ed19970719#n43](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-97/ed19970719#n43)
7. Андреева Т. С. Формирование пенсионной системы Латвии. *Вестник БГЭУ*. 2018. № 4. С. 126–134. URL: [http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/80602/1/Andreeva\\_126\\_136.pdf](http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/80602/1/Andreeva_126_136.pdf)
8. Армаш Н. О. Важливість дієвого механізму контролю за створенням і діяльністю органів публічної влади. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія : Право. 2014. Вип. 1. С. 24–31.
9. Архирейська Н. Законодавче регулювання віртуальних активів в Україні. *Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах* :

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (05 листоп. 2021 р.). Тернопіль, 2021. С. 122–124. (Сучасний розвиток фінансового ринку України: можливості, виклики, загрози). URL:

[http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/36335/2/FMZKPNES\\_2021\\_Arkhireiska\\_N-Legislative\\_regulation\\_122-124.pdf](http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/36335/2/FMZKPNES_2021_Arkhireiska_N-Legislative_regulation_122-124.pdf)

10. Баранов О. А. Віртуальність і правове регулювання. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 210–218. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Baranov\\_Oleksandr/Virtualnist\\_i\\_pravove\\_rehuliuвання.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Baranov_Oleksandr/Virtualnist_i_pravove_rehuliuвання.pdf)

11. Безклубий І. Запрошення до наукової дискусії про правову відповідальність. *Про українське право. Часопис кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка* / за ред. проф. І. Безклубого. 2010. Чис.V. С. 18–22.

12. Біленчук Д. П. Електронна інформаційна ера: інформаційне суспільство, інформаційне право, інформаційне законодавство. *Форіншурер : онлайн-журнал про технології страхування* : [сайт]. URL: <https://forinsurer.com/public/03/09/18/717>

13. Бурбика М. М., Солонар А. В., Янішевська К. Д. Адміністративне право України : навч. посіб. Суми : Мрія, 2015. 357 с.

14. Буряченко О. Є. Пенсійна система в Україні: історія становлення і теоретичні засади розвитку на сучасному етапі національного державотворення : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Одеса, 2017. 252 с.

15. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

16. Галаган И. А. Административная ответственность в СССР. Государственное и материально-правовое исследование : монография / науч. ред. В. С. Основин. Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 1970. 251 с.

17. Галуцько В. М. Адміністративна відповідальність іноземців та осіб без громадянства в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 216 с.
18. Генеральна угода про торгівлю послугами СОТ : прийнята від 15 квіт. 1994 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981\\_017/ed19940415#n307](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017/ed19940415#n307)
19. Герасименко Є. С. Питання реформування інституту адміністративної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2000. 21 с.
20. Глущенко С. А. Адміністративно-правові засади пенсійного забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 201 с.
21. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n1678>
22. Грушин И. Ю. Blockchain – решение проблем регистрации недвижимости. *КиберЛенинка* : [сайт]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/blockchain-reshenie-problem-registratsii-nedvizhimosti/viewer>
23. Гуменюк В. Є. Адміністративно-правові засади публічного управління у сфері пенсійного забезпечення в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 214 с.
24. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 432 с.
25. Деякі питання казначейського обслуговування коштів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : постанова Кабінету Міністрів України від 11 трав. 2017 р. № 312. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2017-%D0%BF#Text>

26. Деякі питання цифрової трансформації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 лют. 2021 р. № 365-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-%D1%80#Text>

27. Директива (ЄС) 2017/1371 Європейського Парламенту та Ради про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу, кримінально-правовими засобами : учинено у Страсбурзі 5 лип. 2017 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_008-17/ed20170705#n60](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-17/ed20170705#n60)

28. Діденко С. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 75–80.

29. Договір між Україною і Латвійською Республікою : підписаний 26 лют. 1998 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428\\_010#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_010#Text)

30. Единый Государственный фонд социального страхования Приднестровской Молдавской Республики : [сайт]. URL: <http://ef-pmr.org/>

31. Енгабарян Р. В., Краснов Ю. К. Теория государства и права : учеб. пособ. М. : Норма, 1999. 360 с.

32. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / [редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.] ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 2003. Т. 4. Н–П / [уклад. тому : Р. В. Болдирев та ін.]. 656 с.

33. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / [редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко] ; АН УРСР ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1982. Т. 1. А–Г. 632 с.

34. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / [редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.] ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О.

Потебні. Київ : Наук. думка, 2006. Т. 5. Р–Т / [уклад. тому : Р. В. Болдирев та ін.]. 703 с.

35. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Міністерство юстиції України : [сайт]. URL: <https://usr.minjust.gov.ua/content/free-search>

36. Єрмоленко-Князева Л. С. Взаємозв'язок дисциплінарної відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2017. № 26. С. 31–34.

37. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / за ред. В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 320 с.

38. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юрид. вищ. навч. закл. / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.

39. Загальне адміністративне право : підручник / [І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та ін.] ; за заг. ред. І. С. Гриценка. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 565 с.

40. Зайчук О. Б. Правовий статус централізованих позабюджетних цільових фондів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 239 с.

41. Захарчук О. З. Використання досвіду органів влади зарубіжних країн у боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні: адміністративно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2012. 16 с.

42. Звіт про виконання договору про закупівлю UA-2020-07-09-008599-с : укладено договір 04 серп. 2020 р. ; звіт від 30 листоп. 2020 р. *Prozorro* : [сайт]. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2020-07-09-008599-c/print/contract-ongoing/html/12c369306780470fb943a8137eaa6363>

43. Звіт про роботу органів Пенсійного фонду України за 9 місяців 2021 року. *Пенсійний фонд України* : [сайт]. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2149219-zvit-pro-robotu-organiv-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-9-misyatsiv-2021-roku/>
44. Зубар В. М. Участь юридичних осіб публічного права у цивільних правовідносинах. *Молодий вчений*. 2016. № 11. С. 304–307. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv\\_2016\\_11\\_73](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_11_73)
45. Іванов С. О. Участь юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах (на прикладі Міністерства оборони України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Хмельницький, 2008. 236 с.
46. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах / Н. М. Оніщенко, Т. І. Тарахонич, Н. М. Пархоменко, Л. О. Макаренко ; за заг. ред. Н. М. Оніщенко. Київ : Юрид. думка, 2009. 216 с.
47. Кисіль Л. Є. До питання про поняття і структуру адміністративної правосуб'єктності. *Правова держава*. 2013. Вип. 24. С. 231–236.
48. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. Одеса : Юрид. літ., 2002. 312 с.
49. Кіселичник В. Адміністративно-правовий статус юридичних осіб приватного права. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 3. С. 31–37.
50. Клипа О. П. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту працівників Національної поліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2021. 22 с.
51. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : підписана 31 жовт. 2003 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_c16#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text)
52. Кравченко І. О. Організація діяльності пенсійного фонду України : монографія. Харків : Константа, 2017. 404 с.

53. Кравченко Л., Плетньова О. Проблеми адміністративної відповідальності юридичних осіб у сфері валютного законодавства. *Юридичний журнал*. 2004. № 8. С. 69–72.

54. Кротюк В., Іоффе А., Лук'янець Д. Фінансові санкції та адміністративна відповідальність: проблема співвідношення. *Право України*. 2000. № 5. С. 29–33.

55. Кулікова Є. О. Порівняльний аналіз системи пенсійного страхування України та зарубіжних країн. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Економіка. 2018. № 9 (37). С. 142–146.

56. Курило С. Л. Адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ як суб'єкта взаємодії з органами місцевої влади з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку. *Форум права* : електрон. наук. фахове вид. 2012. № 1. С. 523–526. URL: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP\\_index.htm\\_2012\\_1\\_79.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2012_1_79.pdf).

57. Лаврентьев Є. О. Відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 259 с.

58. Лібанов М. О. Правове регулювання фінансування професійних пенсій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 245 с.

59. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 21 с.

60. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки : кол. монографія / [Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, І. О. Курило та ін.] ; за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. 320 с.

61. Мелех Л. В. Юридична відповідальність за правопорушення у сфері земельних відносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 259–262. URL: [http://lsej.org.ua/8\\_2020/66.pdf](http://lsej.org.ua/8_2020/66.pdf)
62. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навч. посіб. / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.
63. Методичні рекомендації (вказівки) до вивчення навчальної дисципліни «Правові основи діяльності менеджера». Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2015–2016. 80 с. URL: [http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/23128/3/donchenko\\_metod.pdf](http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/23128/3/donchenko_metod.pdf)
64. Мишальченко Ю. В., Платонова Л. А., Торопыгин А. В. Международно-правовое регулирование в сфере пенсионного обеспечения граждан СНГ. *Евразийская интеграция: экономика, право, политика*. 2020. С. 55–71. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodno-pravovoe-regulirovanie-v-sfere-pensionnogo-obespecheniya-grazhdan-sng>
65. Можечук Л. В. Правове регулювання пенсійного забезпечення працівників освіти в Україні : дис. ... д-ра філос. : 081. Маріуполь, 2020. 274 с.
66. Москаленко А. Специфіка адміністративно-правового статусу юридичних осіб публічного права, заснованих державою. *KELM. Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 7 (43), vol. 1. С. 194–200.
67. Мохова Ю. Л. Державні механізми розвитку електронного урядування в умовах цифрових трансформацій України : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. Миколаїв, 2021. 490 с.
68. Назар Ю. С., Проць І. М. Адміністративна та фінансово-правова відповідальність за порушення бюджетного законодавства : монографія. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 172 с.

69. Насушна О. В. Земельне правопорушення як підстава притягнення до адміністративної відповідальності. *Держава і право* : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. 2009. Вип. 46. С. 267–272.

70. Національний класифікатор ДК 002:2004 «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» : затв. наказом Держспоживстандарту України від 28 трав. 2004 р. № 97. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#Text>

71. О государственной пенсионной системе : Закон Республики Молдова от 14 октября 1998 г. № 156. URL: [https://www.legis.md/cautare/getResults?doc\\_id=125810&lang=ru](https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125810&lang=ru)

72. О государственной системе социального страхования : Закон Республики Молдова от 08 июля 1999 г. № 489. URL: [https://www.legis.md/cautare/getResults?doc\\_id=125055&lang=ru](https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125055&lang=ru)

73. О государственном пенсионном обеспечении граждан в Приднестровской Молдавской Республике : Закон Приднестровской Молдавской Республики от 17 февраля 2005 г. № 537-3-III (САЗ 05-8) ; текущая редакция на 01 марта 2022 г. *Единый Государственный фонд социального страхования Приднестровской Молдавской Республики* : [сайт]. URL: <http://ef-pmr.org/law/ps/>

74. О государственных фондируемых пенсиях : Закон Латвийской Республики от 8 марта 2000 г. *LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBU AKTI* : [сайт]. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=2341>

75. О частных пенсионных фондах : Закон Латвийской Республики от 5 июня 1997 г. *LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBU AKTI* : [сайт]. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=44006>

76. Об организации и функционировании Национальной кассы социального страхования : постановление Правительства Республики Молдова

от 10 квіт. 2020 г. № 230. URL:  
[https://www.legis.md/cautare/getResults?doc\\_id=129164&lang=ru](https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129164&lang=ru)

77. Обзор пенсионной системы Эстонии. *Pensionikeskus* : [сайт]. URL: <https://www.pensionikeskus.ee/ru/%d0%bf%d0%b5%d0%bd%d1%81%d0%b8%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%b0%d1%8f-%d1%81%d0%b8%d1%81%d1%82%d0%b5%d0%bc%d0%b0/%d0%be%d0%b1%d0%b7%d0%be%d1%80-%d0%bf%d0%b5%d0%bd%d1%81%d0%b8%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%be%d0%b9-%d1%81%d0%b8%d1%81%d1%82%d0%b5%d0%bc%d1%8b-%d1%8d%d1%81%d1%82%d0%be%d0%bd%d0%b8%d0%b8/>

78. Організація роботи органів Пенсійного фонду України : курс лекцій для студентів V курсу факультету підготовки кадрів для органів Пенсійного фонду України / [уклад. Д. М. Кравцов]. Харків : Нац. ун-т “Юрид. акад. України”, 2011. 85 с.

79. Основи законодавства України про загальнообов’язкове державне соціальне страхування : прийнято 14 січ. 1998 р. № 16/98-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#n87>

80. Пенсионная система Республики Молдова: актуарная экспертиза / Valerii Baskakov (red.), Elena Kirilova, Anna Selivanova, ...; trad. în lb. rom.: Veronica Maevschi. Ch.: S.n., 2007 (Tipogr. “Elena V.I.” SRL). 100 p.

81. Пенсійний кодекс України : проект реєстр. № 4290а від 16 лип. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=51712&pf35401=308319>

82. Пенсіям для мешканців ТОТ – бути! Історичне рішення Верховного Суду. *Право на захист* : [сайт]. URL: <https://r2p.org.ua/pensiyam-dlya-meshkancziv-tot-butyi-istorychne-rishennya-verhovnogo-sudu/>

83. Петков С. В. Теорія адміністративного права : навч. посіб. Київ : КНТ, 2014. 304 с.
84. Питання Міністерства цифрової трансформації : постанова Кабінету Міністрів України від 18 верес. 2019 р. № 856. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>
85. Пінчук Ю. А. Історіографія. *Енциклопедія Сучасної України* : енциклопедія / [ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.] ; НАН України ; НТШ. Київ : Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. Т. 11. URL: <https://esu.com.ua/article-12818>
86. Подорожний Є. Ю. До проблеми співвідношення дисциплінарної та адміністративної відповідальності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2014. № 12, т. 1. С. 132–134.
87. Положення про Пенсійний фонд України : постанова Кабінету Міністрів України від 23 лип. 2014 р. № 280. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF/ed20140723#Text>
88. Понзель М. Г. Державний земельний кадастр перейшов на технологію Blockchain. *Протокол* : [сайт]. URL: [https://protocol.ua/ua/dergavniy\\_zemelniy\\_kadastr\\_pereyshov\\_na\\_tehnologiyu\\_block\\_chain/](https://protocol.ua/ua/dergavniy_zemelniy_kadastr_pereyshov_na_tehnologiyu_block_chain/)
89. Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 29 черв. 2017 р. у справі № 826/12123/16. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2123805-17#n15>
90. Приклад з практики. Захистити громадян попри конфлікт: як Грузія забезпечує виплату пенсій людям, які проживають на невідконтрольних уряду територіях. Норвезька рада у справах біженців (NRC). 2018. 12 с. URL: <https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/do>

cuments/files/2017\_11\_case\_study\_how\_georgia\_ensures\_pensions\_to\_people\_in\_ng  
ca\_ua.pdf

91. Про верифікацію та моніторинг державних виплат : Закон України від 3 груд. 2019 р. № 324-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324-20#n49>

92. Про визначення питань, що належать до компетенції Першого віцепрем'єр-міністра України та віцепрем'єр-міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 берез. 2020 р. № 274. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2020-%D0%BF#Text>

93. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

94. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності : Закон України від 14 жовт. 1994 р. № 208/94-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-%D0%B2%D1%80#Text>

95. Про внесення змін до Порядку обчислення пенсій особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : постанова Кабінету Міністрів України від 15 листоп. 2017 р. № 851. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2017-%D0%BF#Text>

96. Про внесення змін до пункту 12 Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній : постанова Кабінету Міністрів України від 11 серп. 2021 р. № 829. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-vnesennya-zmin-do-punktu-12-a829-4>

97. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2155-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

98. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20 листоп. 2012 р. № 5492-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#n1085>

99. Про забезпечення виконання функцій з призначення і виплати пенсій органами Пенсійного фонду : постанова Кабінету Міністрів України від 11 квіт. 2002 р. № 497. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2002-%D0%BF#Text>

100. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квіт. 2014 р. № 1207-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

101. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09 лип. 2003 р. № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49–51. Ст. 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#n27>

102. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 лип. 2003 р. № 1058-IV; в ред. від 15 квіт. 2016 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/ed20160415#Text>

103. Про затвердження Концепції створення Єдиного державного реєстру фізичних осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 09 листоп. 2004 р. № 1500. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1500-2004-%D0%BF#Text>

104. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України : постанова Кабінету Міністрів України від 23 лип. 2014 р. № 280. *Верховна Рада*

України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF#Text>

105. Про затвердження Положення про порядок видачі юридичним особам ліцензії на надання банкам послуг з інкасації : постанова Національного банку України від 24 груд. 2015 р. № 926. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0926500-15/ed20220617#n983>

106. Про затвердження Положення про провадження діяльності з адміністрування недержавного пенсійного фонду : розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 03 груд. 2013 р. № 4400. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0218-14#Text>

107. Про затвердження Порядку здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 20 жовт. 2011 р. № 1074. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-2011-%D0%BF#Text>

108. Про затвердження Порядку накладення стягнень за порушення законодавства про захист прав споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 17 серп. 2002 р. № 1177. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1177-2002-%D0%BF#Text>

109. Про затвердження Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами : наказ Міністерства фінансів України від 06 черв. 2017 р. № 557. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-17#Text>

110. Про затвердження Порядку погашення заборгованості за рішеннями суду, виконання яких гарантується державою : постанова Кабінету Міністрів України від 3 верес. 2014 р. № 440. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-2014-%D0%BF#Text>

111. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : постанова Правління Пенсійного фонду України від 25 листоп. 2005 р. № 22-1. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1566-05/ed20211210#Text>

112. Про затвердження Порядку призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги : постанова Кабінету Міністрів України від 29 квіт. 2004 р. № 558. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/558-2004-%D0%BF#Text>

113. Про затвердження Порядку тимчасового зупинення експорту препаратів крові, вироблених із заготовленої на території України плазми крові для фракціонування : постанова Кабінету Міністрів України від 15 верес. 2021 р. № 961. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/961-2021-%D0%BF/ed20210915#n14>

114. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : указ Президента України від 22 лип. 1998 р. № 810/98. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#o446>

115. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 8 лип. 2010 р. № 2464-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>

116. Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 5 листоп. 2014 р. № 829. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-%D0%BF#Text>

117. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави : указ Президента України від 8 листоп. 2019 р. № 837/2019. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837/2019#Text>

118. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : указ Президента України від 9 груд. 2010 р. № 1085/2010. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1085/2010#Text>

119. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05 квіт. 2007 р. № 877-V. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/877-16>

120. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18 січ. 2018 р. № 2268-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>

121. Про пенсійне забезпечення : Закону України від 5 листоп. 1991 р. № 1788-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>

122. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : постанова Верховної Ради України від 29 серп. 2019 р. № 19-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20#Text>

123. Про пожежну безпеку : Закон України від 17 груд. 1993 р. № 3745-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3745-12#Text>

124. Про порядок утворення юридичних осіб публічного права та затвердження їх статутів (положень) : лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 14 верес. 2004 р. № 6284. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6284563-04#Text>

125. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17 лют. 2011 р. № 3038-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

126. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 67-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

127. Про схвалення Стратегії модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 верес. 2016 р. № 672-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2016-%D1%80#Text>

128. Про хмарні послуги : проект Закону України реєстр. № 2655 від 20 груд. 2019 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_2?pf3516=2655&skl=10](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2655&skl=10)

129. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 берез. 2011 р. № 3166-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

130. Проскурякова І. М. Процесуальні особливості альтернативного вирішення публічно-правового спору в адміністративному судочинстві : дис. ... д-ра філос. : 081. Київ, 2021. 300 с. URL: [http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/19789/4/dysert\\_proskuriakova.pdf](http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/19789/4/dysert_proskuriakova.pdf)

131. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. [6-е вид.]. Харків : Консум, 2002. 160 с.

132. Рамкове рішення 2005/212/ЮВС про конфіскацію доходів, засобів і власності, одержаних злочинним шляхом : вчинено у Брюсселі 24 лют. 2005 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_005-05/ed20050224#n29](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-05/ed20050224#n29)

133. Рамкове рішення Ради ЄС № 2003/568/ПВД про боротьбу з корупцією у приватному секторі : прийнято від 22 лип. 2003 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_945](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_945)

134. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) про тахографи на дорожньому транспорті, скасування Регламенту Ради (ЄЕС) № 3821/85 про реєструвальне обладнання на дорожньому транспорті та внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 561/2006 про гармонізацію деякого соціального законодавства, пов'язаного з дорожнім транспортом : прийнятий 04 лют. 2014 р. № 165/2014. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_005-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-14#Text)

135. Регламент Комісії (ЄС) про визнання певних категорій допомоги сумісними з внутрішнім ринком на застосування статей 107 та 108 Договору : прийнятий від 17 черв. 2014 р. № 651/2014. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_042-14/ed20210405#n232](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_042-14/ed20210405#n232)

136. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 19 с.

137. Рожко А. А. Повышение финансовой устойчивости пенсионной системы Республики Молдова: проблемы и решения. *Известия УрГЭУ*. 2012. № 3 (41). С. 34–39.

138. Серета В. В., Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 520 с.

139. Сивак С. М. Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Київ, 1999. 17 с. URL: <https://referat.co/referat/122527-drugoe-pravovi-problemi-pensiynogo-zabezpechennya-v-ukrayini-avtoref-dis-kand-yurid-nauk-sm-sivak-kiyiv-un-t-im-tshevchenka-k-1999-17-s-uk/read?p=2>

140. Сидор М. Я. Щодо визначення фізичних осіб як суб'єктів адміністративного права та обсягу їхньої дієздатності і правоздатності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2013. № 3. С. 276–282.

141. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник. Харьков : Консум, 2000. 691 с.

142. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. [2-ге вид.]. Київ : Алерта ; КНТ ; ЦУП, 2010. 520 с.

143. Скоробогатова А. Ю. Повноваження органів управління Пенсійного фонду в сучасних умовах. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 жовт. 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 298–300.

144. Скоробогатова А. Ю. Досвід розбудови адміністративно-правового статусу аналогів пенсійних фондів країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонської Республік). *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6\3. Р. 37–41. (Словацька Республіка).

145. Скоробогатова А. Ю. Передумови виникнення та етапи розвитку адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск №5. Том 2. С 100–106.

146. Скоробогатова А. Ю. Сутність та поняття адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. № 3 (61). С. 100–107.

147. Скоробогатова А. Ю. Цифрова трансформація та адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 2. С. 146–149.

148. Скоробогатова А. Ю. Шляхом удосконалення основних функцій Пенсійного фонду України. *Правова держава: історія, сучасність та*

*перспективи формування в Україні* : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 28 лют. 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 273–275.

149. Скоробогатова А. Ю. Юридична відповідальність Пенсійного фонду України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. № 4 (62). С. 109–114.

150. Словник української мови : в 11 т. / [редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін.] ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 6. П–Поїти. 832 с.

151. Словник української мови : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1978. Т. 9. С. 916 с.

152. Словник української мови : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970. Т. 1. А–В. 799 с.

153. Справа за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства "Всеукраїнський Акціонерний Банк" щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) : рішення Конституційного Суду України від 30 трав. 2001 р. № 7-рп/2001. Справа № 1-22/2001. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-01#Text>

154. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. [3-є вид., перероб. та допов.]. Київ : Атіка, 2011. 624 с.

155. Суб`єкти адміністративного права. Тема № 3. Адміністративне право. Загальна частина : мультимед. навч. посіб. 2017. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: [https://arm.naiu.kiev.ua/books/adm\\_pravo\\_zch/nm/lec3.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/adm_pravo_zch/nm/lec3.html)

156. Танчик О. М. Юридична особа як суб'єкт адміністративного права: проблеми теорії та практики. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4, ч. 3. С. 13–18.

157. Тарасенко Л. Л. Цифрове середовище як місце здійснення прав інтелектуальної власності. *Україна в умовах реформування правової системи : сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 21–22 квіт. 2017р.). Тернопіль, 2017. С. 272–275. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/21432/1/272-275.pdf>

158. Технічна угода між Пенсійним фондом України та Службою закордонних виплат Управління фонду державного соціального страхування Литовської Республіки про порядок призначення, переказу та виплати пенсій : підписана 19 січ. 2010 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440\\_076#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440_076#Text)

159. Ткаліч І. О. Правове регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів у системі недержавного пенсійного забезпечення України : монографія / Акад. праці і соц. відносин Федерації профспілок України. Київ : Сталь, 2012. 159 с.

160. Ткачук Н. І. Інформаційні права і свободи людини та громадянина як основа формування інформаційного суспільства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6, т. 2. С. 147–151.

161. Тлумачний словник української мови / [уклад.: Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига]. Харків : Сінтекс, 2005. 672 с.

162. Угода між Пенсійним фондом України і Державним агентством соціального страхування Латвійської Республіки про порядок переказу і виплати пенсій : підписана 04 лип. 2001 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428\\_055#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_055#Text)

163. Угода між Пенсійним фондом України і Єдиним державним фондом соціального забезпечення і медичного страхування Республіки Грузія про

взаємне переведення пенсій особам відповідно до статей 6 і 7 Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Грузія про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення : підписана 23 листоп. 1996. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268\\_048#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_048#Text)

164. Угода між Україною та Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення : підписана 5 жовт. 2010 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233\\_040#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_040#Text)

165. Угода між Урядом України і Урядом Литовської Республіки про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення : підписана 27 верес. 1994 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440\\_545#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440_545#Text)

166. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Грузія про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення : підписана 9 січ. 1995 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268\\_513#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_513#Text)

167. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Куба про сприяння та взаємний захист інвестицій : підписана 20 трав. 1995 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192\\_632/ed19961204/find?text=%FE%F0%E8%E4%E8%F7%ED%E0+%EE%F1%EE%E1%E0](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192_632/ed19961204/find?text=%FE%F0%E8%E4%E8%F7%ED%E0+%EE%F1%EE%E1%E0)

168. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про гарантії прав громадян в галузі пенсійного забезпечення : підписана від 29 серп. 1995 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498\\_637#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_637#Text)

169. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Сан-Марино про сприяння та взаємний захист інвестицій : вчинено 13 січ. 2006 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL:

[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674\\_002/ed20080919/find?text=%FE%F0%E8%E4%E8%F7%ED%E0+%EE%F1%EE%E1%E0](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674_002/ed20080919/find?text=%FE%F0%E8%E4%E8%F7%ED%E0+%EE%F1%EE%E1%E0)

170. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Сінгапур про сприяння та взаємний захист інвестицій : підписана 18 верес. 2006 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702\\_002/ed20070419/find?text=%FE%F0%E8%E4%E8%F7%ED%E0+%EE%F1%EE%E1%E0](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702_002/ed20070419/find?text=%FE%F0%E8%E4%E8%F7%ED%E0+%EE%F1%EE%E1%E0)

171. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : учинено в м. Брюссель 27 черв. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011/ed20140321#n659](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/ed20140321#n659)

172. Угода про вільну торгівлю між Кабінетом Міністрів України та Урядом держави Ізраїль : підписана 21 січ. 2019 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376\\_001-19/ed20190121#n36](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376_001-19/ed20190121#n36)

173. Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії : підписана 08 жовт. 2020 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826\\_001-20/ed20201008#n567](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-20/ed20201008#n567)

174. Угода про сприяння та взаємний захист інвестицій між Урядом України та Урядом держави Катар : учинено в м. Доха 20 берез. 2018 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634\\_004-18/ed20180320#n13](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634_004-18/ed20180320#n13)

175. Україна 2030Е — країна з розвинутою цифровою економікою / [В. Фіщук, В. Матюшко, Є. Чернеєв, О. Юрчак, Я. Лаврик, А. Амелін]. *Український інститут майбутнього* : [сайт]. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#summary>

176. Фещук В. В. Правове регулювання та організація пенсійного страхування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 16 с.

177. Хлебінська О. І. Теоретичні підходи до цифровізації та цифрової трансформації. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : зб. тез та доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 квіт. 2021 р.). Київ, 2021. С. 114–115.

178. Цауркубуле Ж. Л. Качество и уровень жизни пенсионеров в Латвии. *Научные труды БГЭУ*. Минск, 2016. Вып. 9. С. 384–390.

179. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20140101#n438>

180. Цинцадзе А., Гогоберидзе Т. Пенсионная система от государственной пенсии к частной накопительной системе. *Актуальные проблемы бизнес-образования* : XVIII Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 25–26 апреля 2019 г.) : сб. ст. / [редкол.: П. И. Бригадин и др.]. Минск, 2019. С. 266–270.

181. Шамрай В. О., Демський Е. Ф., Мельник О. М. До питання про запровадження юридичної відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення. *Університетські наукові записки*. 2014. № 2 (50). С. 275–282. URL: [https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Unzap\\_2014\\_2\\_32.pdf](https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Unzap_2014_2_32.pdf)

182. Шемшученко Ю. С. Відповідальність юридична. *Юридична енциклопедія* : у 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 1. А–Г. С. 437.

183. Шемшученко Ю. С., Пархоменко Н. М. Правовий статус. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / [редкол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5. П–С. С. 44.

184. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення : монографія / колектив авторів ; відп. ред. Ю. В. Баулін. Донецьк : Кальміус, 2013. 424 с.
185. Явич Л. С. Общая теория права / под ред. А. И. Королева. Ленинград : ЛГУ, 1976. 286 с.
186. Ярошенко І. С. Право соціального забезпечення : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 232 с.
187. Ясь О. В. Історіографія, як термін. *Енциклопедія історії України* / [редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін.] ; НАН України ; Інститут історії України. Київ : Наук. думка, 2005. Т. 3. Е-Й. 672 с. URL: [http://www.history.org.ua/?termin=Istorijgrafija\\_termin](http://www.history.org.ua/?termin=Istorijgrafija_termin)
188. Яцків І. І. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 16 с.
189. Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinių skyrių nuostatų patvirtinimo (Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos) : Isakymas V-126 2021-02-26. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/e036a6e0781011eb9601893677bfd7d8>
190. Eesti pensioniregister. *Pensionikeskus* : [сайт]. URL: <https://www.pensionikeskus.ee/>
191. FATF. Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Provider, FATF, Paris. 2019. *FATF* : [сайт]. URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/Guidance-RBA-virtual-assets.html>
192. Kogumispensionide seadus vastu võetud 14.04.2004. *Riigi Teataja* : [сайт]. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015081?leiaKehtiv>
193. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas 1991-05-21 № I-1336. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0F9036415DBD>

194. Ludovic Subran. Allianz pension report 2020 the silver swan. URL: [https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz\\_com/economic-research/publications/specials/en/2020/mai/Allianz\\_Global\\_Pension\\_Report\\_2020.pdf](https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz_com/economic-research/publications/specials/en/2020/mai/Allianz_Global_Pension_Report_2020.pdf)

195. Nutarimas dėl valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos reglamento patvirtinimo 2017 m. birželio 23 d. Nr. DO-2-5. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/41f96ec0630d11e7b85cfdc787069b42>

196. Nutarimas dėl valstybinio socialinio draudimo rezervinio fondo sudarymo ir valdymo nuostatų patvirtinimo 2017 m. birželio 14 d. Nr. 438. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f8c39790526211e7846ef01bfff9b64>

197. Par valsts sociālo apdrošināšanu 01.10.1997. *LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBU AKTI* : [сайт]. URL: [https://likumi-lv.translate.google.com/ta/id/45466-par-valsts-socialo-apdrosinasanu?\\_x\\_tr\\_sl=auto&\\_x\\_tr\\_tl=uk&\\_x\\_tr\\_hl=ru&\\_x\\_tr\\_pto=wapp](https://likumi-lv.translate.google.com/ta/id/45466-par-valsts-socialo-apdrosinasanu?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=wapp)

198. Riikliku pensionikindlustuse registri asutamine vastu võetud 26.01.1999 nr 39. *Riigi Teataja* : [сайт]. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/76912>

199. Riikliku pensionikindlustuse seadus vastu võetud 05.12.2001. *Riigi Teataja* : [сайт]. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/118022022007>

200. Rubanovsky A., Tsaurkubule Zh. A new approach to the problem of pension capital formation. Saarbrücken, Deutschland : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. 87 p.

201. Sotsiaalhoolekande seadus vastu võetud 09.12.2015. *Riigi Teataja* : [сайт]. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015005?leiaKehtiv>

202. Sotsiaalkindlustusameti põhimäärus vastu võetud 30.01.2019 nr 2. *Riigi Teataja* : [сайт]. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/101022019018?leiaKehtiv>

203. The Blockchain Scalability Problem & the Race for Visa-Like Transaction Speed. URL: <https://towardsdatascience.com/the-blockchain-scalability-problem-the-race-for-visa-like-transaction-speed-5cce48f9d44>

204. Valsts pārvaldes iekārtas likums 06.06.2002. *LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBU AKTI* : [сайт]. URL: [https://likumi-lv.translate.google.com/ta/id/63545-valsts-parvaldes-iekartas-](https://likumi-lv.translate.google.com/ta/id/63545-valsts-parvaldes-iekartas-likums?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=wapp)

[likums?\\_x\\_tr\\_sl=auto&\\_x\\_tr\\_tl=ru&\\_x\\_tr\\_hl=ru&\\_x\\_tr\\_pto=wapp](https://likumi-lv.translate.google.com/ta/id/63545-valsts-parvaldes-iekartas-likums?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=wapp)

205. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra : [сайт]. URL: <https://www.vsaa.gov.lv>

206. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras nolikums Ministru kabineta noteikumi 2012. gada 18. decembrī Nr. 911. *LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBU AKTI* : [сайт]. URL: [https://likumi-](https://likumi-lv.translate.google.com/doc.php?id=253728&from=off&_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=wapp)

[lv.translate.google.com/doc.php?id=253728&from=off&\\_x\\_tr\\_sl=auto&\\_x\\_tr\\_tl=ru&\\_x\\_tr\\_hl=ru&\\_x\\_tr\\_pto=wapp](https://likumi-lv.translate.google.com/doc.php?id=253728&from=off&_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=wapp)

207. საქართველოს კანონი სახელმწიფო პენსიის შესახებ 23.12.2005. *Законодавчий вісник Грузії* : [сайт]. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/27946?publication=29>

208. საქართველოს რესპუბლიკის კანონი 02/08/2021 „დაგროვილი პენსიის შესახებ“. *Законодавчий вісник Грузії* : [сайт]. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/4280127?publication=2>

209. საქართველოს რესპუბლიკის კანონი 04.12.2009წ ნოტარიატის შესახებ. *Законодавчий вісник Грузії* : [сайт]. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/90928?publication=20>

210. საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – საპენსიო სააგენტოს დირექტორის ბრძანება № 001 2019 წლის 27 მაისი. URL: <https://www.pensions.ge/ka/legislation/legal-acts/optout-rule>

## Додатки

## Додаток А

## СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:*

1. Скоробогатова А. Ю. Передумови виникнення та етапи розвитку адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск №5. Том 2. С 100-106.

2. Скоробогатова А. Ю. Сутність та поняття адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. №3(61). С. 100-107.

3. Скоробогатова А. Ю. Юридична відповідальність Пенсійного фонду України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. №4(62). С. 109-114.

4. Скоробогатова А. Ю. Цифрова трансформація та адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 2. С. 146-149.

5. Скоробогатова А. Ю. Досвід розбудови адміністративно-правового статусу аналогів пенсійних фондів країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонської Республік). *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6\3. Р. 37-41. (Словацька Республіка).

*Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*

6. Скоробогатова А. Ю. Повноваження органів управління Пенсійного фонду в сучасних умовах. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції*: 13 матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 жовт. 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 298-300.

7. Скоробогатова А. Ю. Шляхом удосконалення основних функцій Пенсійного фонду України. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні*: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 28 лют. 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 273-275.

## Акти впровадження

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Проректор  
Національної академії внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук,  
професор,  
заслужений діяч науки і техніки України

**Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ**

25.10.2021 р.

### АКТ

про впровадження результатів дисертації  
Скоробогатової Аліни Юріївни

«Адміністративно-правове регулювання діяльності Пенсійного фонду  
України» поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань  
08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»  
у освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, доктора юридичних наук, доцента Пастуха І.Д., в.о. начальника відділу докторантури та ад'юнктури, доктора юридичних наук, професора Дрозда О. Ю., старшого наукового співробітника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук Бондаря С.В. склала цей акт про те, що результати дисертації Скоробогатової Аліни Юріївни «Адміністративно-правове регулювання діяльності Пенсійного фонду України» впроваджені у освітній процес академії.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Скоробогатової А.Ю. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема у системі професійної освіти практичних працівників, при викладанні відповідних навчальних дисциплін та під час підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій.

Голова комісії:

доктор юридичних наук, доцент



Ігор ПАСТУХ

Члени комісії:

доктор юридичних наук, професор



Олексій ДРОЗД

кандидат юридичних наук



Сергій БОНДАР

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Проректор  
Національної академії  
внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор,  
заслужений діяч науки і техніки  
України



**Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ**

### **АКТ**

**про впровадження результатів дисертації Скоробогатової Аліни Юріївни на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності Пенсійного фонду України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» у науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: заступника начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Калиновського О. В. (голова комісії), завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, доктора юридичних наук, доцента Пастуха І. Д., старшого наукового співробітника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук Бондаря С. В. склала цей акт про те, що результати дисертації Скоробогатової Аліни Юріївни на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності Пенсійного фонду України» впроваджені у науково-дослідну діяльність академії.

Результати дисертації відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для слухачів магістратури та аспірантури, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Скоробогатова А. Ю. Передумови виникнення та етапи розвитку адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск №5. Том 2. С 100-106.

2. Скоробогатова А. Ю. Сутність та поняття адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. №3(61). С. 100-107.

3. Скоробогатова А. Ю. Юридична відповідальність Пенсійного фонду України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. №4(62). С. 109-114.

4. Скоробогатова А. Ю. Цифрова трансформація та адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 2. С. 146-149.

5. Скоробогатова А. Ю. Досвід розбудови адміністративно-правового статусу аналогів пенсійних фондів країн-членів ЄС (на прикладі Латвійської, Литовської та Естонської Республік). *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6/3. Р. 37-41. (Словацька Республіка).

6. Скоробагатова А. Ю. Повноваження органів управління Пенсійного фонду в сучасних умовах. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції*: 13 матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 жовт. 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 298-300.

7. Скоробогатова А. Ю. Шляхом удосконалення основних функцій Пенсійного фонду України. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні*: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 28 лют. 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 273-275.

Зазначені публікації підтвердили високий науково-теоретичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами підготовки та проведення усіх видів занять, а також були використані у науково-дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторій та перемінного складу академії.

**Голова комісії:**

кандидат юридичних наук,  
старший науковий співробітник

**Олександр КАЛИНОВСЬКИЙ**

**Члени комісії:**

доктор юридичних наук,  
доцент

**Ігор ПАСТУХ**

кандидат юридичних наук

**Сергій БОНДАР**